ЛІНА КОСТЕНКО

ПОЕЗІЇ

СМОЛОСКИП

ЕСТАФЕТИ

Різні бувають естафети.
Міщани міщанам передають буфети,
Заяложені ложки, тупі ножі,
Глупоту свою і думки чужі.

Різні бувають естафети.
Воїни воїнам передають багнети.
Майстри майстрам — свої таємниці,
Царі царям — укази й темниці.

Різні бувають естафети.
Передають поетам поети
З душі у душу,
Із мови в мову
Свободу духу і правду слова,
Не промінявши на речі тлінні —
На славолюбство і на вигоду.
І не зронивши.
Бо звук падіння
Озветься болем в душі народу.

Ліна Костенко

ЛІНА КОСТЕНКО

Поезії

Є вірші – квіти.
Вірші – дуби.
Є іграшки – вірші.
Є рани.
Є повелителі і раби.
І вірші є –
каторжани.
Крізь мури в'язниць,
по тернах лихоліть –
ідуть,
ідуть по етапу століть...

Ліна Костенко

Lina Kostenko

POETRY

(In Ukrainian)

Selected
by
Osyp Zinkewych

Published by SMOLOSKYP
Baltimore - Paris - Toronto
1969

ЛІНА КОСТЕНКО

ПОЕЗІЇ

Упорядкував ОСИП ЗІНКЕВИЧ

Українське Видавництво СМОЛОСКИП ім. В. Симоненка

1969

Бібліотека СМОЛОСКИПА ч. 4

Обкладинка Ореста Поліщука

SMOLOSKYP

3, rue du Sabot
Paris 6-e
France

1032 Circle Drive
Baltimore, Md. 21227
USA

105 Edwin Ave
Toronto 9, Ont.
Canada

Ліна Костенко

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Ім'я Ліни Костенко нині широко відоме. В українській літературі воно займає видатне місце серед визначних поетів. Її окремі твори були перекладені на різні мови.

Серед українців на чужині ім'я поетеси не менш відоме, як і на Україні. Зате твори її маловідомі. Відносно невеличка кількість її поезій була опублікована в українських періодиках і окремими виданнями на чужині. Збірки поезій Ліни Костенко, які появились в шістдесятих роках, є нині дуже рідкісні на Україні і майже унікати поза її кордонами.

Після появи третьої збірки поезій Ліни Костенко – Мандрівки серця *в 1962 році київський журнал* Дніпро *(кн. 11, листопад, 1962), писав, що збірка поезій Ліни Костенко розійшлась в Києві за кілька днів і що* навіть на полицях бібліотек їх не завжди знайдеш у тепер уже пошарпаному зачитаному вигляді. Над цим слід замислитись не тільки працівникам Книготоргу, які визначили збірці Ліни Костенко такий сміховинно малий тираж, як 2500 примірників, що є буквально краплею в морі мільйонів читачів української книги.

І якраз беручи це під увагу, а також вимоги сучасного читача і велику популярність поетеси як на Україні, так і на чужині, та щоб задовільнити вимоги й побажання любителів української поезії, – Українське Видавництво СМОЛОСКИП ім. В. Симоненка видає вперше найповніший вибір творів Ліни Костенко. Упорядник збірки намагався зберегти хронологічний порядок публікованих поезій, хоч

це не означає, що вони були написані в році їхнього опублікування. Дуже часто між датою написання даного вірша та його опублікуванням була відстань кількох років.

Ліна Василівна Костенко народилася 19-го березня 1930 року в містечку Ржишеві на Київщині, де й провела своє дитинство. В 1936 році вона переїжджає разом з батьками-вчителями до Києва. В половині сорокових років кінчає середню школу і вступає до Київського педагогічного інституту. Тут вона виявляє зацікавлення літературою, і робить свої перші творчі кроки. За рекомендацією своїх учителів, Ліна Костенко виїздить в 1952 році до Москви, де вчиться в Літературному інституті ім. О. Горького закінчивши його з відзначенням в 1956 році.

Ліна Костенко найчастіше друкувалась в київських журналах – Дніпро *і* Вітчизна*, в харківському –* Прапор*, львівському –* Жовтень *та київській* Літературній газеті *(згодом –* Літературна Україна *).*

Молода поетеса була перша з шестидесятників, і навколо її творчості відбувались палкі суперечки на сторінках преси і на літературних зборах письменників, студентів, творчої інтелігенції на Україні.

Ліна Костенко є автором трьох збірок поезій: Проміння землі *(вірші) – появилась у видавництві* Молодь *в 1957 році тиражем в 6000 примірників (60 сторінок),* Вітрила *(лірика) – у видавництві* Радянський письменник *в 1958 році тиражем в 5800 примірників (95 сторінок) та* Мандрівки серця *(поезії) – в тому самому видавництві в 1961 році тиражем в 2500 примірників (111 сторінок).*

Ліна Костенко є співавтором (разом з А. Добровольським) сценарію Перевірте свої годинники*, за який дістала нагороду в 1963 році.*

Збірка поезій Ліни Костенко у нашому Видавництві появляється без згоди і відома поетеси, за що ми просимо у неї вибачення.

Українське Видавництво СМОЛОСКИП
ім. В. Симоненка

ЛИСТ

На одному з малих полустанків я чекаю поїзда зранку. Влаштувалась в кутку на лаві, щоб мене не знайшли цікаві. Протяг має в'їдливий присмак паровозного сизого диму, і стоїть неумитий присмерк за розхитаними дверима.

Десь там брязкіт і скреготіння, залізничний постійний шум...

Я поклала папір на коліно, я стривожені вірші пишу. Наче прозу пишу – без розбивки на рядків розмаїті пласти, щоб здавалось на перший погляд, що пишу я звичайні листи.

Власне, це недалеко від правди.

Інша форма – той самий зміст. Адресовані людям вірші – найщиріший у світі лист.

Я виростала у садах,
де груші достигали теплі,
і курявою лист пропах,
і соковиті пахли стебла.

Я виростала у полях,
де сонця схід – неначе спалах,
де потривожена рілля
опівдні м'яко парувала.

Я виростала у лісах,
де сосни рожевіли станом,
де важко падала роса
на голубі лісні поляни.

Я виростала на Дніпрі,
де височіють кручі,
де на ніч ставлять ятери
рибалки – люд небалакучий...

І барви тих далеких літ –
куди б не ділася тепер я,
що б не писала, – як відсвіт,
лежать на білому папері.

ВИСОТА

Хто знає круті підйоми,
ходив на високі мости,
тому, напевно, знайоме
чуття – боязнь висоти.

Спочатку провалля зяє,
обрій не має меж,
і страшно стояти скраю:
здається – ось упадеш.

А потім зберешся на силі,
поглянеш спокійно вниз
і все побачиш в тій хвилі –
до найдрібніших рис...

Пишу про це неспроста:
поезія – теж висота.

Огортають землю замети
і обтяжує горе зайве.
А земля, як годиться планеті,
випромінює тепле сяйво.

Я землі не бачила збоку,
не вела спостережень в ночі,
виміряю віддалі кроком,
бачу сяйво на власні очі.

Коли серпень у росах іскриться,
я тону в степовому теплі,
і здається мені пшениця
золотим промінням землі.

Коли маки у травах жевріють,
коли хвилями грає море, –
голубе, зелене, рожеве
підіймається сяйво вгору.

А буває, ідеш по світу,
і проходить повз тебе людина
так, неначе проносить квіти
і тобі віддає половину.

Ще і стебла від рук гарячі.
Озирнешся на неї здаля
і збагнеш – на промінь багатша
стала раптом твоя земля.

Справжня сила – довше під спудом,
наростає, гартує волю.
Хай міцнішають руки й груди,
щоб підняти велику долю.

Щоб як вийти вже на дорогу, –
не спинятися ні на хвилю,
здобувати тяжкі перемоги
тільки силою – не зусиллям.

Непоспішно йдуть урагани.
Тишиною гроза починалася...
Метушня слабким притаманна.
Безголосим властивий галас.

Я була маленька і стривожена,
зовсім не уміла мудрувать
і гадала, що на світі можна
вік прожить – як вірші прочитать.

Я читала б зранку та й до ночі,
я б читала щиро від душі,
та були до цього неохочі
всі мої малі товариші.

Більше їм подобалось, коли ми
гралися у фанти і квачі,
і з гори стежками польовими
гнали перед себе обручі.

І якщо не потрапляли в зарість –
то як вітер мчалися вони.
І частенько ми тоді врізались
прямо у колгоспні баштани.

Сторож нам показував ломаку,
ми кричали, сторожу на зло,
і, мабуть, не стільки з переляку,
як тому, що весело було...

Ну, а потім, о страшній порі,
зажурились наші матері,
і пожеж багряні язики
потяглися до Дніпра - ріки.

Нас тоді розкидало по світу,
звідали біди не по літах...
І лише недавно, цього літа,
знов була я в пам'ятних краях.

Пригадала дні свої дитячі,
"Виросла, – питаю, – дітвора?"
А мене в долину біля Янчі
провели по березі Дніпра.

Мітку показали на вербині,
широко руками розвели:
– Кажуть люди, десь тут, у долині,
всі живцем закопані були.
Тут Одарка – невсипуща мати,
миротвориця дитячих чвар,
і Лаврін, прислів'ями багатий,
і Кривенко – сивий чоботар.
Тут Юрко і чорноока Хана,
всі твої товариші малі...

Тут земля, а в ній – глибока рана.
Не торкайтесь – боляче землі!

СМІХ

На вулиці – я чую крізь вікно –
сміється жінка штучним сміхом.
Мабуть, їй сумно , але жінка хоче,
щоб їй хотілося сміятись.

А я дивлюсь на ріки темних вулиць,
на голови веселих ліхтарів,
одягнені в малі кашкети з жерсті,

і на моє високе підвіконня
каштани білі квіти подають...

А я дивлюсь і думаю про вірші.
Коли їм сумно – хай вони сумують.
Хай тільки не сміються штучним сміхом,
бо щирі люди закривають вікна.

ХУДОЖНИК

Жив колись художник Верне.
Він друзям своїм казав:
"Прив'яжіть до щогли мене,
коли буде на морі гроза".

Його прив'язали справді...
Хмари – як чорні віхті,
мечуться хвилі горбаті,
гострять об палубу кігті.
З голови заливають до ніг.
А він вдивлявся – як міг.

Страх мимовільний боров:
химерна була глибина,
і сам корабель – немов
потвора морського дна.

Чутно у реві морському
дикі розкоти грому.
Видно в огні блискавиць
рифи лежать горілиць...

А коли втихомирився вітер,
уляглося море внизу,
взяв художник свою палітру
і почав писати грозу.

Він писав її барвою моря,
шумовинням білої піни,
він робив ескізи суворі
олівцями порід камінних.

На обличчі мінився з муки,
приголомшений, падав ниць,
бо йому обпікали руки
горді спалахи блискавиць.

Кораблі тримав якорями,
а гроза не втрачала снаги
І насилу втислася в рами,
не зумівши ввійти в береги...

Є на світі багато історій,
а прохання у мене одне:
"Коли буде гроза на морі,
прив'яжіть до щогли мене!"

ШЛЯХ

Агей, передні!
Не робіть затору.
Чого спинились?
Вирушайте в путь.
Якщо вам тяжко їхати під гору, –
ті, що за вами, вас переженуть.

Обійдем шлях по висоті обочин,
де квіти мають бурштиновий мед.
... Пробачте, бджоли, ми їх потолочим,
нам конче треба рухатись вперед.

Аби ніхто від ноші не схилився
і не пристав, не вибився із сил...
Бо хто в путі надовго зупинився,
на того шаром осідає пил.

РАНКОМ

Світанок. Перша електричка.
Вікно рожеве і зелене.
А дівчина з худеньким личком
схиляється весь час до мене...

Ніяковіє, червоніє:
"Даруйте, зміна уночі..."
Та раптом обважніли вії,
заснула на моїм плечі.

Така чутлива, як билинка.
На косах промінь виграє...

Дорогі мої друзі! Скоро моя зупинка.
Обережніше, тихше, пересядьте на місце моє.

На схилах, трав'янистих і вологих,
кострище розіклали вівчарі.
І падав дим на стомлені дороги.
і зник в туманах тільки на зорі.
Тоді торкнувся хлопець до флояри.
Теплом війнуло від малих ягнят.
І по-чаклунськи, наче воском ярим,
хтось вилив сонце в небозвід Карпат.

ДОБРЕ ЖИЮ

Звичай – гордість або прикмета...
У Карпатах,
гірському краю,
на питання:
– Як ви живете?
кожен мовить:
– Добре жию.

Може, вмерло дитя єдине,
ворожнеча з другом зайшла,
чи унадився вовк в полонину,
а чи поле вòда пойняла, –

все одно в гірському краю
кожен мовить:
– Добре жию!

Коли народжується вітер,
то бурею його не зву.
А що, як він не зломить віти,
а тільки здійме куряву?

Притрусить пилом трави, листя,
та так, що трудно буде змить,
що потім з них і злива чиста
брудною цівкою збіжить...

Коли народжується вітер,
то бурею його не зву.
Дивлюсь, як оживають віти,
і просто слухаю траву.

Тремтіння, шелест, наростання –
і вітер бурею вже став...
А я повірю в це останнє –
після садів і після трав.

Ріка заховалась під кригу,
в снігах загубила слід.
І тільки в блакитну відлигу
над нею темніє лід.

А десь промерзає море,
без хвиль і вітрів живе.
Над білим його простором
лише хуртовина пливе.

Ну що ж, хай пливе-пропливає,
хай стомить, замучить, обридне,
закрутить в дорозі, — дарма!

Під снігом таки впадає
ріка, якої не видно,
в море, якого, здається, нема.

Не оплакуй ні мрій, ні згадок,
загуби своїм прикростям лік...
Щастя треба – на всякий випадок.
Сили треба – на цілий вік.

ПЕРШІ КРОКИ

Світ надзвичайно широкий
має укладисті далі.
Від того і перші кроки
майже завжди невдалі.

Безпомічні вірші перші.
Нещасне перше кохання.
Немає ніяких звершень,
а тільки одні поривання.

А потім проходять роки,
з'являється стримана сила.
Поглянеш – а перші кроки
вже й пилом давно притрусило.

І смішно тобі, й сердито,
і ти забуваєш часто:
для того щоб добре ходити,
раз десять треба упасти.

КАНАРЕЙКА

Плаття – під колір торішнього листя,
вицвіло мереживо на чепці.
Жінка спинилась.
Ні кроку з місця.
Палиця дрібно тремтить в руці.

Підходжу, дивлюся на неї зблизька.
Під руку беру – обережно ступа...
Лягла біля вуст їй болісна риска:
"Спасибі... Машини... А я сліпа..."

Слово за слово, розговорилась:
"Році в тридцятому, на Дніпрі,
донька єдина моя втопилась.
І я осліпла о тій порі.

Спасибі людям, в пригоді стали.
Поможуть завжди, лише звернись.
Я добре знала оці квартали".
І посміхнулась гірко: "Колись..."

Колись блукала тут вечорами.
З коханим проходила тут не раз.
Вгорі відчинялися вікна над нами,
і люди з вікон дивилися на нас.

"Це ж ми на якій?"
"А! праворуч звідси
стояла герань на високім вікні,
і ще там була канарейка в клітці...
А є тепер канарейка чи ні?"
І сумно, і радісно раптом стало,
що й досі герань на вікні не зів'яла.

І дивно було, що в моїй столиці,
де цілі квартали згоріли до тла,
жила канарейка, маленька птиця,
співала й жила, і згоріть не могла.

Є велике щастя – стрічати
теплоту молодих сердець,
котрі знають, що є початок,
і не відають про кінець.

Є початок, бо є світанок,
мати, сонце і перший крик,
бо новим було і незнаним
все, до чого ти згодом звик.

А кінця немає, бо зроду,
хоч найдовший вік проживи –
не надивишся ти на води,
не устежиш росту трави

Не домрієш, і не долюбиш,
не допишеш своїх пісень,
і не все найдорожче згубиш,
і, шукаючи, знайдеш не все.

Буває тяжко впорожні.
Буває легко з тягарами...
Тягар душі – мої пісні –
мені буває легко з вами.

Я з вами в гору піднімусь –
і по дорозі не спочину.
Я з вами в горі засміюсь –
ніхто не знатиме причини.

Моя причина – при мені,
а я – при людях, з їх думками...

Буває тяжко впорожні,
Буває легко з тягарами.

Якщо не можна вітер змалювати,
прозорий вітер на ясному тлі, –
змалюй дуби, могутні і крислаті,
котрі од вітру гнуться до землі.

ВУЛИЦЯ СОЛОВ'ЇНА

Солов'ї співають повсюди,
але так назвали її,
бо гадали тутешні люди,
що найкращі у них солов'ї.

Позвикалися з їх голосами,
і здається, що з давніх-давен
солов'ї прилітають ті самі,
проростає той самий ромен,
на дзвіниці клекоче галич,
квітнуть мальви із року в рік...

Коли б дітям не марилась далеч,
все б здавалось застиглим навік.

Вже трави інеєм припали,
і ясен руки опустив...
Та листя ще ж не відкружляло,
і лід озер ще не засклив.

Якщо ж березам при дорозі
стояти зимно серед тьми,
то це, мабуть, не від морозів,
а від передчуття зими...

Зігрій мої, коханий, руки,
закрий кватирку у вікні.
Адже в передчутті розлуки
тепер так холодно мені.

Сходить сонце, ясний обагрянок
заглядає у вічі мені:
а чи добрий у мене ранок,
чи не плакала я вві сні?

Ранок – добрий.
А ночі, ночі!
Снишся ти і чужі краї...

Плакали сині очі.
Плакали сірі очі.
Плакали чорні очі.
І всі – мої.

Нема кому сказать:
– Кохаю
Нема кому сказать:
– Прийди.
Сама усіх я обминаю
або заплутую сліди.

Як перед ким тумани впали, –
не я до світла проведу.
Якщо у кого щастя мало, –
не я від себе докладу.

Хороші дні, весела просинь,
неждана радість – не мені...

І все тому, що ти і досі
стоїш печально в стороні.

Моє серце, мабуть, болітиме,
як не стрінемось ми в житті.
Я привітами-самоцвітами
зупинила б тебе в путі.

Вийду в поле, сяду на камені
та й заплачу – така біда мені,
та й заплачу – така біда мені,
що одна я сиджу на камені.

Але хто ж в самоті моїй винен –
чи негоди, чи хуртовини?
Ні негоди, ні хуртовини –
ти єдиний у цьому винен.

ДОБРА ОЗНАКА

Неспокій, туга і нудьга шалена.
А друзям нудьгувати не з руки –
навшпиньки не блукають біля мене,
не співчувають слізно...
Навпаки:
вони сміються молодо і щиро,
розповідають тисячі пригод,
не губляться і не втрачають віри
при темній хмарі відчаю мого.
І це ознака найпевніша, милий,
що не навік ми розлучились, ні!

Інакше наші друзі б не зуміли
так весело сміятись при мені.

НОВОРІЧНИЙ БАЗАР

Кудись відпливає будинок,
бо падає сніг навскіс...
Сьогодні на площі виник
зненацька ялинковий ліс.

Ялинки зросли з нічого.
Ще вчора на місці їх
двірник лопатою човгав,
золою притрушував сніг.

Був тихий будень холодний.
Сьогодні ж тут – метушня,
бо вечір став передоднем
якогось нового дня.

Сьогодні на площі виник
зненацька ялинковий ліс.
Ідуть покупці до ялинок,
і падає сніг навскіс.

Ялини різного зросту
стоять в сніговій імлі.
Не зрубують їх, а просто
відокремлюють від землі.

І робиться їм не тісно,
ялини – одна в одну...

Були б вони справжнім лісом,
якби вони мали коріння,
якби їх було неможливо
купить за дешеву ціну.

ДЕСЯТА ДОРОГА

Коли я буваю вдома,
виходжу на вулицю рідко:
тут навіть дерева знайомі,
і навіть камені свідки.

Знайомі щиро вітають,
знайомі про все питають.
І ловлять на слові свідки:
та хто? та яка? та звідки?

Яка я ? Хіба я знаю**?**
Сумна і розгублена, видно.
А звідки? З далекого краю
приїхала в місто рідне.

Воно і вітає, і мучить,
і кожний день видає
то згадку, то гілку квітучу,
то миле ім'я твоє.

Не хочу тебе стрічати.
Мені говорили друзі,
що ніби я винувата
в твоїй самоті і тузі.

ЗУСТРІЧ

Я не встигла звернути за ріг,
і зустрілися ми... Прости...
Ти, здається, також не зміг
непомітно мене обійти.

Що ж, минуло чимало літ,
все розвіялось, наче дим...
Привітайся ж зі мною як слід,
як годиться друзям старим.

І нехай не тремтить рука,
і бентежних не треба слів,
щоб розмова, як тиха ріка,
не виходила з берегів.

Щоб на світлу її гладінь
не набігло ніяких бриж,
а якщо і відкинув тінь,
то лише прибережний комиш.

Бо коли потривожить на дні, –
на поверхню піщинки йдуть.
Хоч самі по собі дрібні,
та велика з них каламуть.

Що ти уникаєш згадок,
а наші місця якомога
обходиш на всякий випадок,
ідеш на десяту дорогу.

Якщо ж тепер врахувати,
що й я їх обходжу по змозі,
боюсь, що ми можем зустрітись
якраз на десятій дорозі.

Признаватися, може, й не варто,
щоб не знав ти і відав,
як, приклавши лінійку до карти,
виміряю між нами віддаль.

Сантиметри старанно множу.
Кілометри ретельно ділю.
І з усіх підрахунків виводжу,
що, мабуть, я тебе люблю.

Дощі випадають нечасто –
поникла трава, поникла...

Ти дуже схожий на щастя,
а я до щастя не звикла.

І знову мовчу наостанку,
дивлюсь, як проходиш мимо...

Так діти малих полустанків
проводять поїзд очима.

Опадає вишневий цвіт
під вагою студених краплин...
    Передати б тобі привіт,
    та, мабуть, непотрібний він.

Позаносила повінь мости,
похилила трави роса...
    Передати б тобі листи,
    та боюся їх написать...

Бо у тебе очі хисткі,
і непевний у тебе сміх...
    На землі лежать пелюстки,
    то дощі позбивали їх.

За багрецем сповитий обрій –
розкину руки – полечу.
Тебе, далекий і недобрий,
своїм навіки наречу.

Скажу:
– Я долю розпитала,
які шляхи лежать в полях.
Лежить шляхів мені чимало,
а серед них – до тебе шлях.

Скажу:
– Зумів забрати душу –
зумій вмістити в береги
всю глибину її зворушень,
всю простоту її жаги.

Так мовчиш, що заслухатись можна,
потонути в м'якій тишині.
І якби не було тривожно,
то чудесно було б мені.

Я не знаю, чи ти вродливий
і чи ти на світі один.
Ти для мене – як справжнє диво,
котре виникло без причин.

Але в серці – пересторога,
і зривається слово: "Іди".
Пізно стрілися наші дороги,
є на них уже інші сліди.

Вірю в серце твоє і волю,
вірю в правду очей твоїх.
Знаю: ти б не спіткнувся ніколи
об каміння моїх доріг.

ОСТРАХ

Очей ворожих, суперечок гострих
ніколи не боялась я.
У мене викликає острах
лиш ніжність і печаль твоя.

Я відвела б тебе рукою,
немов біду свого життя,
немов причину неспокою,
немов можливість каяття.

Якщо життя моє – як нива,
то на її широкім тлі
будь колоском – і, може, злива
тебе прихилить до землі.

Якщо життя із гаєм схоже, –
лише листком на гілці будь:
я сподіватимусь, що, може,
якісь вітри тебе зірвуть.

Будь випадковим, чи злим, шаленим.
Дай смуток, розпач, каяття...

Лиш мрією не стань для мене,
бо це уже на все життя.

Я додому пишу нечасто,
хоч забралась в таку далечінь.
Заважає мені то щастя,
то розваги, то просто лінь.
Мамо моя, не сумуй...

Щиру правду тобі скажу –
до неправди душа не лежить –
я ніколи в житті не тужу,
бо не маю від чого тужить.
Мамо моя, повір...

Що не день – то радість нова.
Що не будень – то майже свято.
Що не слово – то щирі слова,
бо у мене друзів багато.
Мамо моя, не тужи...

Не спіткнуся на жодній з доріг,
не зазнаю в житті образи...
Як вернуся на рідний поріг –
чи впізнаєш мене відразу?
Мамо моя, не плач...

Я в людей не проситиму сили,
я нічого в житті не просила,
як не просять гранітні схили,
щоб у спеку дощі їх зросили.

Я в людей попрошу тільки віри
в кожне слово, почуте від мене,
в кожний погляд очей моїх сірих,
в кожну ласку рук нестудених...

Буду ходить – туманіти,
будуть сади гомоніти.

Будуть стовпи телеграфні густи
тільки тому, що далекий ти.

Будуть приходить чужі листи,
буде приходить хтось – не ти.

Буду стрічати я – не я,
буде стрічати туга моя.

Ще трохи – і літ юнацьких
не знайдеш, як вітру в полі.
Дорослою стала зненацька.
Змужнілою стану поволі.

Поволі, поволі, поволі
над серцем здобуду владу –
навчуся не плакати з болю
і в щасті дам собі раду.

Тоді не подумай, друже,
що вже відшуміли зливи,
що серцем я стала байдужа
і словом стала зрадлива.

Ти знаєш – великі ріки,
спокійні, глибокі, холодні –
в собі затаїли навіки
і вир, і каміння підводне.

То хай же літа юнацькі
зникають, як вітер в полі...
Дорослою стала зненацька.
Змужнілою стану поволі.

Латаю парус грубим полотном.
Ладнаю весла до бортів смолистих
і, грузнучи у вогкому піску,
штовхаю човен ближче до води.

А діти, що збирають черепашки,
великі золотисті черепашки,
підходять ближче, ніби неумисно,
щоб спідлоба лукавими очима
мене й мою роботу оцінить.

Хороші судді, ви несправедливі.
Вважайте: човен, що стоїть на суші,
то ще не яхта.
Навіть з парусами.
Його не легко зрушувати з місця.
Тут не поможе ні попутний вітер,
ні ваші заохочувальні крики...

Тяжка напруга на моїх руках
малює дельту синім і багровим.
Морською сіллю просякнулись м'язи,
і руки, огрубілі од вітрів,
промінням прогартовані, зробились
немов морський просмолений канат...

Латаю парус грубим полотном.
Ладнаю весла до бортів смолистих.
Щаслива я, що маю сильні руки.

МИСЛИВЕЦЬ

Із лугу виходить мисливець,
він пахне туманом плес.
Похмуро під ноги дивиться
чорний мисливський пес.

Напевно, чималий кусень
прийшлося йти віддаля,
аж звисли козацькі вуса
з-під крисів старого бриля.

І втома – на цілий тиждень,
і чоботи не скриплять,
і дикі сріблясті крижні
при боці мисливця сплять.

Ти кличеш мене з собою...
Мисливче, хороший мій!
Із всіх можливих двобоїв
найгірший – нерівний двобій.

Ну, що ж, устану я зрання
та й буду тебе чекать.
Існує в житті полювання –
то мушу і я полювать.

Я спритно буду стріляти
у груди озерам лісним...
Але птахів підбирати
ти все-таки будеш сам.

Були у мене за дитячих літ
такі блакитні очі,
як згадати,
що часто навіть білий світ
мені здававсь голубуватим.

І в тому світі не було
ні тіні чорної,
ні плями, –
лише довір'я, і тепло,
і щедре сонце над полями.

Але ввійшло в дитячі дні
небачене
і неймовірне доти –
червоний колір крові на війні
і чорний колір людської скорботи.

Ввібрали очі відтинки нові.
Зробились очі темні і похмурі.
Вони були,
як хмари грозові,
коли на світі підіймались бурі.

Вони ставали сивими, як дим,
коли пожежі землю шматували
і чорні кулі хлопцям молодим
холодну смерть поспішно роздавали...

Змети,
Майбутнє,
горе і жалі.
Живі живих не будуть убивати.
І цілим поколінням на землі
здаватиметься світ голубуватим.

ПОШТОВА СКРИНЬКА

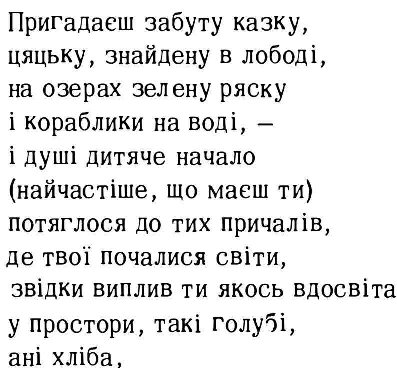
Останні квіти.
Перший іній.
Свинцеве листя.
Срібний ґанок...
Поштову скриньку в колір синій
дідусь фарбує цілий ранок.

Погріє руки у рукавах,
на скриньку збоку поглядає.
Яскрава скринька, ой яскрава!
Від кого ж він листів чекає?

Такий старий і одинокий,
чоло скорботою вгорнулось.
Година.
            Тиждень.
                        Місяць...
                                    Роки!
Сини з війни не повернулись.

Спустіли храми голубині,
і розхитався ветхий ґанок...
Поштову скриньку в колір синій
дідусь фарбує цілий ранок.

◆

Пригадаєш забуту казку,
цяцьку, знайдену в лободі,
на озерах зелену ряску
і кораблики на воді, —
і душі дитяче начало
(найчастіше, що маєш ти)
потяглося до тих причалів,
де твої почалися світи,
звідки виплив ти якось вдосвіта
у простори, такі голубі,
ані хліба,
ні сили,
ні досвіду
на дорогу не взявши собі.
І маленькі були неполадки,
і великі були нелади,
і ніщо не здавалось випадком,
бо лишало на серці сліди.

Давно створились ріки повноводні.
На картах намальована їх путь.
Хоч обміліли деякі, —
сьогодні
Їх все-таки великими ще звуть.
Чи сила звички,
чи гіпноз наймення, —
яка різниця? Тільки б мілина
не затискала у піщаних жменях
борти човнів і лопаті судна.

Давно створились ріки повноводні.
Та й зараз пробиваються струмки.
Десь, може, починається сьогодні
русло нової на землі ріки.

Дзвенять потоки в дощовому квітні.
Булькоче нетривале джерело!..

І тільки ті джерела непомітні,
які глибоке створюють русло.

О друзі мої!
Із рідних домівок
вітрила ввижаються дальніх мандрівок...

А в дальніх мандрівках
ввижається в млі
коріння дерев у рідній землі!

Заведіть мене, дороги,
у моє кохане місто.
А щоб ви не заблудились,
дам прикмету дорогу:

там хлоп'ята босоногі
продають лілеї білі,
продають важку брунатну,
придніпровськую кугу.

Я візьму лілею в руки,
розгорну її пелюстки.
Думать буду про мандрівки,
спокій ляже на чолі.

Не оплакуйте розлуки!
Я напевно повернуся...

Навіть плаваючі квіти
мають корінь у землі.

СНОПИ

Я пам'ятаю все —
дощем залиті ниви,
шорсткі понад шляхами полини
і відтінки на обрії мінливі —
від пурпуру до сивизни.
Розтерзані снарядами дороги,
і зойк дротів,
й розчахнуті стовпи, —
А під колеса,
гусениці,
ноги
чужинцями підмощені снопи.
Їх волочили.
Їх байдужо несли.
Немов живих, тягнули по стерні.
Під шинами тріщали перевесла,
і колоски тонули у багні.
Чужинець нахилився до вибоїн.
Змахнув сльозу.
Напевно, селянин...
Могло б не бути на планеті воєн,
якби отак заплакав не один.

ЛІДІЯ КОЙДУЛА* НА ЧУЖИНІ

Стояла самотня жінка,
на березі моря стояла.
Схилялася в ноги хвиля,
неначе трава зів'яла.

І плакала жінка:
– Еесті!
Країно моя чудесна!
Не відала я безчестя,
бо ти споконвіку чесна.

І кажуть, що я вродлива.
Ти знаєш, чому вродлива?
Бо ти у мене красуня,
земле моя нещаслива.

І кажуть, така я світла,
неначе вранішня зірка...
Еесті! Над чужиною
тій зірці сходити гірко.

––––––

** Лідія Койдула – естонська поетеса XIX ст. Койдула – в перекладі – вранішня зірка.*

Еесті моя, Еесті!
Я руки свої ламаю,
Я руки свої ламаю –
я крила зламані маю...

Стояла самотня жінка,
на березі моря стояла.
Схилялася в ноги хвиля,
неначе трава зів'яла.

Якісь кораблі даленіли,
і крилами птиці шуміли.

ПЕРЕД ПОРТРЕТОМ ЖІНКИ З ДИТИНОЮ

Лагідна жінко!
У тебе таке обличчя,
ніби на нього відсвіт
кладе непогасний вогонь.

Його не спотворює сумнів,
не мучать його протиріччя.
Твоєму синові тепло
в гніздечку твоїх долонь.

Було безтурботне дівчисько,
таке молоде-зелене.
Звичайним і навіть буденним
здавалось йому життя...

З тих пір, як створила серце —
живе,
        людське,
                незбагненне —
яким страшним і ворожим
здається тобі небуття!

В ЧАС ВЕСНЯНОГО РОЗЛИВУ

В час весняного разливу
зацвітає верболіз.
Через річку гомінливу
дуже довгий перевіз.

Біля того перевозу
вітер котики гойда,
і пливе під верболозом
позолочена вода.

Човен ріже позолоту,
пахнуть стебла молоді,
села гріються напроти
по коліна у воді.

Неприкаяне роздолля –
повідь неба і ріки!
Ліс вітрил на видноколі,
а чи білі вишняки.

Обрій дальний і мінливий,
хвилерізи з чагаря...
В час весняного розливу
ріки схожі на моря.

ШПАКІВНЯ

Звичайна будка,
зменшена темниця –
тісна, буденна, сіра і вузька.
Таке житло, – хіба ж воно годиться
для птиці благородної, шпака?

От мій сусід, той знає, що до чого.
Такий палац шпакам приготував –
пиляв,
        рубав,
                терпляче стругом човгав
і флюгери фігурно вирізав.

Віконце склив,
місив ногами глину,
рожеві стіни крейдою білив,
а щоб вітри не дули у щілину,
то ще й на дверях дідика прибив.

Умеблював шпаківню дуже просто:
крім необхідних в побуті речей,
поставив крісло для шпаків – дорослих
і дві колиски для шпаків – дітей.

Ще й телескоп – дивитись на сузір'я,
домову книгу і малу печать,
корзинку –
                для обскубаного пір'я
і ножиці – щоб кігті обрізать.

Зробив проводку,
якже, щоб світилось,
бо не сидіти ж їм при каганці...
Але шпаки чомусь не поселились,
зате живуть звичайні горобці.

На все є час –
                    на голубі тумани,
на вчинків простоту,
на простоту понять,
на те, що коли навіть не таланить,
можливості – і ті уже п'янять.
На те, що сил немає де прикласти,
бо силам тим не відчуваєш меж,
і прагнеш далі – до мети і щастя,
а як впадеш – не боляче впадеш.

На все є час –
                    на милу недосвідченість
і переконання у власній правоті,
і на любов, що, благодатна, вічна,
буває раз і тільки раз в житті.

На все є час –
                    на самоту і вірші
в безсонну ніч осінньої сльоти,
на гіркоту безмірних перебільшень
і справедливу жорстокість прямоти.

На все є час —
                    на право заперечень,
на те, щоб згасли істини старі,
на те, щоб, не вагаючись, на плечі
узяти непосильні тягарі.
А потім, розрізняючи баласти
і з-поміж них —
                    єдине основне,
спокійно зняти, вибрать, перекласти,
сказать:
            — Життя,
                        прийми
                                    тепер
                                            мене!

ПАПОРОТЬ

(Малюнок)

Птиці зелені
у пізню пору
спати злетілись
на свіжий поруб.

Тихо спустились
на жовту глицю
птиці зелені,
зелені птиці.

Крилами били,
пера губили,
голови сизі
низько хилили.

Пні навкруги –
їхні родичі кровні.
Зрізи на пнях –
наче місяць у повні...

Птиці зелені!
Що ж вам ще треба?
Маєте місяць.
Маєте небо.

Та на зорі,
в золотаву пору,
птиці зелені
рвонулися вгору.

Тільки злетіть
не змогли, не зуміли:
тісно було,
переплутались крила.

ВИНОГРАДАРІ

Вергали землю з ранку та й до ночі
вклонялись низько,
догоджали їй,
аж піт гарячий напливав на очі
і виповзав, як сльози, із-під вій.

Повільно поверталися додому,
трудящих рук несучи тягарі.
І засинали,
підкорялись втомі,
щоб знову пробудитись на зорі...

А в серпні соком наливались грона,
струнких дівчат кохали юнаки,
і жартами, достойними Брюньйона,
перемовлялись древні старики.

ТРАВНЕВА ГІЛКА

Не було ніякої умови –
випадково зустрічались скрізь.
А скажи, що це невипадково, –
дівчина образиться до сліз.

Вештались по вулицях широких,
хитрували, здовжуючи путь,
та боялись навіть ненароком
лагідніше глянути, зітхнуть.

А коли ішли повз огорожу,
де буяла яблуня в цвіту, –
недріманну знехтував сторожу,
хлопець розігнавсь у висоту.

Умудрився дуже обережно
найніжнішу гілку відломить,
щоб зробилось тихо і безмежно,
щоб нічого вже не говорить...

От і все. А сумувать не треба.
І не варт мінитись на лиці,
коли в травні раптом біля тебе
пройде хлопець з гілкою в руці.

НОВОБУДОВА

Руки людської владний порух –
земля розрита в глибину.
Оранжовий цегляний порох
лягає шаром на стіну.

Стоять бараки опустілі,
фанера сухо шарудить...
Які ж то руки,
                    чесні,
                              вмілі,
будинки вивели в блакить?!

Дали їм колір лебединий
і зріст високий – до хмарин.
Торкнулись кожної цеглини,
а тут же – тисячі цеглин!

Всі на долонях робітничих
лишали садна і рубці...
Хай невідомих будівничих
достойні будуть пожильці!

На старовинній ратуші годинник
давно спинився. Нерухомі стрілки
показують дванадцяту годину
якогось дня або якоїсь ночі
в якомусь невідомому столітті.

Пружина спрацювалась? Заржавіли
і чіпкість загубили коліщата?
Чи, може, в закапелок механізму
потрапив пил?.. Ніхто про це не знає.
Дзвонив годинник малиновим дзвоном,
і раптом захлинувся на півзвуці,
і стих навіки...
На широкій площі
здивовано перемовлялись люди,
піднявши вгору стомлені обличчя.

Великі стрілки рухаються швидко,
а вже як стали – то надовго стали...
Присвиснув хтось, а хтось махнув
рукою,
і розійшлися люди нетерплячі,
бо кожен мав по невідкладній справі,
бо кожен має по важливій справі,
бо кожен матиме по спішній справі...

ҐРАНІТНІ РИБИ

Панує тиша над морським простором –
вітри тамують подих...
Великі риби,
виплеснуті морем,
закам'яніли на ґранітних сходах.

Знесилені подачками прибою,
закам'яніли у страшній судомі.
Луска зробилась тьмяною, твердою.
Плавці лежать важкі і нерухомі
Біліє сіль на зябрах вуглуватих,
в гарячих шпарах сірого ґраніту...

Горілий дух асфальтів перем'ятих.
Духмяний сон магнолій перегрітих.
Зміїний шурхіт на вологих схилах.
Малої хвилі відчайдушний схлип...
Отут колись громадилися брили,
їх обриси нагадували риб.

Було у цьому
щось таке тривожне!

Було у цьому стільки гіркоти!..
Проходив мимо велетень-художник.
Проходив мимо,
і не зміг пройти
Узяв різець – і лінії поглибив.
Тесав ґраніт розпечений, твердий,
щоб знали люди
якто важко рибам
навічно залишатись без води.

ГІРСЬКА ПІСНЯ

Земля прокоржавіла.
Спека... Спека...
А ми піднімаємось вище й вище.
Наглухо стисла чорна смерека
каміння в пазурах кореневища.

Тут небо до гір обва̀жніло хилиться.
Здається часто в обідню пору,
що сонце огрядне,
з рум'янцем на вилицях,
іде по схилах з тобою поруч.
І трави палить, сухі, нужденні.
Жовтава потерть сповзає з кручі.

Тут навіть джерела, такі студені,
в своїй студеності — теж пекучі.

Ноги підкошуються в знемозі...
Ой, круто ж ви стали, мої Карпати!
А хто ходив по рівній дорозі,
той на крутій не вміє співати.

Гуцулка іде на ясну полонину.
Швидко іде,
спочиває наспіх.

То винесе в гори,
то в лісі покине
пісні гірської тужливий наспів.

Може, кому милозвуччя недосить:
дикі слова і чудні повтори.
Як заспіває – мов заголосить,
чутно від Грегота до Чорногори.

Зате він простори подолає.
В чорноліс увійде.
Впаде в безодні.
І той, хто йде на далекому плаї,
уже не буде таким самотнім.

Простіше простого – зустрітись
в юнацькі дні,
в хороші дні,
спинитись,
пильно придивитись
і покохатися...
Так ні!

Було потрібно розминатись
на десять зим,
на десять літ.
Було потрібно подаватись
одне до одного в обхід.

Забути марення квітчасті,
пізнати смуток самоти
і, вже зневірившись у щасті,
впритул до щастя підійти.

Не питай, чи люблю, чи навіки.
Я, здається, не знаю сама,
де взяли свій початок ріки,
де ті ріки море прийма.

Безоглядно іду стрічати.
Безоглядно вертаюсь назад.
І увібрана грунтом гроза
проростає барвінком хрещатим.

І у білім цвіту опалім,
що зронили в грозу вишняки,
я стою і дивлюся в далі
з-під своєї легкої руки...

Ніч повісила жовтий ліхтар над полями.
Зорі, ніби сніжинки,
косо падають вниз.
Осявають лице,
шарудять у нас під ногами
і пропалюють в полі
сніговицею витканий плис.

Ти не знаєш, чому
так зробилося гарно відразу?
Вчора так не було.
І ніколи так не було...

Просто, може, тому.
що сьогодні ми вперше разом
бачим сніг і зірки,
що горять у землі над чолом.

ХУРТОВИНИ

Циферблат годинника на розі
хуртовини снігом замели...
Нам з тобою, видно, по дорозі,
бо ішли й нікуди не прийшли.
Знов ті самі вулиці незрячі
і замету хвиля снігова.
Нам з тобою легко так, неначе
вітер нам підказує слова.
– Підкажи найлагідніше слово,
я його слухняно повторю.
Розгуляйся буйно і раптово,
заглуши усе, що говорю! –
Не було ні зустрічі, ні туги.
Не було пориву і жалю.
Я спокійна.
Я щаслива з другим.
Я тебе нітрохи не люблю.
А якщо заплачу і руками
я торкну ясне твоє чоло, –
нас не бачать леви біля брами:
левам очі снігом замело.

Сірий день.
Тьмяніючі трави.
Чорна м'ята – при самій землі.

Несподівано квіти яскраві
спалахнули на сірому тлі.

Пурпурові, жовтогарячі,
найяснішим квітам рідня,
на осінній землі терплячій –
ніби залишок літнього дня...

Милий мій!
Розминаються люди,
і немає для них вороття...

Коли щастя у тебе не буде,
потьмяніє твоє життя,
коли будні приб'ють до землі, –
хай хоч згадка про наше кохання
спалахне на сірому тлі.

ТРЕТІЙ ЗАЙВИЙ

Ти думаєш: сум за горами,
немає ніяких тривог,
ніхто не стоїть між нами,
ми разом,
ми поруч,
ми вдвох.

Незгоди навіки стерті,
осіла в душі каламуть...

А знаєш, з'явився третій,
той третій,
що зайвим звуть.

Він дуже схожий на тебе.
Твій голос.
Обличчя твоє...

Не треба вдивлятись, не треба!
Можливо, це ти і є.

Не той, котрого любила,
а той, що немилим стає.

ТІНЬ

Я пишу тобі лист.
І не знаю – так падає світло,
чи невдало схилилася я над письмовим столом,
бо лягла моя тінь на білий аркуш паперу,
і, виходить, пишу я чорним по чорному лист.

Я тебе не люблю.
Я, нарешті, зібралась на силі,
щоб сказать: "Не люблю".
А здавалось мені колись,
що простіше простого
відштовхнути від себе людину,
засміятись, відчувши: не втратила волі душа.

Інша річ – покохати.
То здавалось таким небезпечним
і таким нелегким,
що хотілось уникнуть його.
Інша річ – покохати,
а кохання твого не помітять
чи зневажать його.
То здавалось найтяжчим в житті.
А тепер я сміюсь над оманами юності гірко.
Я пишу тобі лист.
То найтяжче – сказать: "Не люблю".

Краще зроду не знати жодної хвилі кохання,
ніж образить початок таким нелюдським
кінцем.

Про причини – не треба.
Кожен має свої причини.
А причини призводять
до відсутності всяких причин.
Ти ні в чому не винен.
Я теж ні в чому не винна.
Я пишу тобі лист.
Тінь упала на білий папір.

Дивлюсь на шпиль мечеті.
Відчуваю
спокійний рух землі навколо сонця.

Земля уміла вибрати світило.
Якби у неї мудрість перейняти,
то, певно, зроду б не кружляли люди
навколо зір, на блискітки розбитих,
ретельно розчленованих на частки...

Материнські перестороги
не лякають,
давно забуті.
Ти і сам вже не від того,
щоб кому прочитать напуття.

Де ж пак,
маєш великий досвід,
у міжбрів'ї сувору складку.
А якщо і цього недосить, –
виручає тебе догадка.

Ти дорослий уже, нівроку,
з цим погодилась навіть мати...

А поглянеш на себе збоку –
чи хочеш себе впізнати?

І чи будеш собі до вподоби,
коли раптом зумієш збагнути:
ти всього лиш слаба подоба
того, чим ти хочеш бути.

Коли прибуває смуток,
як повінь,
зваливши загати, –
темнішають хмари й тіні,
тьмяніє річна глибінь...

Коли прибуває щастя,
коли починаєш кохати, –
здається, на землю від тебе
лягає світліша тінь.

Після дощів руйнуються кряжі,
осіння мжичка поле бездорожить.
Мене тривожать вулиці чужі,
і самота в останній час тривожить.
А вечорами гаснуть ліхтарі,
розхитані холодними вітрами...
Приходиш ти до мене на зорі.
Приходиш тільки згадками і снами.

В дні, прожиті печально і просто,
все було, як незайманий сніг.
Темнооким чудесним гостем
я чекала тебе з доріг.
Забарився, прийшов нескоро.
Коротала я дні в жалю,
і в недобру для серця пору
я сказала комусь: – Люблю.
Хтось підносив мене до неба.
Я вдихала його, голубе...
І не мріяла вже про тебе,
щоби цим не образить тебе.
А буває – спинюсь на місці,
простягаю руки без слів,
ніби жду чудесної вісті
з невідомих нікому країв...
Є для серця така покута –
забувати скоріше зло,
аніж те, що мусило бути
і чого в житті не було.

СТЕПИ

Зелений степ – ні дерева, ні нивки.
Блакитний степ – ні хмар, ні голубів.
Червоне сонце
незастиглим зливком
пливе повільно поміж двох степів.

А ти за ним
до вечора мандруєш.
Втомився? – ляж горілиць у траві
і слухай-слухай,
поки не почуєш,
як тихо дишуть квіти степові.

Діти передражнюють зозулю
голосами хитрими в гаю.
А вона відгукується щиро,
мов зустріла подругу свою.

Чи вона, довірлива пташина,
голосів не вміє розрізнить?
Чи вона в гаю цьому – єдина,
і схотілось їй поговорить?

Зашарілись ясні озера,
помарніли барвисті луки,
пересохлі кленові пера
опадають мені на руки.
І здається – клени з журбою
познімали жовті папахи,
з непокритою головою
проводжають у вирій птахів.

ОБУРЕННЯ

Погасло багато сонця,
і вечір,
як сивий попіл,
осипався з неба на місто
і в сяйві ліхтарному зник...
Скінчилася денна праця.
Почався вечірній поспіх.
На розі, біля заводу,
ввійшов у трамвай робітник.

Спецодяг в цеху залишив
і чистим їхав додому.
Але невід'ємні від нього
сліди трудових років:
веселе його обличчя
покрила тінями втома,
і руки його зашкарублі
до крові цемент роз'їв.

Дівча уступило місце.
Хтось вийняв свіжу газету.
А інші вдпочивали,
схилившись на спинки лав.

І тільки юнак вузькогрудий
у чудернацьких штиблетах,
плечем заслонивши даму,
"Яке неподобство!" сказав.

Вона повела плечима.
Зняла з рукава порошинку.
Обурено відвернулась,
засяявши блиском прикрас...
А я пропоную зробити
позачергову зупинку:
нехай обурені вийдуть,
щоб не бруднили нас!

Спинюся я
і довго буду слухать,
як бродить серпень по землі моїй...
Ще над Дніпром клубочиться задуха,
ще пахне степом сизий деревій.
Та верби похилилися додолу,
червоні ружі зблідли на виду,
бо вже погналось перекотиполе
за літом –
по гарячому сліду...

Чатує вітер на останнє листя
старого дуба, що своїм корінням
тримає схили урвища...
А знизу,
по глинищах,
по збляклих травах
вповзає дим циганського багаття,
і чутно – перегукуються люди
за сірою гіркою пеленою...

Строката хустка – жовте і багряне –
з плечей лісів упала їм під ноги.
І вся природа схожа на циганку –
вродливу,
темнооку,
напівголу,
в червоному намисті з горобини,
з горіховими бубнами в руках...

ОСІНЬ

Вранці щулиться нагідка
від рясних колючих рос.
Розцвітає сиза квітка,
називається — "мороз".

Розцвітає в пізню пору,
коли й трав уже нема.
Отже, скоро,
                    скоро,
                              скоро,
Землю вибілить зима...

Не шуми, холодний вітре,
хмаро, геть з-перед очей!
Хай про зиму пізні квіти
попереджують людей.

Зима прийшла...
Ой нене, нене!
Уже й мороз, уже і сніг.
А ще ж на кленах
лист зелений.
Він і пожовкнути не встиг.

ВЕЧІР

Човен, окутий міддю,
виплив у темне море.
Вдарили хмару хвилясту
весла – тонкі промінці.
Хмара запінилась миттю,
хмара захльостує човен...

Вечір, бакенщик сивий,
стис весло у руці.
Хмару плечем відсунув,
уперся ногами в днище.
Вийняв свою запальничку,
подихав на неї, зігрів.
Викресав жовтого вогню,
прикривши рукою од вітру.
Тихо запалює зорі –
бакени інших світів.

СВІТАНОК

На зорі обзивалися коні,
парувала земля після злив,
і світанок моря червоні
біля обрію щедро розлив.
Десь далеко за тими морями
з-під холодного попелу хмар
буйний вітер своїми руками
вигрібає сонячний жар.

НІЧ

Захлинаються м'ятою луки.
Мерехтять вересневі зорі.
Розметавши ріки, як руки,
спить земля в м'якому просторі.

Їй на коси випали роси,
трави-ковдри сповзли з постелі,
та й відкрилися ніженьки босі
і гаряче плече пустелі.

Місяць вирізав шпару в небі
ледь помітним серпом з латуні,
мов, ховаючись сам від себе,
задивився на сплячу красуню.

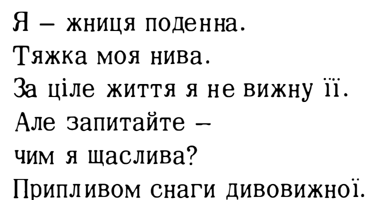
САДЖАНЕЦЬ

Деревце оперилося.
Пір'я зелене
тріпотіло на радісному гіллі.
В листопаді опало...
Деревце називалося кленом.
Обкопали його.
Відірвали його від землі.

Повезли-повезли
по дорогах труських осінніх.
В незнайомі грунти
посадили в далекім краю...

Не зів'яло воно,
бо у вузлик міцного коріння
на дорогу взяло
найріднішу землю свою.

◆

Я – жниця поденна.
Тяжка моя нива.
За ціле життя я не вижну її.
Але запитайте –
чим я щаслива?
Припливом снаги дивовижної.

Хай спека обпалить. І злива оплаче.
І стомлені руки заниють вві сні...
Я – жниця довічна.
Працюю терпляче.
За радість труда.
І за тисячний сніп.

У мене в руках благодатна напруга.
Нап'юся води,
розігнуся на мить –
невижата смуга,
невижата смуга
достиглим колоссям на вітрі бринить!

КОБЗАРЕВІ

І

Кобзарю!
Знов
до тебе я приходжу,
бо ти для мене совість і закон.

Прости, що я дрібницями тривожу
твій вічний і глибокий сон.
А, може, це і не дрібниця.
Ти ж бачиш сам, які складні часи:
Великі струси.
Перелом традицій.
Переосмислення краси.
І вічний рух –
у всесвіті, у світі.
Лише могили з місця – ані руш...

О, скільки стало в нашому столітті
скалічених і безнадійних душ!
Та що ж, не дивно.
Покрутився глобус
в диму, в пожежах, у кривавій млі.
Захворів дехто на морську хворобу,
хитається на палубі землі.

Розхитаний, спустошений і кволий,
біда, якщо в мистецтво забреде, –
шукає форм не бачених ніколи,
шукає форм нечуваних ніде.

І тут же – просто шукачі прокорму,
і шахраї і скептиків юрма –
шукають найсучаснішої форми
для того змісту,
що в душі нема.

Возрадуйтеся прадіди печерні –
ось пролунав новітній благовіст!
в абстракції,
                    в модерній,
в істерії,
конає в корчах витончений зміст.
І сам на себе споглядає збоку –
чи є в його агонії краса...
Кобзарю мій!
Поете мій високий!
А як же ти поезії писав?

                    Я не писав.
Я плакав і сміявся.
Благословляв, співав і проклинав.
Сказати правду –
                    мало турбувався,
як я при цьому збоку виглядав.

II

Кобзарю,
знаєш,
нелегка епоха
оцей двадцятий невгомонний вік.
Завихрень – безліч.
Тиші – анітрохи.
А струсам різним утрачаєш лік.

Звичайні норми починають ста́ріти,
тривожний пошук зводиться в закон,
коли стоїть історія на старті
перед ривком в космічний стадіон.

Вона грудьми на фініші розірве
Чумацький шлях, мов стрічку золоту.
І, невагома, у блакитній прірві
відчує враз вагому самоту.
І позивні прокотяться луною
крізь далі неосяжно-голубі...

А як же ми,
          співці краси земної?
Чи голоси у нас не заслабі?
Чи не потонуть у вітрах простору?
Чи сприймуть велич нової краси?..

Тарас гранітний дивиться суворо:
    – А ви гартуйте ваші голоси!
    Не пустослів'ям, пишним та
                              барвистим,

не скаргами,
не белькотом надій,
не криком,
не переспівом на місці,
а заспівом в дорозі нелегкій.
Бо пам'ятайте,
що на цій планеті,
відколи створив її Пан-Бог,
ще не було епохи для поетів,
але були поети для епох!

Мій милий,
мандрівнику гордий!
В яких ти блукаєш краях?

Вітрами далеких фіордів
листівка пропахла твоя.
Зеленою вогкістю молу,
вугільним пилом портів...

Пройшла зачароване коло
печатей і штемпелів.

На марках – то біла мева,
то в сяйві древніх корон –
якась молода королева,
якийсь допотопний король.

Далекого рейсу прикмети...
Як довго листівка йде!
Я завжди вгадую – де ти.
Ніколи не знаю – де.

Чи в морі,
чи десь у таверні,

що мов скаламучене дно, —
туманний міраж повернень
ти бачиш крізь дим і вино.

А може, вдивляєшся марно
в пітьму штормових примар,
а сонце, мов краб янтарний,
сховалося в брили хмар.
І хвилі — гора за горою,
надходить ніч грозова...
І може, я стану вдовою...
І може, я вже вдова!

Листівка пече мені руки.
Листівка нічого не зна.
Крізь тисячі миль розлуки
до мене ішла вона.
Така безтурботна й легенька!
Страшна в безтурботності цій...

А наша донька маленька
малює квітку на ній.

Ти співав для мене
пісню вечорами:
        "Цо кому до теґо,
        же ми так кохами?"

Потім розлучились.
Віддалі між нами...
        "Цо кому до теґо,
        же ми так кохами?!"

І минають роки.
Роки за роками...
        "Цо кому до теґо,
        же ми так кохами?!"

Іншого цілую.
І бринить сльозами:
        "Цо кому до теґо,
        же ми так кохами!"

РИБАЧКА

Дивлюсь вдаль. Латаю снасті.
Вночі тривожусь і тужу.
Щоб не накликати нещастя, –
про це нікому не кажу.
Чекаю довго і терпляче.
Без тебе скрізь.
З тобою – скрізь...
Але над морем не заплачу –
воно і так гірке без сліз.

Погасли кострища стоянок.
У землю пішли племена.
Забрали в холодні кургани
сокири, мечі й письмена.

Стьмяніли браслети і гребені,
розпались намиста разки,
що їх одягали древні
смагляві юні жінки.

І келихи срібні, і чаші,
що йшли по кругу колись,
покрилися порохом часу
і холодом тліну взялись...

Та, може, мені здалося –
а час не все переміг.
На чашах тепло збереглося
тих вуст, що торкалися їх.

І в пута тяжкі клинописні
закована з давніх-давен,
в степу оживає пісня
давно занімілих племен.

Коли у тузі вічної розлуки
супутник людям голос подає, –
я думаю –
у точності науки
яке мистецтво і натхнення є!
Ані строфи сумнівної, ні слова,
ані одного зайвого рядка...

А скільки в нас поезій випадкових
з нічого й ні для чого виника!
Байдужих фраз металу нетривкого,
думок затертих
і порожніх слів...

Зробити супутник із добра такого, –
напевно,
вище носа б не злетів.

Дзвони б'ють на сполох.
        Музики грають до танцю.
Бандури будять минуле.
        Сурми в майбутнє звуть...

Хай віщі тривожні дзвони,
        веселі троїсті музики,
бандури і горді сурми
        у кожному серці живуть!

Прощавай!
Щасливої дороги!
Відгриміть, колеса, відгриміть...

Вечір вийшов з яру,
як з барлога
волохатий заспаний ведмідь.

Захід сонця прямо пахне медом.
Пахне медом сонячний бурштин.
Вечір лізе в пасіку ведмедем
через обрій – ніби через тин.

Вилітають в небо зорі-бджоли
і ведмедя жалять, золоті...

Поїзд твій завмер за видноколом...
Прощавай!
Щасливої путі!

Суворий вчитель,
розум невблаганний,
немов дитину, серце научає.
Оцінки ставить.
Вписує догани.
Найменших помилок не вибачає.

Терпляче викликає на довіру,
читає надто правильні моралі:
– Ти вже доросле.
Мусиш знати міру.
Себе в руках тримати.
І так далі.
Ти знову закохалось, як шалене.
Затіяло нерівний поєдинок.
Раніш поради не спитало в мене,
аніж зробити необачний вчинок.
Ось почекай, візьму тебе за вухо,
бо вже терпіння, далебі, немає...

А серце робить вигляд, ніби слуха.
І, як школяр, на вікна поглядає.

Кобзар співав в пустелі Кос-Аралу,
у казематах батюшки-царя.
Кайдани, шаленіючи, бряжчали,
щоб заглушити пісню Кобзаря.

А пісня наростала у засланні.
А пісня ґрати розбивала вщент...
Правдивій пісні передзвін кайданів –
то тільки звичний акомпанемент.

ГРОМАДЯНАМ 41-ГО РОКУ

...І вже – громадяни?
О, як ти квапишся, часе,
щоб діти зростали,
мужніли,
вбиралися в німб сивини!
...І вже – громадяни?
Рожеві оті немовлята,
що білий світ
побачили в рік війни?!

А світ був не білий.
Він чорний був і кривавий.
Лежали під небом
обвуглені пустирі.

І в хаосі смерті,
в судомі нелюдського болю
творили життя
підвладні життю матері.

В холодних теплушках,
в могилах вузьких окопів,
в колисках руїн,
в шепотінні солдатських імен
з'являлися на світ –

уже сироти,
вже бездомні,
вже діти калік —
спадкоємці пісень і знамен.
Рожеві і ніжні,
шукали грудей материнських.
Бліді матері
блукали — мов зняті з хреста.
І з голоду мерли.
А в нашому чистому полі
горіли жита.
Горіли у полі жита!

Малі й безпорадні,
своїм незнанням щасливі,
притихлі і кволі,
з довірливим сяйвом очей...

...І вже — громадяни?!
А втім,
ви змалку солдати,
що роком народжень
боролися з роком смертей.

Ввірвалася орда шалена
у тихе привілля сіл.
Повісила чорні знамена
на світлі фасади шкіл.

І свастика в ту годину
зігнала із гнізд лелек,
зіткала важку павутину
над шафами бібліотек.

Під тінню її зловісною
чужинці рівняли крок.
Топталися по золоту тиснень,
по білій душі сторінок.

Шпурляли в огонь, не гортавши.
Зметнулось багаття до хмар.
І корчився в полум'ї Гаршин.
І гнівно палав Кобзар.

Чорнів Достоєвський від муки.
Сміявся вогнисто Шекспір.
І Леся обпалені руки
з вогню простягала до зір...

Згорить і папір, і оправи,
Посивіють фото в золі.
І чорні клапті на трави,
як мертві падуть мотилі.

Але під цим небом синім,
аж поки земля жива, —
витають думки нетлінні.
Бринять неспалимі слова.

Земля вже у травах,
берези у брості.
І раптом –
стогне, мете хуртовина...

То біла зима
на зеленім помості
співає пісню свою лебедину.

– Постривайте, куди ж ви, куди?
– Ми назустріч, назустріч – і мимо!...
Поїзди мої, поїзди,
ви бродячі мої побратими.

Ваша доля – невпинний шлях.
З далечінню не розминутись...
Коли поїзд гукає в полях, –
так і хочеться відгукнутись...

На світі можна жить без еталонів,
по-різному дивитися на світ:
широкими очима,
з-під долоні,
крізь пальці,
у кватирку,
з-за воріт.
Від того світ не зміниться нітрохи.
А все залежить від людських зіниць –
в широких відіб'ється вся епоха,
у звужених – збіговисько дрібниць.

В пустелі сизих вечорів,
в полях безмежних проти неба
о, скільки слів
і скільки снів
мені наснилося про тебе!

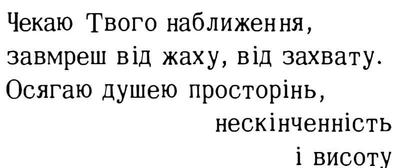
Не знаю, хто ти,
де живеш,
кого милуєш і голубиш.
А знаю — ти чекаєш теж,
тривожно вгадуєш і любиш.

І я прийду в життя твоє.
Тебе, незнаного, впізнаю,
як син вигнанця впізнає
прикмети батьківського краю.

Я ради цього ладна жить.
Всі інші хай проходять мимо,
аби в повторах не згубить
одне,
        своє,
                неповториме.

Нехай це – витвір самоти,
нехай це – вигадка й омана!
Моєму серцю снишся ти,
як морю сняться урагани.

◆

Чекаю Твого наближення,
завмреш від жаху, від захвату.
Осягаю душею просторінь,
нескінченність
і висоту
Та тільки я ще не знаю:
Ти – блискавка,
яка мене спалить,
чи Ти – благодатний промінь,
від якого я розцвіту?

Геніяльний художнику!
Ти,
що бачиш не тільки
співвідношення барв,
точну форму,
світло і тінь.

Ти,
що вгадуєш суть.

Ти,
що знаєш джерела й причини.

Ти,
що маєш натхненний
і виснажливий дар прозрінь.

Коли б ти захотів
змалювати мене в цю хвилину, —
пензель твій мимоволі
оточив би сяйвом мене.

Променіли б вуста.
Променіли б очі і руки.

Стало б німбом сліпучим
волосся моє осяйне.

Не від святості, ні!
О, яка у грішної святість?
Я кохаю.
Я марю
в озарінному морі ночей...

Я сповідую віру,
у якій оточують німбом
не святих,
не пророків,
а просто щасливих людей.

Сон лісний
прийшов до мене в хату.
Став на стіл. Із склянки воду п'є...

Все гаразд.
Я добре буду спати,
коли сон у мене в хаті є.

Я не знаю, правда, що присниться:
ще пелюстки згорнуті у сну,
ніби зберігають таємницю —
як я тяжко ждала цю весну.

Як стогнали сосни на морозі,
як не спали верби по ночах,
як ліси шуміли в передгроззі,
як берези падали на шлях!

...Сон весняний
з падолисту виринув,
волохатий, синій, теплий сон.
Сосни сплять, щасливо, втихомирено,
прихилившись кронами до корон.

Кохання, вірність —
істини одвічні.
Створили їх іще до нас, давно.
А ми...
Що ж ми?
Лиш випадкові стрічні.

Яке гірке,
яке гірке вино!

А треба пити. То хороший звичай.
Його створили теж до нас, давно...
За нашу зустріч!
За прощання наше!

Яке гірке,
яке гірке вино!

Лягає тиша лісам на плечі.
Пасуться в лузі стриножені коні.
І жовта скирта у сизий вечір
над лугом сходить, як місяць вповні.

Моя душа в твоїх лабетах,
паперу хвиле снігова!
Як безпритульні по заметах,
бредуть слова,
бредуть слова.

За руки літери взялися.
Бредуть слова...
А навкруги –
холодним полем розляглися
паперу білого сніги.

Слова ідуть по цій пустелі,
по непрокладеній соші –
на вогник дальньої оселі,
в притулок людської душі.

У теплі руки, в очі теплі.
За кроком крок,
за кроком крок –
самотні, стомлені й запеклі,
несуть тягар моїх думок.

І підгинаються.
І крижем
лежать в снігу. І це – кінець,
коли крилом, тяжким і хижим,
їх перекреслить олівець.

І відлетить, немов химера.
Ще, може, й миті не пройшло –
снігами білого паперу
слабих навіки замело.

Вони замерзли в білій тиші –
ні сліз, ні стогону з грудей...
Але підводяться сильніші.
І знову йтимуть до людей.

ПРИТЧА ПРО ІМ'Я

Одного разу
десь у антиквара
серед старого мотлоху знайшли
шедевр мистецтва.
То була картина,
покрита пилом.

Хтось провів байдужо
по полотну рукою, –
і зненацька
в щілину очі глянули живі.
Гарячі, відчайдушні і веселі,
вони на всіх дивились з далини
крізь пил віків
і морок забуття.
Вони сміялись –
що їм забуття?
Що їм якихось два чи три століття,
якщо мірило існування – вічність?!

Всі заніміли,
навіть врівноважені,
скептичні, завжди стримані знавці.

А потім обережно і побожно
обтерли пил,
вдивлялися в мазки,
вивчали фарби, школу і манеру.
Хто це?
Веласкес, Дюрер, Тіціян?
Чи, може, зовсім невідомий майстер?

Мовчало загадкове полотно.
Ні найдрібніших літер, ні ознаки...

Художник, певно, написав картину
і, вражений великою красою,
забув ім'я поставити своє!..

А тут же, поруч, висіла картина
когось із містечкових живописців.
Така собі,
всього у ній потроху,
а головне —
ім'я на видноті,
мале ім'я із літер величезних!

Свої і чужі тривоги,
незгоди людських взаємин,
як давні дніпровські пороги,
лежать на шляху моєму.

Та серце повік не здорожиться,
і страху не знає недаром.
Мій прадід був запорожцем.
Водив за пороги байдари.

ГАМБІТ СТЕЙНІЦА

Буває розум – як горіння горна,
як спалах дня,
як пінисте вино.
А в нього розум – як повільні жорна,
що довго перемелюють зерно.

Він не любив азарту, ані риску
раптових геніяльних озарінь.
І не було захопленого блиску
в його очах, –
                    а тільки думи тінь.

Напружено,
                спохмурено
                            і сумно
в руках тримав перипетії гри.
І витримці запеклій важкодума
здавались найблискучіші майстри.

І в результаті досвіду, і вміння,
і перемог, що дивували світ,
на нього опустилось озаріння –
він винайшов,
                    він сотворив гамбіт.

Актор не вірить так в своє призвання,
ханжа не вірить в Боже битіє,
дикун не вірить в силу заклинання,
як Стейніц вірив в дітище своє!

Воно для нього – вимріяна казка,
вершина мислі і душі політ...

В житті найпершу Стейніцу поразку
приніс його улюблений гамбіт.

ПОЛЯ МОГО ДИТИНСТВА

Колосисті поля в золотому безсонні.
Колосисті поля в колисанках вітрів...
Де не йду я тепер, —
бродить пам'ять моя
босоніж
по росі, по траві, по стерні незабутніх
полів.
Тут зростала моя неспокійна дитяча мрія.
І диханням простору навік пройнялась.
І на білім крилі паперового змія
в синє небо уперше вона
піднялась.
Над полями вночі мерехтіли Стожари.
Недосяжні волошки у небі цвіли...
Пролітали роки,
наче звихрені хмари, —
випадали дощем і громами гули.

І мужніла душа.
Вище зір підіймалася мрія.
І проходило серце крізь бурю й вогонь.
...Тільки біле крило паперового
змія
ще і досі летить над полями
дитинства мого.

ВІДОЗВА ДО БАЛАКУЧОГО ГОСТЯ

Ображати тебе не хочу я,
прошу тільки, щоб ти зрозумів –
        не розстрілюй часу робочого
        кулеметною чергою слів!
Поки ми собі на здоров'я
тут говорим про сотні тем, –
        гине час,
                стікаючи кров'ю
        не написаних нами поем.

Сонце зійшло,
як сходить віками...

Зігнувшись під вітром
в земний уклін,
впала верба на замшілий камінь,
збивши кору з корявих колін.

СЕБЕЛЮБЦЕВІ

Можна подумати,
що природа дала тобі шмат життя,
як старцеві –
                    кусень хліба,
так жадібно ти його з'їв,
ні з ким не поділившись,
ще й крихти згріб у долоню
і проковтнув крадькома.

Обережні люди придумали забобони —
між серцем і розумом знак заборони.
Між серцем і розумом — остороги.
Забобон — для кохання.
Забобон — для дороги.

З півдороги вернутись — погана прикмета.
Лихоліття криваві віщує комета.
Чорний кіт
на невдачу по вулиці шаста...

Ну, а що ви придумали, люди, на щастя?

Є які-небудь певні прикмети?
Не фатальні коти,
не зловісні комети?
Доброзичливі звірі
і ласкаві сузір'я?
Так і хочеться вірити.
І повірю.
А чого ж?

Уявляєте — щастя ще де то —
А вже є у людини щаслива прикмета.
Ну, там квітка, підкова, гніздо чи омела.
От людина і ходить собі весела.

Ми з тобою –
                    як море і небо –
і далекі, й близькі водночас.
Нам зустрітись на обрії треба.
Але обрій тікає від нас...

Розбуди мене, розбуди,
мені сниться холодний сон,
що навколо — вічні льоди,
крижаний зимовий полон.

Білі палаци крижані,
кришталеві ґрати колон...
Крижаніє серце в мені,
віддається зимі в полон.

Одвикає від літа знов,
забуває знов про тепло,
бо коли проходить любов,
значить, зовсім її не було.
Замітає її сліди
білий сніг між білих колон...

Розбуди мене, розбуди!
Мені сниться холодний сон.

Життя,
як річку,
не перейдеш вбрід.
Та, певно, в ньому і немає броду.

Заходь по груди у студену воду, –
пливи,
        пливи,
                пливи десятки літ!

Не уникай в путі круговороту –
хай руки загартуються твої,
бо доведеться плавати і проти,
і впоперек стрімкої течії.

Коли ж попадеш в смугу теплих течій,
коли душа розніжиться без меж, –
ослабнуть руки, і отерпнуть плечі,
і вже навряд чи далі попливеш.

Зануриш серце у блаженну втому,
запрагнеш тільки затишку...
                                        О, ні!
Як жити, зачепившись на мілкому,
то краще потонуть на глибині.

ОКСАНІ

Дитя моє, ночі безсонні.
Дитя моє, лагідні ранки.
Дитя моє, теплі долоні
і тихі, як сон, колисанки...

Ой, люлю,
ой, люленки-люлі.
під вечір злетілися гулі,
та й стали думать-гадати,
що доні моїй дарувати...

Даруйте їй дні променисті,
і долю, і щастя безкрає.

А серце, ласкаве і чисте,
вона і сама уже має.

ІДОЛ

Язичниця,
що вірити могла
у грім, у вітер, в сонце і в дорогу, –
єдиним богом раптом нарекла
того, хто мало схожий був на Бога.

І ось, відчувши під ногами грунт,
на пам'яті,
на смутку,
на тривозі
він утвердився міцно – як Перун
на Боричевім древньому узвозі.

Приймав у жертву спокій і слова,
жадав душі, і все було замало, –
сам дерев'яний,
срібна голова,
лиш вусів золотих не вистачало.
Коли ж вогонь жертовний догорав,
зробилось ясно –
ідол, ще й звичайний.

Його давно із пам'яті пора
щпурнути прямо у ріку Почайну.

Хай відпливає, тоне у воді...
Але боюсь, що це не допоможе,
що бігтиму вздовж берега тоді:
— Видибай боже!
Видибай, боже!

Я прощаюся з рідним краєм
у мовчанні,
в побожній тиші...
Вечір сонце пшеничне розкраяв
і окраєць над полем залишив.

Сонце, сонце, освітлюй тіні!
Не заходь, почекай хвилину!
Я ще раз
у твоєму промінні
озирнусь на свою батьківщину.

ВОГНИКИ

Ходять трепетні вогники
уночі
по осінніх шпалах.

Зустрічаються,
розминаються,
в темряві спотикаються,
лаються тихо й сердито —
гравій дощами розмито.

Ходять трепетні вогники,
носять гарячу воду,
постукують по колесах поїзда.

Скоро
        поїзд
                поїде
до інших далеких станцій...
А трепетні вогники ночі
в людей перетворяться вранці.

Варшаво,
я знала, що ти вродлива.
Варшаво,
я чула, що ти пісенна.
Померхло давнє бібілійне диво
перед дивом твого воскресення.

Воскреснуть з мертвих – то ще не штука.
А ти не з мертвих, а ти не з хворих –
вже й тіло були розклювали круки,
вже й серце Шопена украв твій ворог.

Була – як поле, камінням засіяне.
Вродило поле нові кам'яниці.
Була – як попіл, вітрами розвіяна.
І знову стоїш. І знову – столиця!

Ще біль не пройшов.
Ще руїни – як шрами.
Але на обличчі – веселий спокій...
Гояться довго глибокі рани.
А рани воїнів – завжди глибокі.

ЛІХТАРНИК

Кожного вечора,
коли скочується сонце
за гори, за доли і за моря, –

на нашу вузеньку вулицю
приїжджає ліхтарник,
сходить зі старого велосипеда

і впускає вогненну пташку
у скляну клітку ліхтаря.

Вулиця стає загадковою.
Вулиця стає фантастичною.
Вулиці вже немає. Вона була колись.
Здерев'яніли дерева.
Закам'яніли будинки.
І нереальні постаті виходять із-за куліс.

Світло якесь примарне...
Якесь попелисто-зелене...
В ньому тьмяніють навіть веселі очі фар...
Балкон мій – наче ґальорка.
З вулиці, як зі сцени,
на мене війнуло холодом
і духом олійних фарб.

Тиха щедрість невичерпних вод.
Смарагдові сонячні причали...
Дніпре, Дніпре,
ти, як мій народ, –
лагідний, простий і величавий.

Іскрометний сміх – круговорот.
Глибина сувора і студена...
Дніпре, Дніпре,
ти, як мій народ, –
жартівливий, мудрий і пісенний.

Течії привільний розворот.
Хвилі буйні і далекочутні...
Дніпре, Дніпре,
ти, як мій народ, –
гордий, волелюбний і могутній!

ЕСТАФЕТИ

Різні бувають естафети.
Міщани міщанам передають буфети,
Заяложені ложки, тупі ножі,
Глупоту свою і думки чужі.

Різні бувають естафети.
Воїни воїнам передають багнети.
Майстри майстрам – свої таємниці,
Царі царям – укази й темниці.

Різні бувають естафети.
Передають поетам поети
З душі у душу,
Із мови в мову
Свободу духу і правду слова,
Не проміняли на речі тлінні –
На славолюбство і на вигоду.
І не зронивши.
Бо звук падіння
Озветься болем в душі народу.

ДОЛЯ

Наснився мені чудернацький базар:
під небом, у чистому полі,
для різних людей,
для щедрих і скнар,
продавалися різні Долі.

Одні були царівен не гірш,
а другі – як білі Міньйони.
Хто купляв собі Долю за гріш.
А хто – і за мільйони.

Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто – золотом золотим.
А дехто – вельми сумнівним.

Долі-ворожки, тасуючи дні,
до покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.

Я глянула їй в обличчя ясне,
душею покликала очі...

– Ти, все одно, не візьмеш мене, –
сказала вона неохоче.
– А може, візьму?
– Ти собі затям, –
сказала вона суворо, –
за мене треба платити життям.
А я принесу тобі горе.

– То хто ж ти така?
Яке твоє ім'я?
Чи варта такої плати?
   – Поезія – рідна сестра моя.
А правда людська – наша мати.

І я її прийняла, як закон.
І диво велике сталось:
минула ніч. І скінчився сон.
А Доля мені зосталась.

   Я вибрала Долю собі сама.
   І що зі мною не станеться, –
   у мене жодних претензій нема
   до Долі – моєї обраниці.

Летять на землю груші, як з рогаток.
Скот вибрідає з куряви доріг.
Усохлий дуб, насупившись рогато,
червоний обрій настромив на ріг.

Стара дзвіниця й досі ловить гави.
Серед мого колишнього двора
стоїть дівча, таке, як я, біляве,
очима світ у душу набира.

Мене веселий смуток заарканить.
Я задивлюсь на дівчину чужу.
Невтримний час до білого паркану,
немов коня баского, прив'яжу.

Зайду у хату... озирнусь... притихну...
Час б'є копитом.Встигну, не біда.
Час б'є копитом. Я сказала – встигну!
Ось трохи відпочину – і гайда.

БІЛА СИМФОНІЯ

Було нам тоді не до сміху.
Ніч підняла завісу –
    біла симфонія снігу
    пливла над щоглами лісу.

А ліс, як дрейфуюча шхуна,
скрипів, у льоди закутаний...
І хлопець, зворушливо юний,
сказав із дорослим смутком:

– Ти пісня моя лебедина,
останнє моє кохання...
    В такому віці людина
    завжди кохає востаннє.

Бо то уже справа гідності –
життя, бач, як сон, промайнуло.
Підлітки для солідності
мусять мати минуле.

Завіяні снігом вітрила
звисали, як біла гичка...
Я теж йому щось говорила,
і теж, певно, щось трагічне.

Було кохання фатальне,
майже з драми Ростана...
Я тільки сніг пам'ятаю,
отой, що давно розтанув.

Білу симфонію снігу,
шхуну, в льоди закуту...
    А нам з тобою – до сміху!
А нам з тобою не смутно!

І добре тобі, і весело
на білому світі жити.
Ти тільки, як всі воскреслі,
не любиш про смерть говорити.

І маєш, напевно, рацію.
Минуле вмерзає в кригу.
І це вже не докарація...
    Біла симфонія снігу.

Стогне завія до рання,
зламавши об ліс крило...
Ти – моє перше кохання.
Останнє уже було.

Є вірші – квіти.
Вірші – дуби.
Є іграшки – вірші.
Є рани.
Є повелителі і раби.
І вірші є –
каторжани.
Крізь мури в'язниць,
по тернах лихоліть –
ідуть, ідуть по етапу століть...

Комусь – щоб хліба скибка.
Комусь – щоб тільки лаври.
Одна душа – як скрипка,
а друга – як литавра.

А тут не все так чітко.
То крила, то вериги.
Від Баха – до чечітки.
Від "чижика" – до Гріга.

Від ніжного ноктюрна –
до громових симфоній.
Від буйного обурення –
до сміху саксофонів.

Всі голоси природи,
всі види й різновиди,
від голосу народу –
до писку індивіда.

Все в душу входить вперто.
Ввійшло – навік зосталось.
Оце такі концерти.
Аж серце надірвалось.

Коли гончар спускає з круга
по-людськи зроблене горня, –
його стрічають, наче друга,
і все село йому – рідня.

А у неділю край базару,
серед зеленої трави,
ростуть гарячі, прямо з жару,
смугляві глиняні гриби.

І майстер тут же сивобровий,
не осторонь, не крадькома.
Чого там, глечики здорові,
горнят надтріснутих нема.

Дають їм люди щигля в боки.
Вони гудуть на всі лади.
Оце так глечики, нівроку!
Оце горнята, хоч куди!

Сміється майстер. Він багатий.
Не так тим виторгом, мабуть,
як тим, що всі його горнята
отак малиново гудуть!

Ну, а цікаво, що б за вигляд
тут дехто із поетів мав,
якби при них такого щигля
хто-небудь їхнім віршам дав?

ЗОРІ

В холодні ночі звужуються зорі,
немов зіниці божевільного.
Моторошно й пильно
дивиться Всесвіт – Великий Маг, –
піднявши над землею рукав Чумацького Шляху...

А в ночі теплі, в ночі бірюзові,
стрекочуть кастаньєтами цикади.
І над землею розцвітають зорі,
солодкі й жовті, як цукати.

Зорі мають гіпнотичну силу.
Люди зіркою з давнини
називають жінку вродливу,
яхти, квіти і ордени.

Кажуть: зірку щасливу має.
Провідною зірку зовуть.
Кажуть: з неба зірок не знімає.
І по зорях знаходять путь.

– Хтось умер, – говорили строго,
коли падала з неба зоря.
Гадали по зорях астрологи.
І на зорі молились моря.

І недарма у сотнях вір
сподівалось – душа воскресне,
полетить десь туди, до зір,
бо між зорями – царство небесне...

А в ночі буйні, в ночі горобині
палають зорі грізної краси...
Ти побувала зіркою, людино!
Хто ж має право людство погасить?!

Ті, що народжуються раз у століття,
умерти можуть кожен день.
Кулі примхливі, як дівчата, —
вибирають найкращих.

Підлість послідовна, як геометрія, —
вибирає найчесніших.
В'язниці гостинні, як могили, —
вибирають вільних.

Криваві жоржини ростуть над шляхом у вічність.
Тріпочуть під вітром короткі обривки життя.
І тільки подвиг людського духу
доточить їх до безсмертя.

У жадобі ідейної висі
зіп'ялись на словесні котурни
і шпурляють недокурки мислі
у непізнані прірви, як в урни.

Бідні лицарі кон'юнктури!
Ви ж забули істину просту,
що найвищі у світі котурни
не замінять власного зросту.

Гуде вогонь – веселий сатана,
червоним реготом вихоплюється з печі...
А я чолом припала до вікна,
і смуток мій бере мене за плечі.

Сама пішла світ за очі – аби
знайти від тебе крихту порятунку.
Мої думки, як дикі голуби,
в полях шукали синього притулку.

Сама втекла в сніги, у глухомань,
щоб віднайти душевну рівновагу.
І віднайшла – гірку печаль світань.
І п'ю, немов невиброджену брагу.

І жду якогось чуда із чудес.
Читаю ніч, немовби чорну книгу.
Якщо кохаєш, – знайдеш без адрес
оцю хатину за морями снігу.

І відпливаю поночі одна
на кризі шибки у холодний вечір.
І спить в печі веселий сатана,
уткнувся жаром в лапи головешок.

І так до самих синіх зоряниць,
до світанкових поїздів ячання –
            до безміру, як в темряві зіниці,
тривожно шириться чекання...

Боюся екзальтованих подруг,
балакучих самітників,
лекторів, у яких лоби
перекреслені жировими складками,
і мислителів, оригінальних,
як вдруче відкритий біном.
Пробі!
        Необов'язковими словами
вони мене обсипають, як пшоном.

Пшоно заплутується у волоссі,
сиплеться за комір,
застряє у зборках одежі,
потрапляє навіть у черевики
і нестерпно муляє ноги.

Злітаються горобці-хвилини.
Дзьобають мене в тім'я, в серце,
плигають по плечах.
Нахиляю голову, затуляюсь руками.
А вони встромляють дзьоби між пальцями,
клюють мене в тім'я, в мозок, в потилицю.
Дибають по спині. Розчепіривши крила,

наскакують один на одного і люто скубуться.
І, нарешті, обважнілі, ситі словами,
відлітають.
Я поволі випрямлююсь.
Але ще довго наді мною
літає гороб'ячий пух у пшоняному пилі.

А вночі мені сняться кошмари.
Ніби йду я між двома рядами огрядних лантухів,
і що не ткну пальцем у лантух —
з дірок сиплеться пшоно,
пшоно,
пшоно!
Уже по кісточки, по коліна, по плечі.
Уже немає чим дихати.

А вгорі на гілляці
сидить невмирущий Фенікс часу
і роняє сльози в сипучі піски пшона.
З якого можна зварити куліш
і гарбузову кашу.
Але не можна посіяти в землю,
бо воно там не замахнеться на темряву
зеленою шаблею росту.

Баба Віхола, сива Віхола
на метільній мітлі приїхала.
В двері стукала, селом вешталась:
– Люди добрії, дайте решето!
Ой, просію ж я біле борошно,
бо в полях іще дуже порожньо.
Сині пальчики – мерзне житечко.
Нема решета, дайте ситечко.

Полем їхала, в землю дихала
баба Віхола, сива Віхола...

ДОЩІ

Вітер блискавку виструга,
хмара насуне з-за гір, –
перекидом,
                колесом,
                        вистрибом
вибігали діти надвір.

Топтали бузковий верес,
трусили на голови хвощ.
Здіймали страшенний вереск,
ласкаво просили дощ:

"Іди, іди, дощику!
Зварю тобі борщику
в полив'янім горщику,
в полив'янім горщику!.."

З кошлатих кущів солов'ята зиркали,
як по землі і щедро і видавцем,
то зливи ходили, високі, як циркулі,
то мжичка мала метушилася видрібцем.

На клуні стовбичив промоклий бусол.
А ми по калюжах гасали босі,

бо казали мати й бабуся –
дуже добре дощ на волосся.

Гей, ідіть, благодатні зливи!
Випадайте, перлисті роси!
Хай нап'ються донесхочу ниви.
Хай дівчата помиють коси.

Будуть коси блискучі й духмяні.
Задзвенять весілля і заручини.
Цілуватимуть хлопці кохані
перемиті дощами кучері...
Так невже ж під багряним сонцем –
благодатні брати океанські –
ці дощі,
отруєні стронцієм,
засвистять, як стріли поганські?!

ЧУМАЦЬКИЙ ВІЗ

У Крим далекий виряджали сина.
Волів купляли, ярма і занози.
На оболоні мати голосила
і виливала на чумарку сльози.

Гули степи. Воли жували літо.
Печаті ратиць відміряли дні.
Туди ішли – як оживало літо.
Назад брели по мертвенній стерні.

Топили серце чумаки у кварті.
І, розхитавши гопаком корчму,
везли в степах, просмолені, чубаті,
важченну сіль, тараню і чуму.

Вона цвіла єгипетським намистом,
турецьким капцем в'язла до стопи,
і гайворонням, ніби чорним листом,
із неба облітала на степи.

Пограбувавши золоті хороми,
вітри в гаях ділили бариші.
Росла у тілі передсмертна втома,
передпісенна туга – у душі.

Полудрабок здригався під рукою,
гойдалось небо і пливло, пливло...
І, захлинувшись тугою терпкою,
лягав чумак пилюці на крило.

Виймали хлопці із ярма занози.
Шапки здіймали, випрягши волів...
Вогонь в'їдався в чорні ребра воза,
прив'язані за дишель до землі.

Худі тополі сплять довготелесо
над безгомінням стомлених доріг.
І полум'ям обгризені колеса
під вічним небом замітає сніг.

А в небі сяє між своїм обозом
Великий Віз безсмертністю коліс...
Оце і вся різниця поміж возом
і мрією про той же самий віз.

Все більше на землі поетів,
вірніше –
                тих, що вміють римувати.
У джунглях слів поставили тенета,
але схопили здобич ранувато.

Зайці, папуги, гнізда горобині...
Великий щебет, писк і цвірінчання –
таке,
        що часом хочеться людині
поезію шукати у мовчанні.

Хай метушиться дріб'язок строкатий,
міняє шерсть залежно від погоди...
Поете,
          вмій шукати і чекати!
Найкращий вірш ще ходить на свободі.

СЬОМЕ НЕБО

Благословляю ті сліди,
благословляю ті дороги,
що привели мене сюди —
в мистецтва зоряні чертоги!

Тут сьоме небо,
верх бажань,
мета духовної жадоби,
причина слізних уповань —
сам бог і всі близькі особи.

Пророки, ангели, святі,
секретарки і херувими.
Благословенна мить в житті,
коли сідаєш поруч з ними.

Блаженна мить, священна мить!
Але хай Бог мене простить,
що я штовхався якомога,
щоб сісти ближче біля бога.

Щоб воскурити фіміям,
і разом випити сто грам,

і щоб сподобитись тих страв,
що божий кухар готував.

О, божа велич неземна!
О, запах редьки і вина!

Закурить бог – і від цигарки
на небі створюється хмарка.
Бог плюне в космос – цілу мить
здається, що зоря летить.
А як гикне, то що й казать? –
всі гості покотом лежать.

І я лежу, і я тремчу:
а що, як милість обмине –
бо не поплеще по плечу
простого смертного, мене.

Є, правда, чутка, що і він,
не кажучи лихого слова,
земного батька простий син,
в боги потрапив випадково.

Та – нічичирк!
Бо хто ж не зна –
у нього сила неземна.

Що Саваоф? Старий дивак.
Із глини сотворив людину.
Оце так бог, оце мастак!
Перетворив її у глину.

СМЕРТЕЛЬНИЙ ПА-ДЕ-ГРАС

Земля кружляє у космічнім вальсі.
Вітри галактик – вічні скрипалі.
Гармонія крізь тугу дисонансів
Проносить ритми танцю по землі.

І серцю в грудях тісно, тісно, тісно!
Смички пиляють задубілий сум.
Зненацька м'язи вибухнуть первісно,
ударить кров, як електричний струм.

І не паркет, зачовганий до глянцю,
не долівки, налиплі до чобіт,
вже вся планета – п'єдестал до танцю,
де сходять вальси з голубих орбіт.

Гримить високий гонор полонеза,
і лихом б'є об землю перепляс,
лезгинка чорна гострить срібні леза
і ґраціозно ходить па-де-грас.

Плечима сяють африканські зорі.
Тонкі троянди в'ються на льоду.
І, як чадний недокурок історії,
гопак у землю втоптує біду.

Шпурляв канкан мережки парижанок.
Шмагав аркан по сивих постолах.
І відчайдушний танець між ножами
циганки танцювали на столах.

Велике діло – танець між ножами!...
Танцюй собі, лиш пальчика не вріж...
Доріг війни смутні подорожани,
ви знали інший – танець бездоріж.

Десь труп коня вмерзає в сизу осінь.
Крізь мінне поле чуйно, мов сліпа,
іду мала, обідрана і боса,
роблю наосліп обережні "па".

Півкроку вбік – і все це піде прахом.
Десь нагла смерть чатує поблизу.
Дрімотні міни – круглі черепахи –
в землі шорсткій ворушаться, повзуть.

Бездомний вітер з холоду посинів,
над шляхом затужавілим водив
кістлявими руками тополиними
по струнах занімілих проводів.

Космічні вальси і паркетний глянець...
Все дуже добре, людство, все гаразд.
Не забувай лише про інший танець –
на полі мінному смертельний па-де-грас.

КРІЗЬ ВІДСТАНІ...

Крізь відстані
і здичавілі пущі,
крізь непробудні кам'яні пласти,
крізь болота й пустелі загребущі
ідуть машини, коні й поїзди.
Лопата йде у загадки первісні.
Ракета зорі дальні перейма...
З душі у душу –
найкоротша відстань.
Чому ж так часто транспорту нема!

ІМА СУМАК

Було на світі плем'я – інки.
Було на світі – і нема.
Одних приставили до стінки,
а других вбили крадькома.
Кого задобрили дарами,
кого втопили у крові.
Лишились тільки древні храми,
прийшли господарі нові.
Войовники і товстосуми,
і зайшлий люд з чужих країн...
Росло дівчисько – Іма Сумак,
як дивна квітка з-під руїн.
Очей несамовитий розріз,
і руки пристрасно слабі.
Як небо в хмарах носить грози –
носило голос у собі.
Гриміли джази, рок-н-роли,
фокстроти, румби, "ча-ча-ча"
Вокальні примірялись школи,
як одяг з іншого плеча.
А голос нудився без міри
за тим колючим дротом нот.
Ячав, метався диким звірем
у тюрмах шкіл,
у клітках мод.

Йому під силу велич опер,
врочистий грім чужих молитв.
А він, могутній, чинить опір,
співає те, що кров велить.
Співає гимни смертна жінка.
А в ній – чи знає і сама? –
безсмертно тужить плем'я –
інки.
Те плем'я, котрого нема.

Моя душа звільняється від пут.
Їй необхідна нескінчена путь.

Їй необхідні обрії круті.
І – щоб нічого зайвого в путі.

Тягар дрібниць і мудрощі дурниць
шпурну на дно покинутих криниць.

Нехай іде кошлата суєта
в очерета, на болота...

Несу на плечах небо і печаль.
Несу в очах довірливість і даль.

Моїй душі, як тону обертон,
потрібні рани взятих перепон.

Потрібна мудра тиша самоти,
щоб з неї людям пісню принести.

І день прожить – аж знайдеться душа.
І світло пить з Великого Ковша.

Лилася ніч, як темна кров,
по жилах містечкових переулків.
Дзижчали зорі в темряві, як оси.
                    І головаті гарбузи
робили зашморги із гарбузиння
і вішались мовчазно на тинах...

Я йшла із пристані.
Валізка терла руку.
І скло тріщало сухо на бруківці
під жовчним недобитим ліхтарем.

І – ні душі. Ні лементу собак.
Містечко ніби вимерло.
І раптом –
                    з-за рогу вийшла постать.
Громіздка,
як згусток темряви,
не йшла, а насувалась,
трамбуючи булижник чобітьми
і сопучи застуджено чи п'яно.

І вже ввижався запах перегару
і темнуватий захалявний ніж.

Зажмурившись — хай буде те, що буде —
я не звернула.
Він ішов назустріч.
Навис, як хмара.

Штурхнув плечем.
Спинився. Засопів ще дужче.
Наблизився обличчям до обличчя.
І гаркнув несподівано й сердито:
Щоб ваше лихо вмерло —
І пішов.

І я пішла, усмішкою зігрівшись.
На дні садка,
мов потонулий дзвін,
лежали сизі обриси готелю.
Дрімучий сторож глухо забухикав,
вилазячи з безмежного кожуха.
І десь спросоння застогнала сойка...

А ніч пливла, як темний пароплав,
поблимуючи зорями.
І спали,
в каютах люди, стомлені і рідні...
І захотілось в срібний рупор ранку
сказати їм:
— щоб ваше лихо вмерло люди!

ШОТЛАНДСЬКА БАЛАДА

Вдень Роберт оре, сіє, жне.
А ввечері під клен
виходить Джен,
хороша Джен,
найкраща в світі Джен.

Та тільки Роберт той дивак.
Ні віжок, ані шлей.
І все не так,
і все не так,
не так, як у людей.

Він вірші сіє, вірші жне.
Чого той фермер варт!
Люби Роберта – одне.
А заміж – то не жарт.

Вже й плаття шлюбне шиє Джен...
Йде Роберт в білий світ.
Лишає в душах слід пісень,
в салонах – слід чобіт.

Жінки кохають дивака.
Але далеко клен.

І не така,
і не така, –
всі не такі, як Джен!

Співають гори і ліси
шотляндської землі.
І знають Роберта усі –
раби і королі.

Був Роберт простий землероб.
Тепер він джентельмен.
Волосся падає на лоб,
Немов осінній клен.

Він вірші сіє, вірші жне,
король всім королям.
Він тугу з серця прожене –
а туга знову там.

І скільки їх було в житті –
коханих тих імен...
І тільки Джен,
і тільки Джен,
і тільки, тільки Джен!

Ти любив Одилію, принце,
і красу її лебедину.
Ти ні в чому не винен, в принципі,
ти не зрадив її, не покинув.

Розлучила вас чорна сила.
Розлучили чари захланні.
І нічого вона не просила –
ти її сам поклявся в коханні.

Ти шукав її довго й вірно.
Ти шукав безнадійно і всує.
І тепер ти щасливий безмірно –
ось вона, для тебе танцює!

Але хто ж це її зурочив?
Але, принце, добре пригляньсь!
Непроникні у неї очі.
Чудернацькі у неї танці.

Та Одилія – несмілива.
Та Одилія – ніжна до болю.
Ця поривчаста і примхлива,
вихиляється перед тобою.

Спокушує, манить, регоче...
Принце, принце, добре приглянься!
Непроникні у неї очі.
Чудернацькі у неї танці.

Врешті, можна й порушити вето.
Ти не перший і не останній.
Грім не вдарить, як обнімеш Одетту.
Просто згасне чудо кохання.

ТИША

Сидить в узголов'ї тиша,
пряде мені забуття,
і хвору пам'ять колише,
як мати – мале дитя.

Колише її, колише...
А може, й приспить уві сні
кохання моє колишнє,
сльози мої рясні.

Десь вечір попідвіконню
притишує травами крок,
кладе широкі долоні
на жовті очі шибок.

Так боязко, тихо і сумно
блукає під домом моїм.
А вітер стає – ніби сурми,
і тиша – як мертвий грім.

А зорі, несмілі, як здогад,
схрестили тонкі палаші.
І ходить навшпиньках спогад.
І стукає в браму душі.

ЩАСЛИВИЙ ВИПАДОК

Йому було вісім десятків
тяжких згарьованих літ.
Він досить за вісім десятків
на білий наглядівся світ.

А щоб не було замало
тієї життєвої гри, –
ще й навпіл хрест розламали
холодні осінні вітри...

А все – таки був і у нього
випадок щасливий один:
умер він за тиждень до звістки,
що в битві загинув син.

І скаже світ:
— Ти крихта у мені.
Ти світлий біль в тяжкому урагані.
Твоя любов — на грані маячні,
і віра — у наївності на грані.

Шо можеш ти, розгублене дитя,
зробити для вселюдського прогресу?
— Я можу тільки кинути життя
історії кривавій під колеса.

Хоч знаю:
все це їй не первина.
Але колись нап'ється до переситу! —
захоче випити не крові, а вина
за щастя людства,
за здоров'я всесвіту.

І день, і ніч, і мить, і вічність,
і тиша, і дев'ятий вал –
твоїх очей магічна ніжність
і губ розплавлений метал.

В ніч високосного притулку,
коли йде обертом земля, –
ти до плеча мене притулиш
безсмертним рухом скрипаля.

АЛЬТЕРНАТИВА БАРИКАД

На історичних перекатах,
без метушні і маячні,
люди
      завжди
            на барикадах,
знають про це чи ні.

Барикади цегли – проти бездомности.
Барикади поезії – проти бездумности.
Барикади совісти – проти берій.
На барикадах –
                  не до фанаберій.

Не до вибриків, не до безе.
Стрибати – заняття для шимпанзе.
Мужність не дається напрокат.
Не бува барокко барикад.
Фуркне з купідонів потеруха,
коли свисне куля біля вуха!

Так що забарложуйтесь в алькові,
голомшиві і гладкі, як нерпи,
ті, по-перше, котрі нервові,
у кого, в основному, сідничні нерви.

І, по-друге, відійдіть, будь ласка,
хто боїться бути збитим, наче в кеглі.
Смерть – це ще не поразка.
В переможних боях
теж бувають полеглі.

Злазьте з барикад, герої до першої скрути,
і припиніть міщанські тари-бари.
На барикадах мають право бути
повстанці,
                    вороги
                              і санітари.

ЦАРИЦЯ АСТИНЬ

Стомився цар від справ державних.
Роззутись дався і возліг.
Драглисто євнухи дрижали,
наказів прагнули.
                                        Поріг
охороняли дві сокори.
Яскріла паморозь парчі.
Червоногубі, як вампіри,
всисали персні жовч свічі.

І цар звелів:
                              – У спочивальню
царицю Астинь привести.
Бо цар потребу почуває
цю ніч блаженно провести.

Євнухи дріботіли, халатами
                              тріпотіли,
драглі душі, напівтрупи тіла.
Назад брели, як при подагрі.
Один від страху аж ячить:
– Мовчить цариця, государю.
Стоїть цариця і мовчить!

Цар настовбурив брови чорні:
– Я вас, нездари, розжену!
Скажіть у витонченій формі –
Я жду її, свою жону.

Євнухи бігли себе переплигуючи.
Назад приплентали, як на налигачі.
Плішинами об килим вдарили
і, аж згугнявівши, ячать:
– Мовчать цариця, государю.
Стоять цариця і... і мовчать!

Цар побілів:
                    – Я вас в темницю!
Уб'ю, повішу, розорю!
Як сміє хтось, хоча й цариця,
чинити всупереч царю?!

Євнухи підтюпцем, євнухи риссю,
євнухи гримнули на царицю:
– Наказ всесильного і мудрого!
Хто тут посмів наоборіт?!

...Світились плечі
                              перламутрово,
летіли брови на той світ.
Лиш усміхнулись губи крейдяні.
– Велінь царя не визнаю,
бо, через євнухів передані,
втрачають царственність свою!

ГОЛУБА ДИСТАНЦІЯ

Не ламайте меблів, не впадайте в транси.
Голуба дистанція – вічна перегонка.
Дуже, певно, сердились диліжанси,
як на світ з'явилась перша конка.

Гоп, мої вибоїни,
гоп, мої милі,
та й немає транспорту
над коняку в милі!

Голуба дистанція – вічна перегонка.
А по силі й віддаль, а по честі й почесть.
А ще більше гнівалась, певно, конка,
як в дорогу вирушив перший поїзд.

Гоп, мої копита,
гоп, мої колеса,
ні чорта не вийде
з вашого прогреса!

Поїзд - хлопець добрий, поїзд – роботяга.
В голові, щоправда, в нього –
дим і кіпоть.

А як ляже сажа, а як свисне тяга –
Мов на того поїзда нападає пипоть.
Голова у поїзда, як у шмаровоза.

Гоп, котел і топка,
тамбур, тарарам!

Ох, як вони сердились, чорні паровози,
як міняли голови поїздам!

ЯКЩО ЦЕ ВИМАГАЄ ПОЯСНЕННЯ

Я вийняла серце і замкнула його у шафу,
у таку неспалиму шафу, на саме дно таємниці,
щоб ми зустрічались дерев'яно, мов шахи,
на чорно-білій оцій шахівниці.

На шахівниці днів і ночей,
під шпичаками вічного цейтноту,
де кожен хід – всесвітній і нічий,
відсутність серця – то найбільша цнота.

Моя душа – як багатир Добриня.
Слова благають обезболить значення –
від ніжности пекучого "добридня"
до голубої дулі "до побачення".

Моя байдужність – довідка фіктивна.
Я зустрічей з тобою уникаю.
Цей простий спосіб – вельми ефективний,
хоч він здається, трохи унікальний.

Він в моїх непослідовних вчинках.
Величина постійна, як параметр.
Бо серце, знаєш, така пекольна машинка –
вибухне в мені, ще й тебе поранить.

Постскриптум. Любов –
небезпечна вихватка.
Призводить людей до усобиць і смути.
...Людина жартує у двох
випадках.
Коли їй весело. І коли їй смутно.

ЛІС

Вовтузяться в грунті гриби.
Цвітуть черемухи млосно.
Дубів золоті герби
горять під коронами сосен.

Біліють храми беріз,
То мудра і древня держава –
вкарбований профілем ліс
в черленого сонця кружала.

Там кожен сам собі пан,
живе по своєму закону.
І сонце – найвищий коран.
І крона – найкраща корона.

Століття – лише на розгін.
Звір'я – від мурашки до лева.
У сосен державний гимн:
"Ненавиджу дрова з древа!"

І тільки при людях, мабуть,
дерева дубіють від жаху,
бо кращих із них поведуть
ні за що ні про що на плаху.

Каліками – тими погребують.
Найкращих зрубають, повалять...
          Задзвонять над ними погребно
          білі дзвони конвалій.

І гірко в нічній глушині
запалять люльки серед моху
старі бородаті пні –
підданці царя Гороха.

ПОСМІШКИ...

Посмішки,
цвітіння людських облич, —
Червоні троянди пристрасти,
білий гнів ломикаменю,
колюча шипшина зневаги,
сині іскри втоми, —
Мене морозить, коли я бачу посмішку
пошляка або лакизи.
Хлопавкою для мух
убивати такі посмішки!

ПАСАЖ ГРОЗИ

Такий чужий
і раптом – неминучий,
химери хмар задушать горизонт,
земля вдихне глибинно і жагуче
на вишняках настояний озон.
Мені нестерпно,
душно,
передгрозно,
ліловим чадом туманіє без,
гудуть ліси,
риплять дубові кросна,
парчеву зливу виткавши з небес.
Лягла грози пульсуюча десниця
на золоте шаленство голови,
мені, мабуть, ніколи не досниться
сліпучий вибух чистої жаги.
Гроза мені погрожує громами,
закутий біль спинає на диби,
нехай смакують почуття гурмани,
а ти, стихіє, – любиш, так люби!
Люблю
чужого,
раптом – неминучого,

тужу тонкою млостю передпліч,
по телеграфу бурі понад кручами
шлю телеграми-блискавки крізь ніч!

ХРАМИ

Мій дід Михайло був храмостроїтель.
Возводив храми, себто цілий вік.
Він був чернець, з дияволом воїтель,
печерник, боговгодний чоловік.
Він був самітник. Дуже був суворий.
Між Богом — чортом душу не двоїв.
І досі поминають у соборах —
храмостроїтель Михаїл.
Жив у землі, мовчущий не во злобі.
Труждався сам, нікого не наймав.
І грошей зроду шеляга не мав.
Він працював до поту на возлоб'ї.
Ті тридцять срібних теж були грошима.
Це гріх. Це сльози діви Міріам.
Він був святий. Він жив непогрішимо.
І не за гроші будував свій храм.
Різьбив вівтар, збивав тесові паперті,
де змалювань, тонких, як листя папороті,
світився лик розп'ятого Христа.
Він ставляв хори, амфори й амвони.
В єпархію по ладан дибуляв.
А щоб кращіше бамбиляли дзвони,
шпіальтеру до міді добавляв.

Він баню зводив, не зійшовши з місця.
Він бляху в ромби краяв, мов сатин,
коли стояв над келією місяць,
блідий, як німб, загублений святим.
Тягав каміння – мурувати брами.
Стругав божник... за північ не куняв...
І так, у мислях збудувавши храми,
торгуючих із храму виганяв.

ЛЕЙТМОТИВ ЩАСТЯ

Мені страшно признатися: я щаслива.
Минають віки, а ти мені люб.
Щаліє любові тропічна злива,
землі і неба шалений шлюб.
Вколисана в ніч, тобою омита,
хитає мене серед білого дня.
Ковшами самотності сплачене мито
за всі незнання і за всі навмання!
Нещасть моїх золоті обжинки.
Душа моя, аж тепер оп'янись.
Ох, я не Фауст. Я тільки жінка.
Я не скажу: "Хвилино, спинись!"
Хвилино, будь! Лише не хвилиною,
а цілим життям – хвилюй і тривож!
Аж поки мене понесуть із калиною
туди... ну, звідки... тоді вже що ж...

ПАСАЖ БОЛЮ

Мало всього – ще і тугу цю вовчу
в оце щоденне людське улюлю!
А я перетерплю, а я перемовчу
аж поки згіркне слово "люблю"
оці Ніяґари блуду і бруду
а я пересилю русява як Русь
а я переб'юся я перебуду
а я переплачу пересміюсь!
Це переждати переждати
це передвічне навперехрест
це як перестріт – тебе перестріти
це як переступ – слово і жест
Перенебачу перенечую
передощиться переболю
а я переднюю переночую
а я перегодом перелюблю
А я утечу в кошлаті Карпати
а я цю любов задушу і уб'ю
Зорі стозорі

ви що –

телепати?

Чого ж ви так дивитесь в душу мою?!

ЛЕГЛИЧ

Чомусь пам'ятаю, що річка звалася Леглич.
Було в ній каміння – як сто бегемотячих спин.
А той цибатий, на клуні, звався лелечич.
А те запахуще – любидра, канупер і кмин.
Чомусь пам'ятаю – вночі ревли бегемоти.
Виходили з річки і дуже чомусь ревли.
І падали груші, і звались вони баргамоти.
Воли ремигали, і звались вони воли.
Чомусь бегемоти випивали річку щоліта,
і пирхали важко рудими ніздрами злив.
Чомусь пам'ятаю, як плив між камінням шуліка.
Убитий шуліка чомусь між камінням плив...

ЗНАЙДЕНА ТІНЬ

"Де тінь твоя, Шлемілю!"
(Шаміссо)

На Верховині, гей на Верховині
Угорський камінь з профілем орла,
вночі блукають звірі страховинні
і капле мед з ведмежого мурла.
І умирають згірклі таємниці
під крилами пошарпаних драниць,
де самотіють Сеньки і Анниці
з вустами, голубими від чорниць.
На Верховині, ой на Верховині
в зелено-чорну химородь лісів
гарчать обвали вохрово-левині
і йде луна далеких голосів.
На Верховині, там, на Верховині
ти сам на сам з віками, сум на сум,
а під ногами – біле хмаровиння,
липневих злив невиплаканий тлум,
лебедій легот, негура біласта,
летючий дим розріджених висот, –
стоїть людина, скинувши баласти,
відмолодівши років на сімсот.

...А вночі ми сиділи біля багаття,
сушили кеди,
смажили гриби без жодного мухомора,
і раптом –
ви знаєте закони фізики? –
я побачила свою тінь на хмарі.
Велетенську.
Задуману і чорну.
Тінь сиділа.
Тінь до багаття руки простягла.
І розминувшись з ембріоном тіла,
на білій хмарі далі пропливла.

ЕКЗОТИКА

Якби це було просто щастя,
то це було б просто щастя.
А все, що зверх того, це вже – поезія.
Слухай, милий, ти захищайся!
Я стала дика, я – Полінезія.
Колись Гоген тікав на Таїті,
малював таїтянок з-під синього зонтика.
У цьому черствому скрипучому світі
тільки любити – тепер екзотика.
Я порушила всі табу.
Нарвані квіти мої в Нірвані.
Пасеться обов'язків цілий табун,
а я цілую тебе у вігвамі.
Що з того, що туфлі у мене на шпильках?
Я в джунґлях була і насилу вибрела.
Душі предків приходять навшпиньках,
Щоб подивитись, кого я вибрала.
Очі у них великі і круглі.
Скелі голі, як Голіяфи.
Птиця тюльпан п'є воду із кухля,
а олівці мої звуться "Жирафи".
Оце таке у мене Таїті –
руки твої, золоті ліяни.

Аж дивно мені, що ходять на світі
якісь пошляки, немов павіяни.
Дві зірки в хату мені влетіло,
Сади стоять буддійськими храмами,
Люблю твоє тіло,
смагляве тіло,
тіло твоє,
татуйоване шрамами.

АЙСТРИ

Знаєте, айстри, щось ви дуже красиві.
Вибирайте збаня собі, те чи те.
Оце б скупатись в Гольфстрімі чи в Куросиві.
Бо щось мені холодно. А ви мовчите.
Дощі періщать. Вікно відчинене.
Засніть абощо. Люлі-лю.
Вами любить мене хлопчина,
той, котрого я не люблю.
Я люблю іншого. В цьому плетиві
заплутались айстри і заячали.
Сині, червоні і фіолетові
вибухи моєї печалі.
Білі, рожеві і фіолетові
звісили ніжки і на пуантах
в цьому осінньому, в цьому балетові
закружеляли в кухлях і збанках.
Сині, рожеві і попелясті –
кожному смуткові буде по айстрі.
Я принесу вам вечір у тайстрі.
А музикою буде мій настрій.

МУЗИКА

Відмикаю світанок скрипичним ключем.
Чорна ніч інкрустована ніжністю.
Горизонт піднімає багряним плечем
день,
        як нотну сторінку вічності.
Що сьогодні? Який веселий фрагмент
із моєї пекучої долі?
Притулив мене світ до холодних рамен
і пиляє з мене бемолі.
Любов неповторна – моя валторна.
А як же далі? –
                        перша скрипка печалі.
А в сірі будні
                        буду бити, як в бубни.
Дуже мені легко. Дуже мені трудно.
І так хочеться музики, музики, музики!
Саксофона, труби, гобоя.
Музика цілує в плече, мов кінь
доброю бархатною губою.
Душа, замурзана в прикрощі,
                        вмивається з-під антени.
Можна просто з повітря у пригорщі
зачерпнути ноктюрн Шопена.

СКІФСЬКА БАБА

Ти, скіфська баба, кам'яна незграба,
стоїш в степах... Курай і бугила...
Яка ж ти баба, ну яка ж ти баба?!
За сто віків дитя не привела!
Були б у нього кремінь-ноженята.
Ото вже б гупотіло по ланах!
Чого смієшся? Космос нежонатий.
А ти стоїш одна у полинах.
Невже ж таки ніхто не женихався?
А висить же в музеях твій портрет.
Тобі козацький череп усміхався.
Та це – минуле. Ти дивись вперед.
Ти звикла – стріли, коні із хвостами.
Хан полонянок степом поволік...
Ти це забудь. Ти в розвитку відстала.
Поглянь навколо. Це – двадцятий вік.
А ти стоїш. Звітріли коси й руки.
Скришились губи, може, скажеш, ні?
Були б у тебе кам'яні онуки.
Ти розумієш, бабо? Кам'яні!
Ото – літак, а не якась дараба.
Це все – прогрес. А ти стара, як світ...
Сміється баба, клята скіфська баба,
сміється, ухопившись за живіт.

ТІНЬ МАРІЇ

Вночі скрипів і осипався клен.
А вдень був бій. Було не до пленера.
Пахне безсоння пальцями Мадлен
діткнуло спраглих вуст Апполінера.
І, розпашілий з тих нічних видінь,
він слав листи, безтямні, гарячкові.
... І тінь Марії, тінь Марії, тінь
знов стала на шляху його любові.
"Ти ж зрозумій, Маріє, я твій друг.
Ти ж вбила все, що мало освятитись.
Той пень печалі так вже перетрух,
Шо навіть може дружбою світитись.
Я співчуваю: все тобі не так.
Мистецтво швах і чоловік не витязь.
Мені простіше. Я між двох атак
встигаю випить рому, поголитись.
І написать листівку до Мадлен.
Тут ми, тут трупи, знаєш, аромати.
А ще вночі, буває, часом, клен.
Коли, звичайно, не гарчать гармати...
Чого ти хочеш? Знову бути милою?
Так, як тоді? Париж, троянди, спека...
У тебе вдача — хай Бог милує.
І я щасливий, що тебе вже спекався.

Кошмар тих літ, букет моєї дурості!
Пологи слів, прологи істерії.
Мене б спитали: ще раз хочеш юності?
Будь ласка, прошу. Тільки без Марії.
Чого прийшла? Така тендітна пані.
І взагалі – перейдемо на ви.
Ти ж там живеш, здається, десь в Іспанії.
Я ж хіба що кажу тобі? Живи.
В морях купайсь, ходи у шляпі з крисами,
худе звіря із траурними рисами.
А пам'ять? Годі. Аутодафе.
Тут не Париж. Це фронт, а не кафе.
В мені до тебе ніжності – ні йоти.
Люблю Мадлен – далеку і святу.
Ти пам'ятаєш, повість є у Гьоте –
лежиш з цією, уявляєш ту..."
...Ти плачеш, Маріє? Ти дуже до неї заздра?
Тебе пече те ім'я, ті листи, ті вірші, той клен?
Даремно, Маріє. Бо він збайдужіє завтра.
І навіть тінню не стане ота всесильна
Мадлен.
Згадається Анна. Майне Бланшет, Женев'єва.
Обпалить жагою блискуча зрадлива Лу.
Адам був чесніший. В раю була тільки Єва.
А тут їх стонадцять. І всі згорять на золу.
Розколеться череп. І стане на вірші скупо.
Якусь там клепку виб'є снаряд в умі.
Обруч – як на діжку. Щоб мислі трималися купи,
він буде ходити в якійсь чудернацькій чалмі.
Зажуриться... Ні пари, ані парості...
Мігрень душі... Написано не все...
І перша ластівка непроханої старості

в острішшя брів сивиночку внесе.
Дивак, бешкетник, чудо в решеті,
о, як притихне, як притихне він! –
Аж поки зійде над життям, нарешті,
руда, як сонце, дівчина Жаклін.
Це теж любов, душа як на дотації.
Затишний дім, не все ж і кабаре.
Було життя, як вірш без пунктуації.
А смерть поставить крапку і тире.
І знов один. І тіло вже закопане.
Всі розійшлись, ні віршів, ні видінь.
І над останнім у житті окопом –
лиш тінь Марії, тінь Марії, тінь...

ЗОНЬКА

Маленький хлопчик пас верблюда.
То був життя його прелюд.
Верблюд довірливий, як люди.
І терпеливий – як верблюд.
Чомусь верблюда звали Зонька.
Він був з далеких десь країн.
Півнячий гребінь горизонту,
кирпатий босий бедуїн...
Міраж умре, настануть зазимки.
Нема вам іншого тягла?
Замшіла пострiш білих мазанок,
пейзаж для півня і вола, –
горбате диво, привид Азії,
сумирний жовтий страхолюд,
за буряковими оазами
іде під вербами верблюд.
Собаче кодло сполошиться,
і сумно кожному горбу –
нахарапуджена лошиця,
рвонувши, виверне гарбу.
Чого, колеґо, так сахаєшся?
Він добрий, Зонька, він дивак.
Йому в коліно поштовхаєшся,
то він і ляже. Бівуак.

Хлоп'я уткнулося калачиком,
у теплу шерсть, як повсть стару.
Малює сон веселим квачиком
і Самарканд, і Бухару...
...Під вечір вийде вовк з урочищ,
очима обрії мацне.
Верблюд високий – не доскочиш.
Верблюд силенний – як хвицне!
Тож вовк паде на хижі лапи,
У нього план свій в голові.
Вповзе на череві у злаки,
скавчить, качається в траві.
Та так ласкаво, так облесно
хребет лукавий вигина.
І так верблюду інтересно –
це що в траві за очмана?
І він підходить близько-близько,
і шию витягне – і вмить
зметнеться вовк, оскалом блисне,
із горла кров зацебенить!..
Степи, степи, стерня та роси.
Веселка в літа на брові.
Маленький хлопчик став дорослим.
...А вовк качається в траві.

ПРО СЛОВО

Коваль кує, мов лічить срібляки.
І лжа іржа під молот на кувадлу.
А язики?
Як зав'язь на листки
Членується...
На кожне слово їх по міліарду.

І день як день
Приплесканий кружля,
Сформований на сонячному крузі.
Кувати голос йдуть до коваля,
Не відьми йдуть, скоцюрблені лакузи...
Потік такий... А дзвін по самоті!
Коваль кує, а циндри скачуть вбоки.
Не знає він чи заробіток є,
Аби під руки тислася морока.
Мете точиво, шанобливо, штиво.
Слова викочують, як ободи візник:
І вони котяться, мов так і треба,
криво
Хоч і роздвоєний для зручності язик.

Вихлять лакузи – слово їх веде,
Та спотикають щомент на власній тіні...

Бо що котить, як слово упаде
І приведе подвійність
в безнадійність...
Та що робить, коли серед калюжі
Впаде як німб – і славослов'ю край:
Солодке слово обережно кружить,
Мов спрага зірка над вінцем відра.

Коли підступність нерестять вуста,
Тугі цілунки круглу форму мають,
Над ними слово спрагле проліта
І обертає погляди лукаві.

Кружляє по орбіті самоти,
Мов глек спітнілий на гончарнім крузі;
Якщо впаде на плесо суєти,
То схрестять нові язики лакузи.

РЕКВІЄМ ДЯДЬКОВІ ОЛЕКСІ

Розчахнулася груша.
Впала гілляка
заплаканим листям у бурячиння.
З одного кореня,
з одної зав'язі,
в одного сонця
були на прив'язі, –

а відчахнулась,
порвала жили,
захрясла в гичці серед городу
і затужавіла, затужила,
кожним зерням живого плоду.

Мляве листя млоїла спрага,
і мошкородилася трава –
в цукристі гроти
у чорних крагах
марширувала мурашва...

І дядько Олекса на всю Вдовівщину
гукнув дітей. Збігалась малеча.
Носила глину із кручі Довжика,
носила воду із річки Леглича.

Сорок відер води принесено.
Грушу стулено з верху до кореня.
Обручем її підперазано,
Ше й покручено дротом, швореним.

...Руки танули стеаринові.
На могилі земля порепана.
Понад кручами старовидними
груша грає безсмертний реквієм —

Білим цвітом, крислатим голосом
і бджолиними віолончелами,
підперазана дядьковим поясом
попід хмарами величенними.

Епоха нас постами робила.
Епоха в нас влила постійний струм.
Рвонула наші душі –
                                        як рибальник,
включила в сіть високольотних дум.

Поезія – моя рентґенограма
над пульсами, над ритмами і тембрами.
Туманності, химерності і плями –
якщо її дивитися у темряві.

Рентґенограму дивляться на світло –
на світло сонця і на світло совісті.
Тоді у ній і серце видно чітко,
і поля легенового прозорості.

ВАН ГОГ

Добрий ранок, моя одинокосте.
Холод холоду. Тиша тиш.
Циклонічною одноокістю
небо дивиться на Париж.

Моя муко, ти ходиш по грані!
Вчора був я король королів.
А сьогодні попіл згорання
осідає на жар кольорів.

Мертві барви.
О руки – митарі.
На мольбертах розіп'ятий світ.
Я – нагріб'я на цьому цвинтарі,
кипариси горять в небозвід.

Небо глухо набрякло грозою.
Вигинаються пензлів хорти.
Чорним струсом палеозою
переламано горам хребти.

Струменіє моє склепіння.
Я пастух. Я дерева несу.

В кишенях дня,
залатаних терпінням,
я кулаки до смерті донесу.

Самовитий – несамовитий –
не Сезанн – не Гоген – не Мане –
але що ж я можу зробити,
як в мені багато мене?!

Він божевільний, кажуть, божевільний!
Шо ж, може бути. Він – це значить я.
Боже – вільний...
Боже, я – вільний!
На добраніч, Свободо моя!

Вирлooке сонце
сідає на чорну скелю.
З неба, гір і свободи собі збудувала дім я.
Небосхил для людини
як раз відповідна стеля.
Піднімеш голову — і не розіб'єш їй тім'я.

Майстрували нам стелю, до млості, до одуру,
із найкращих ідей, з настановами згідно,
знявши мірку з пресованих бовдурів
і пружинно-спіральних негідників.

Спіральним зручно,
Високим не дуже.
Високим зроду таке не личило,
щоб те, за що ладен віддати душу,
думку твою підгинало і калічило.

Висока думка в'юнитись не вміє.
Впиралась чолом у погашені гасла,
крізь товщу стелі росла в надію,
і, як свічка без повітря, гасла.

Боліла правдою. Плакала віршами,
Чистими ранами революції зяяла.
Училась мовчати. На бантині вішалась.
Або йшла милуватись північним сяйвом.

Морозами бита, муштрована покиддю,
виходила сива з тих академій.
На довгих столах вимирала покотом
від різних редакторських епідемій.

А люди питають:
– Де геніяльні повісті?
Де думка епохи, весела й печальна? –
Поїхала у закритому поїзді.
Похована на цвинтарі мовчання.

Дивіться, ви, що ідеї розплямкали,
чиїми руками ту стелю роблено, –
воскресла думка, встає над уламками,
живою водою правди покроплена!

Золото мистецтва з переляком сплавити
добути в брехні – ненадійна алхімія.
Єдина стеля мистецтва – правда.
Піднімеш поезію – і не розіб'єш
ій тім'я.

СПОГАД

Поїзд у Варшаву спогади навіяв, –
Я на Україні згадую тебе.
Ти співав для мене пісню вечорами, –
"Цо кому до теґо, же ми сєм кохами".

Я люблю, коханий, Київ і Варшаву,
Але батьківщина в кожного своя.
Як тебе згадаю, – забринить сльозами -
"Цо кому до теґо, же ми сєм кохами".

Поїзд із Варшави йде крізь моє серце,
Сто доріг між нами, а печаль одна.
І минають роки, роки за роками...
"Цо кому до теґо, же ми сєм кохами".

БАЛАДА МОЇХ НОЧЕЙ

Коли земля в холодну ніч загилена
і сон очей до ранку не торка,
у полі, між козацькими могилами,
мій Дон-Кіхот шукає вітряка.
А той вітряк давно вхопили вхопини,
Пірнає в хмару місяць-дармовис,
І ніч глуха, і поле перекопане,
і в порожнечу поціляє спис.
А все довкола мертве, зачакловане
І злий чаклун чатує поблизу.
Мої думки печальні, наче клоуни,
що, сміючись, розмазують сльозу.
Куди ведеш мене, моя гордине?
З яких вершин позаторішній сніг?
Ти суньголов. Ти скрізь непроглядиме.
Чи ти вже зовсім розуму одбіг?
Ти, Дон-Кіхоте, може, біснуватий?
Що в тебе є? Печаль і далина.
Тобі не досить – просто існувати?
Ти хочеш побороти чаклуна?
Он смерть твоя лулукає совою,
Розвісять сміх над пущами сичі.
А чи коли доточить хто собою
Твої, незрячі подвиги вночі?

А ноги довгі, ноги – не котурни.
Б'ють по литках терни і бур'яни.
Стугнить земля. Ідуть великі юрми.
Ти думав – люди, глянув – барани.
І кинувся ти, лицар-недотепа
їх рятувати, а вони – у крик,
Ех, Дон-Кіхоте, їм же не до тебе.
Не заважай іти їм на шашлик.
Гудуть стовпи гавайською гітарою.
Двобій душі й рогатого рагу.
Ох, лицарю, не зв'язуйся з отарою,
вона тебе затопче в пилюгу.
Замгніє степ козацькими могилами,
Спливає час – єдиний секундант.
Стоїть вітряк з опущеними крилами...
Стривожений пасеться Росінант...

ЖИВИЦЯ

Мокряччя. Осінь. Млисте мрево,
Під лісом скирта – як промоклий лен.
Прийшли чужинці, скривдили дерева,
Зробили шибеницю з дерев.

Вона стояла на базарній площі,
Ридма ридали сиві матері.
Вона стояла на базарній площі,
На перехресті болю і вітрів.

А коли хлопців привезли й повісили, –
Не зашморгом, не смертю, не плачем, –
Вона їм пахла партизанським лісом,
живицею,
корою
і дощем.

ОСІНЬ УБОГА

Прошкандибала осінь по стерні,
Ввіткнула в степ цурупалля, як милиці.
Сказав козак на білому коні,
Гукнув їй:
Тітко, може, натомилися?
Хутчій давайте руку, підвезу,
Аж до якого двору вам під'їхати?
Заморосило осінь у сльозу:
– Спасибі, хлопче, ніколи і нікуди,
Все роздала: намисто й дукачі,
Чужі курчата розклювали просо.
Убога торба – хмара на плечі,
Іду в полях, голодна, гола й боса.
А вже цвяхами колеться стерня
І крутить хуга біле перевесло,
Ти краще злазь, козаче, із коня,
Копай могилу, поки не підмерзло,
Вкопай тепла земного,
Поклади
На тихі руки снігову намітку,
А в головах у мене посади
Жовтогаряче сонце, як нагідку.

РОЗКИДАНІ ДРУЗІ ПО СВІТУ...

Розкидані друзі по світу,
як зорі по ясному небу.
Неждані листи і привіти
промінням доходять до тебе.

І вже не зломишся в горі,
і вже не загинеш у тузі –
по небу розкидані зорі,
по світу розкидані друзі...

ДУМА, КАЗКИ, ПОЕМИ

ДУМА ПРО ТРИ КАМЕНІ

Гей, виїжджає козак молоденький
у чисте поле,
в першу дорогу.
Очі рукою прикривши від сонця,
дивиться вслід йому ненька з порога.

Кінь вороний виграє, басує.
Гей, у коня ще й копита не збиті!
Сивий полин огортається пилом,
перепелиця ховається в житі.

    Їде козак,
    підганяє коня
    в чистому полі
    три дні навмання.

Вже й пшениці відшуміли, і жито.
Трави буяють на перелозі.
Раптом урвалась дорога бита —
камені три стоять на дорозі.

Чорний, та білий, та ще й рожевий.
Так, як звичайно у казці буває.
Скочив козак з вороного на землю,
напис на чорному пильно читає:

"Підеш ліворуч, загинеш нізащо.
Зірвешся з кручі у прірву юначе.
Хоч і загинеш, ніхто не згадає –
нічим згадати буде, козаче".

У козака мурахи за плечима.
Камінь рожевий знайшов очима:

"Підеш праворуч – не пошкодуєш.
Рівна дорога,
спокійна дорога.
Всякі удачі на кожному кроці.
Шастя без сліз. Без борні – перемога".

Шо ж, це вже краще, це друге діло.
Дивиться хлопець на камінь білий:

"Прямо поїдеш – дорога вгору.
То нелегка, нерівна дорога.
Втомленим, хворим, а може, дітям
ти віддаси свого вороного.
Сам підеш пішки у передгір'я.
Знатимеш світлу глибінь зворушень.
Люди тобі подарують довір'я.
ти ж подаруєш їм світлу душу.
Будуть вибоїни, будуть квіти.
Буде тривога, а часом і втома.
Ну, а чи дійдеш ти до вершини,
це невідомо...
Не невідомо".

Тихо у полі шемріє вітер.
Чорний чорніє похмурістю літер.
Камінь рожевий кличе, здається,
кожною літерою сміється.

В білого тільки спокійне обличчя.
Він не відштовхує і не кличе.
– Хочеш? – іди.
Не хочеш? – не йди.
Різні є люди у сивих віках.
Доля твоя у твоїх руках.

Більше не їде козак навмання –
справив на білий камінь коня.

КАЗКА ПРО МАРУ́

Це було за царя Тимка,
як земля була тонка –
пальцем ткнеш
і воду п'єш.
На оболоні пасуться ко́ні,
а в копитному сліду по рибині плаває.

Край села стояла хатина.
Трава росла вище тину.
Попідтинню уночі
спали кручені паничі.

Жила в тій хаті не́мічна жінка.
Не могла ні сі́яти, ні жати,
тільки й могла на пе́чі лежати.
Лежить на печі,
насіння лузає.
А дочка лушпиння підмітає.

– Підмітай не підмітай, –
каже мати. –
Все ж одно, старости не прийдуть. –
Та й знов за своє насіння...
А дівчина плаче в сінях.

Говорили люди старі:
– Береженого Бог береже.
Не вставай тепер до зорі.
Не дивися на горе чуже.
Пий із чистого джерела,
стережися лихого слова,
щоб дитина твоя була
дуже гарна,
дуже здорова.Тож виконуй усе достоту,
поважай старовинні прикмети:
обминай потворну істоту,
не дивись на бридкі предмети...

Поважала
і обминала,
не дивилася,
береглась...

Та, мабуть, шанувалася мало,
бо нелюдська дитина знайшлась.

Як поглянути з правого боку –
то хороше дитя, нівроку.
Личко біле, наче намітка.
Око – сонцем прогріта квітка.

А брова – як тонкий листочок.
А щока – ясний пелюсточок.
А вуста – лісова полуниця.
А волосся – яра пшениця.

Як поглянеш з лівого боку –
ой, потворне ж диття, нівроку!

Рудувата пляма на скроні.
Ніс без ніздрі.
Повіки червоні.
Око вовче, а зуби щучі,
а вуста — мов змії повзучі.
А волосся над головою —
як пустир, що заріс кропивою.

Повитуха пополотніла.
Мати скрикнула і зомліла.
Зажурився батько, забіг
за тринадцять далеких доріг.
— Ой, женився ж я на біду.
Це, мабуть, у твоєму роду.
Ой, світ за очі я піду,
іншу жінку собі знайду.

Мати кинула навздогін
миску, глечик і макогін:
— Забирайся під три чорти!
Винуватий у всьому ти.
Вийшла заміж я на біду.
Це, напевно, в твоєму роду!
Двоєдушні всі ви і злі,
тричі прокляті куркулі.
На дитині це позначилось —
двоєликою народилась.
З цього боку — мов квітка лелія.
З того боку — мов звір визира...

Охрестили дитину — Марія.
А прозвали її — Мара́.

* * *

Мати плакала дні і ночі.
Коси рвала, бігла до річки.
Та й притихла.
Та й витерла очі —
навіть горе входить у звичку.
А тимчасом дочка підростала.
Мати звала її — Марися
І нікуди її не пускала,
щоб ніхто на Мару́ не дивився.
Заховала люстерко під полом,
в озерці скаламутила воду,
щоб дочка не знала ніколи
ні бридоти своєї, ні вроди.
Та Марися одного разу
вийшла з двору,
пішда по селу
і почула першу образу,
але й першу таки похвалу:

— Горе, горе, яка потвора!
— От щаслива, яка вродлива!

* * *

...Проплакала всю ніч,
щоб не почула мати,
і думала-гадала без кінця.
Єдиний вихід — до людей ставати
вродливою частиною лиця.

І почалось:
кого в селі не стріне, —
все вбік та вбік голівку поверта.

А люди ж то проходять щохвилини.
Один зачепить.
Інший привіта.

Бува, що й двоє пройдуть одночасно,
а третій із-за рогу вирина.
Закрутишся.
Забудеш, де прекрасна,
а де потворна в тебе сторона.
Крутилося дівча несамовито, –
як горобець зимою на відлигу, –
аж поки не запитав сердито:
– Чого ти крутишся, як дзига?

...Проплакала всю ніч,
щоб не почула мати,
і думала-гадала без кінця.
Надумалась – голівку опускати,
щоб люди не побачили лиця.

Здоровкалась з опущеним обличчям,
прощалась, не підводячи очей.
Таке щось переляканe і птиче
з'явилося у обрисі плечей.
Непевний голос,
потаємна вдача,
душа забита, скована, терпляча...

Лише на самоті Марися розгиналась,
дивилася у вічі небесам.
Співала навіть.
Навіть усміхалась
тваринам,
і рослинам,
і лісам.

"Квітко нагідко,
пишна царівна!
Жовта корона
навколо чола.

Квітко нагідко,
яка ж ти чарівна!
Вся – від пелюстки
аж до стебла".

І плакала.
І покривались трави
рясними росами гірких дівочих сліз.
Хитаючись,
підходила до ставу,
де шарудів обвітрений рогіз.

"Ой, бабо-жабо,
яка ж ти потворна!
Чорна, зелена,
зелена, чорна.
Кум та й кума,
кум та й кума.
крихти краси
у тобі нема".

Шпурнула камінь у зелену спину:
– Ану, тікай, потворо, бо уб'ю!
І схаменулась:
– Шо ж та жаба винна,
що я лютую на судьбу свою?

Прийшла додому
змучена,
тривожна.

– Ні, так не можна.
Далі так не можна!
На світі, кажуть, є стара чаклунка,
що має зілля і всілякі трунки.
Піду до неї, в ноги упаду,
заплачу:
    – Зглянься на мою біду!

* * *

Мудра Баба живе
у холодній печері.
Мудра Баба пече
пироги на вечерю.

Чародійка стара знає все у природі,
та робити добра не бажає – та й годі.
Їй ніхто на віку не зумів догодити,
і тому на людей чародійка сердита.

– Подивіться, сичі,
хто це йде уночі –
гу-гу-гу,
го-го-го! –
до багаття мого.

І вп'яла очима
у сиву дорогу,
біля жару червоного
гріючи ноги.

Визирає Марися
з куща в цю хвилину:
– Бабо, можна я хмизу
в багаття підкину?

– Хочеш ноги мої
підсмалити?.. Ги-ги! –
ворохнула великим
пальцем ноги.

– Бабо, можна я зараз
води принесу,
змию голову вам,
заплету вам косу?

– От причепа! Такої
не бачив світ.
Не причісуюсь я
дев'яносто літ.

– Бабо, можна сорочку
я вам сполощу?
Назбираю грибів
для смачного борщу?

– Що той борщ
без м'ясива людського варт?
Я люблю на обід
молоденьких дівчат.

– Ну, то з'їжте мене! –
заридало дівча. –
Починайте з ноги,
з голови,
із плеча!

Баба глянула пильно,
запрошує сісти.
– Е, дитино моя!
Тебе ж гидко і з'їсти.
Надивилася я

усього на віку.
Вперше бачу на світі потвору таку.

Повернула голівку Марися.
— Ого!
Щось ніяк не пойму
я обличчя твого.
Несказанна краса
чи потвора страшна?!
Дивина, дивина.
Дивина, дивина!

— Поможіть мені, Бабо!
Віддячу за це.
Що завгодно, аби
не двоїлося лице!
Щоб проходжі не лякались
і щоб хлопці не цурались.
Зведіть з лиця потворність і коросту.
Ви ж Мудра Баба,
це вам дуже просто.

— Я Мудра Баба.
У-у-у, я дуже мудра!
Я знаю все, що робиться в природі.
Але тобі не стану я в пригоді.
Така вже в мене сила споконвіку —
я можу зло зробити чоловіку,
біду накликать,
горе замісити,
верстов на двадцять вікна перебити.
Коли захочу, —
                    кожного зурочу.
Коли захочу, —
                    лиха напророчу.

Камінний град на голови накличу.
Святого з'їм і чорта возвеличу.

В ділах недобрих я всевладна.
А у хороших безпорадна.

– Що ж робити мені?
Що ж робити мені?!
Де ви варите борщ?
У цьому казані?

Та й полізла в казан,
та й кричить з казана:
– Може, краще куліш?
То підсипте пшона.

– Тю, скажене дівча,
жовтороте курча!
Так-то й умерти, горя не набравшись.
Вилазь!

Вилізла, обтрусилась,
спідлоба подивилась:
– Що далі?

– Візьми пиріг,
посоли, розріж,
Їж!
– А ви?
– Не мороч голови.
Я вже вечеряла.
А пиріг великий, запашний.
Смачни-и-ий!
Їсть Марися, наминає.
Мудра Баба посміхається,
питає:

– А ти й справді повірила,
що я дівчат їм?
Го-го!
Це ж я тільки говорю їм,
щоб вони, того,
лякались
та не з'являлись,
дурниць не торочили,
голови не морочили.

А то прийде й канючить
приворотного зілля,
мов, не любить і мучить,
відкладає весілля.

Ну, то я курячої сліпоти з кропом намішаю,
бери, кажу, напої його, то полюбить.
І приголубить.
І посватає.

А у тебе інша справа.
Дуже пильна справа в тебе.
Як не крути,
а треба помогти.

Тричі сплюнула на північ,
покрутила пальцем в скроні,
захитала головою,
погадала по долоні.

– Піди до Дурного Чоловіка.

Одвернулась Марися:
– Чого б я пішла?
Ваша рада на посміх схожа.

Мудра Баба не помогла,
а дурний чоловік поможе?!

– Е, то він же не просто дурний.
Глупота його незбагненна.
Уявляєш?
Усе, що мав, –
все геть чисто роздав нужденним.

І не тільки нужденним,
а просто так, –
хто по вулиці пройде босим,
або скривиться,
або покаже чиряк,
або жалібно шморгає носом.

Ну, а ледарям тільки подай,
так навколо нього й роїлись –
де пройдисвіт який,
де шахрай –
всі наввипередки кривились.

А дурний чоловік надривався,
помогти усім намагався.
Одягав усіх, годував,
сам по світу голодний блукав.

І нікого в житті ні разу
не принизив і не образив –
ані людину,
ані звірину,
ані дитину,
ані билину...

Дивували всі, дивували,
визирали на нього з вікон.

Наміхалися, кепкували
та й назвали Дурним Чоловіком.

Він почув, похитав головою
і – подався в глухі ліси...
Ти піди із такою бідою
своє горе йому понеси.

– А далеко його шукати?

– Недалечко,
рукою подати.
Поле перебіжиш,
озеро перепливеш,
байрак перескочиш.

Ітимеш по дорозі
до Перехрестя Блискавиць
(там, де розчахнута береза
упала на дорогу ниць).

Ітимеш по стежині
до Трав'яного Тупика,
де стежка тоншає, петляє
і раптом у траві зника.

Побачиш хату,
дим волохатий –
то Дурний Чоловік звірям їсти варить.

А навколо хати на верству
недоторкані трави ростуть,
запашні та високі
квітоньки синьоокі.
Сказано, бджолиний рай.

Квітів не зривай.
Боже борони –
гілки не зігни.
Не сполохай птаха,
не злякай комаху.
Бо хто роздавить коника
чи билину розтопче, –
з тим Дурний Чоловік
і говорити не схоче.

Я в його володіння не ходжу. Якщо чого треба, – за верству перегукуємось...

* * *

Іде Марися через поле,
а йому ні кінця, ні краю.
Перепливає Марися озеро,
а йому ні берега, ні дна.
Перескакує Марися байрак –
зірвалася,
впала,
ногу зламала.
Сидить на крутому схилі,
плаче...

Материнка журиться.
Болиголов хмуриться.
Вигріваються Котики.
Насміхаються Ротики:

– Ех, ти ж, мало тобі треба, щоб заплакати!

– Так нога ж болить!
Добре вам патякати,

на здоровій стеблині стоячи.

— А їм не боляче?
Глянь,
скільки ти квітів убила,
коли падала!
Скільки скалічила!
А ми ж не лічимо.
Не сердимось,
не плачемо,
все тобі пробачимо —
ти ж ненавмисне.

— Сидить і кисне! —
обізвався Глід. —
Я ось надламаний
стільки літ.
Бачиш,
плоди червоні, малі
згустками крові лежать на гіллі.
А нічого! — живу.
І не в'яну,
не гнусь.
Ще й у травні цвіту.
Ще й шипами колюсь.
Ще й приношу плоди...

Піднімайся і йди!
За коріння держись.
За траву ухопись.
Вверх по схилу повзи.
І гляди —
ні сльози!

А як зірвешся знов, –
обітри свою кров.
Вгору знову повзи
і гляди –
ні сльози!

А щоб легше було
підійнятись туди, –
за окреме стебло
не тримайся, гляди!

Бо окреме – слабе,
не удержить тебе.

Ти охоплюй руками
великі жмути –
і ручуся: сьогодні ж
досягнеш мети.

* * *

...Досягнула мети,
тільки руки в крові,
тільки темно в очах
і шумить в голові.

Це б упасти долілиць
на землю м'яку.
Це б спочинути трохи
хоч раз на віку!

Але ж дивиться вслід
недовірливий Глід:
– Що?

Упала?
Лежиш?
Надірвалась?
Ех, ти ж!
І з гілля на траву
тихо капає кров...

– Глоде!
Чуєш?
Живу!
Так бувай же здоров!
Я не впала , іду
крізь поля і гаї!
Так спасибі ж тобі
за поради твої!

...Материнка журиться.
Болиголов хмуриться.
Вигріваються Котики.
Усміхаються Ротики.

А на схилі байраку,
серед сивої мли,
випрямляються трави –
ті, що їй помогли.

* * *

...Йде Марися, спотикається.
А дорога не кінчається.
Кругле сонце опускається,
круглий місяць піднімається, –
ніби жовті терези.
Переважила пітьма.
А путі кінця нема.

Аж ось розчахнута береза
на Перехресті Блискавиць,
уражена вогненним лезом,
упала на дорогу ниць.
Давно вже віти оніміли.
Давно вже рани почорніли.
Обвуглилися
і злилися,
поглиблюються з кожним днем...

Зате хоч мохом не взялися
місця, обпалені вогнем!

Дівча постояло, зітхнуло
і на стежину завернуло.

...Йде Марися, спотикається.
А стежина не кінчається.
Розгалужується,
тоншає,
у траві густій ховається,
ніби пальцями шука
Трав'яного Тупика.
А трава недоторкана,
квіти високі,
запашні,
синьоокі.
Сказано, бджолиний рай.

Марися навшпиньки стала.
Руками траву прогортала.
Квітоньки не зірвала.
Билиночки не стоптала.
Ніби вона й не людина,
а теж таки бадилина.

Протискувалась між стеблами,
переступала гриби.
Та й довго ж вона добиралася! –
цілих чотири доби.

Ночі на пнях пересиділа,
підібгавши під себе ноги.
На п'ятий ранок побачила
у лісі хатину вбогу, –
темну, обмазану глиною,
збудовану з сухостою,
засклену рядниною,
прикриту корою.
А над хатою
Дим волохатіє.
Теплом розморені, сонні
зайчата на підвіконні.
Ведмідь поріг обійма...
А господаря десь нема!

– А я старалась!
А я старалась!
Чотири доби сюди добиралась.
Так обережно
і так терпляче!
Усе даремно.
Ніхто й не бачив.

"Віть-фіть!
віть-фіть!"
Що це там попискує?
Іде дідок,
немов грибок,
окулярами виблискує.

Іде обережно, боком –
це ж треба отак зуміть! –
а паличка з кожним кроком
попискує:
"Віть-фіть!"

Певно, у неї секрет на кінці,
щоб розбігалися стрибунці,
щоб розповзались комахи,
щоб розліталась птахи,
щоб відхилялась трава мимохіть,
ледве почувши оце:
"Віть-фіть!"

– Ти не шкодуй,
все це я знав.
Я ж, моя доню,
збоку стояв.
Там,гон-де-го,
де біліють гриби.
Бачив тебе
чотири доби.
– Скільки ж вам років, дідусю?
– Один.
– Як то один?!
– А певно, один.
Той, хто зумів століття прожити,
може новий рахунок відкрити?
Як ти гадаєш, дитя моє?
А-а-а, зрозуміла!
Отож-бо і є.
Ну, відпочинь,
а тоді й поговорим...

– Діду!
Прийшла я з великим горем.
Що відпочинок? –
дівчина плаче. –
З горем прийшла я,
з великим...

– Бачу!
Я поможу тобі,
бідне дівчатко,
тільки порадимося спочатку.
Як же ми вийдем з цього протиріччя,
щоб не двоїлось твоє обличчя?
Ти ж, очевидно, хочеш краси.
Значить, бридоту лише віддаси.
Що ж, це можливо.
Це дуже просто.

Все я зніму – і бридоту, й коросту.
Руку лише до лиця прикладу –
в жмені затисну твою біду.
Всю цю потворність зніму за годину.
Тільки куди ж я її подіну?

В землю зарию – зросте будяк.
Кину в дупло – оживе хробак.
В річку – підніметься каламуть.
Чортополохи в полях проростуть.
А розмахнуся, закину в море –
виникне в морі страшна потвора.
Буде топити човни й кораблі.
Буде лякати людей на землі.

Значить, я можу,
значить, я мушу

всю цю потворність
загнати в душу.

Тільки тоді не лякайся змін –
будеш прекрасна з обох сторін.
Тільки душа в тебе буде потворна –
зла,
завидюща,
підступна
і чорна.
Або як хочеш –
красу твою змушу
пересилитись навіки в душу.

Тільки тоді не жахайся змін –
будеш потворною з двох сторін.
Тільки душа в тебе буде прекрасна –
чиста,
надійна.
правдива
і ясна.

– Добре, я подумаю.

Сім днів,
сім ночей
не склепила очей, –
думала.

А Дурний Чоловік їсти носив, щоб не охляла.
На восьмий день надумалась:
– Зажени мені в душу потворність,
зостав на обличчі красу.

– Дивися, дочко,
хороша душа
може перетворитись в погану.
А погана хорошою вже не стане.
Тут і я не зможу помогти.
Та злі й не просять доброти.
То ж тільки добрі хочуть бути злими, але це
їм рідко вдається.

– Я сім днів,
сім ночей
не склепила очей, –
думала!
Зроби мене прекрасною.

Зажурився Дурний Чоловік:
– Що ж,
хай буде по-твоєму.
І поклав свою руку теплу
на обличчя бридку половину.
І тримав,
аж поки не стерпла, –
дві години
чи й три години.

Та не встиг він руку відняти,
огризнулась Марися звіром:
– Забирай брудну свою лапу!
Іч, нахаба,
не знає міри.
Відсахнувся Дурний Чоловік,
сльози блиснули з-під повік:
– От бачиш,
а я ж казав...

– Казав, казав! – перекривила дівчина і
побігла до річки дивитися.

Зазирнула в чисту воду,
задивилась на власну вроду.

Личко біле, наче намітка.
Очі – сонцем прогріті квіти.
Брови – ніби тонкі листочки.
Щоки – ніби ясні пелюсточки.
А вуста – лісова полуниця.
А волосся – яра пшениця.

Гордовито собі усміхалась.
В різні сторони поверталась.
Хоч з якого дивися боку –
ну, й вродлива дівка, нівроку!

Тільки ж їй потрібне намисто!
Тільки ж їй необхідні сережки!

Головою збиваючи листя,
подалася Марися до стежки.
– Куди ж ти,
не попрощавшись?! –
гукнув Дурний Чоловік.

– Буду я з таким старим луб'ям прощатись!

Потоптала траву,
передавила коників.

– Гей ти, проведи до поля! – наказала
лісникові.
– Гей ти, підвези до озера! – наказала
візникові.

– Гей, ти, перевези на той бік! – наказала
човняреві.
– Гей, ти, побудуй міст! – наказала
тесляреві.

Тесляр пиляв,
тесляр стругав,
місток дубовий майстрував.
І, осідлавши ним байрак,
спитав довірливо:
– Ну, як?

Марися знизила плечима,
Марися блиснула очима,
Як мокрим рядном накрила:
– Де поручні, свиняче рило?!

І перейшла байрак, мов пава.
Місток, поручні, – все як слід.
Лиш тирса сипалась на трави
і стружка падала на глід...

Сіла спочити на обніжку.
– Не бажаю ходити пішки!

Їде хлопчик на підводі –
косарям воду везе.

Хлопця побила,
в діжці вибила дно.
Батіжком цьвохнула:
– Но-о-о!

Мудра Баба сидить
біля входу в печеру.

Мудра Баба картоплю
пече на вечерю.

Коли бачить – летить
на коні очмана.
Оббиває кущі
і людей не мина.
Підскакала впритул,
кінь – в багаття ногою.
Засміялась –
пішло по селу
луною.
Розворушила жар пужалном:
– А що, карга, впізнаєш?
– Ні.
– А ти придивися.
Це ж я, Марися!
– Балакай...
Не схожа.
То була добра дівка,
а це якась кара Божа.

Тільки мати впізнала.
Скочила з печі,
розправила плечі,
вибігла з хати...

Не була б то мати.

* * *

Розчинила мати скриню,
узяла керсетку синю,
сорочки гаптовані,

чобітки підковані,
кісники барвисті,
дукачі в намисті.

А Марися приміряє,
у люстерко заглядає.
Мати лиштву пришиває,
з пальців голка випадає.

Аж до вечора крутилась,
прибиралась,
чепурилась.
– Прощавайте, дні минулі! –
та й пішла на перші гулі.

А на вулиці музики,
танці,
        жарти,
                заковики.
Гарні хлопці походжають,
біля милих упадають.

Та як побачили таку красуню, – так всі до неї і кинулися.

Той зітхає,
той лютує,
той сережки їй дарує.
Двоє б'ються на стерні.
Третій плаче в бур'яні.

А Марися очима грає,
собі парубка вибирає.
Не якого-небудь простого,
а вродливого, молодого,

щонайкрощого у повіті,
у повіті
і в цілім світі.

Згорда всіх парубків оглядає:
– Щось такого між вами немає...

А за нею хлопці – юрбою.
Гульк –
найкращий сидить під вербою.
І під місяцем серед ночі
іншій дівчині дивиться в очі.

Схвилювалась Марися шалено:
– Може, краща вона від мене?!

Коли ж, ні.
Звичайна.
Таких багато.
Трохи смішлива.
Трохи кирпата.

– Одіб'ю! – подумала Марися і підійшла ближче.
Кахикнула,
хихикнула.

Хлопець зміряв її очима,
заслонив свою милу плечима:
– Чого тобі?
– Вечір хороший.
– Хороший, як ніхто межи очі не лізе.

Похнюпилась дівчина,
пішла до Мудрої Баби:
– Виручай!

Стара чаклунка п'є чай
і насмішкувато мружиться:
– Така красуня і не можеш одбити?

Посікла курячої сліпоти з кропом,
зварила,
перцем притрусила,
крізь марлю процідила,
в пляшку налила,
дівчині дала.

За два тижні до весілля
випив хлопець каламутного зілля.
Напала на нього куряча сліпота.
Цілує Марисю,
пригорта.
У німій настороженій тиші
каже їй слова найсвятіші.

А дівчина його заручена
стоїть збоку засмучена
і повторює з переляку:
– Видно, хлопці усі однакові.

Через тиждень зілля перебродило.

Парубок нудьгує,
знехотя цілує.
Разом бути – огинається.
Дуже пильно придивляється.

– Руки у тебе ніжні.
Випещені та білі.
А у Галі були огрубілі.
Від прання,

від ткання
та від жита...
Отака вже вона працьовита.

Похнюпилася дівчина,
пішла до Мудрої Баби:
– Поможи!

Мудра Баба взяла її руки в долоні
м'яла, терла і тисла ті руки півдня.
І зробились вони шерехаті й червоні
наче справді від жита, прання і ткання.

Але хлопець знову зітхає.
Але хлопець знов натякає:
– Личко у тебе тендітне.
Ну, що ж, нехай собі квітне.
А у Галі було простіше, –
обвітрене і миліше...

Похнюпилась дівчина
пішла до Мудрої Баби:
– Рятуй!

Мудра Баба набрала повітря в легені,
як подула-подула! Навіщо й вітри?
На додачу ще й зілля насипала в жменю:
– Ось, візьми і обличчя на ніч потри.

Але хлопець знову питає:
– Чом же родимки в тебе немає?
От у Галі була над бровою...
Дуже нудно мені з тобою!

Марися – до Баби:
– Пробі!
Зроби мені родимку на лобі!
Баба мізинцем торкнулась чола –
родимка наче зроду була.

Обнімає парубка Марися,
улещає ласкою своєю:
– Я така ж, як Галя, подивися.
То чого ж ти журишся за нею?

Парубок поглянув, засміявся:
– Справді, схожі, –
Засміявся дужче:
– Та душа у Галі ніби сонце,
а у тебе темна й завидюща.

Поїхала Марися у місто.
Купила півпуда намиста.
Цілу купу всяких сережок.
Оберемок тонких мережок.
Прибиралася,
чепурилась,
наче муха в окропі крутилась.
І нарешті, в вечірню пору,
наче краля,
випливла з двору.

А на вулиці музики,
танці,
        жарти,
                заковики.
Гарні хлопці походжають,
біля милих упадають.

На Марисю ніхто й не глянув.

А найкращий у всьому повіті,
у повіті
і в цілім всвіті,
сидить під вербою

на Галю дивиться та руки їй гладить. А місяць роговим гребенем солом'яне волосся хат розчісує.

МАНДРІВКИ СЕРЦЯ

(Казка)

Кожна птиця має свій голос,
кожне поле має свій колос,
кожна справа – свої почини,
кожна казка – свої причини.

Хочете – вірте,
хочете – ні.
Не повірить людина – розкажу сосні.
Не повірить сосна – розкажу вербі.
Не повірить верба – розкажу собі.

Хто-небудь та почує...

Гей, жили та й були
двоє бідних людей.
І такі були вони бідні,
що таких не було
та й на ціле село.
І тому називали їх – злидні.

Злидні їли немащений борщ на обід,
не купляли замків,
не справляли воріт.

Мали глечик,
клапоть ряденця,
драні ночви
і діжку без денця.

Коли ж піп їх питав:
   – Признавайтесь мені,
   чому постите ви
   в невстановлені дні?

Злидні ревно хрестились,
затинались – та й край:
   – Це ми хочем потрапити
   після смерті у рай.

А коли їх питав
обережний сусід:
   – Як ви там живете
   без замків і воріт?

Посміхались вони
і казали:
   – Дарма!
   Не грішіть на людей –
   тут злодіїв нема.

А коли їх нитала товкуща рідня:
   – Як обходитесь ви
   без ткання,
   без прання?
   Чом у діжці у вашій пусто?
   Чом не квасите капусти?

То сміялись вони:

– Нащо нам те ткання?
Маєм одяг новий
на святки й на щодня.
А у діжці у нашій пусто,
бо не любимо ми капусти.

У неділю виходили на базар,
купували перець, для слави:
хай подумають люди –
печеня є,
а бракує лише приправи.

От їх і прозвали: "Хоч злидні, та з перцем".

* * *
* * *

А одного разу у злиднів,
у тих самих злиднів,
що з перцем,
народився маленький син
з неймовірно великим серцем.

І в ту ж мить,
як він народився,
у селі почалася тривога.
Повиходили люди з хат,
прислухаються на порогах:

ніби гупає щось
чи б'ється –
неспокійне, потужне, здорове!..

Пробурчав лісоруб:

– Не інакше,
хтось у лісі рубає дрова.

Каменяр заперечив:
– Що ти?
Це, мабуть, хтось довбає скелю.

Баба Хівря пхикнула:
– В злиднів
після зливи валиться стеля.

А ледачий сказав позіхнувши:
– Розбудили, чорти, людину.
Це ж, напевно, моя кума
вибиває свою перину.

Але хтось у вікно заглянув
до тих самих злиднів,
що з перцем,
і сказав:
– народилась дитина
з неймовірно великим серцем!

Серце голосно б'ється в грудях.
Звук цей будить тривогу в людях.
Люди добрі,
ой, добрі люди!
Як цей хлопець та й жити буде?!

* * *

А він жив просто – як кожне хлоп'я: лазив по деревах, купався у річці, пірнав до дна, стрибав з млина, відбивав печінки – оце і всі його вчинки.

Клопоту матері вистачало.
Одне добре:
де б він не був,
вона чує, як б'ється його серце:
    Гуп-гуп!
    Гуп-гуп!
Значить, живий.
Дитятко моє!
Де б не було ти,
а все-таки є!
А втім, хто зна, чи добре це, чи погано: дуже
він помітний –
    всі на нього озираються,
    всі дивуються,
    прислухаються.
    Не сховатись йому ніде –
    завжди чутно,
                        що він іде.

І ще одне горе:
минали літа,
бо треба ж літам минати, –
у великому серці
якась пустота
його почала турбувати.

Чудна пустота,
порожнеча гірка, –
холодна,
            тривожна,
                        вагома!
А чим заповнити пустоту – невідомо...

Може, радістю і розвагами,
може, гомоном вечорниць,

чи таємними ласками спраглими
чорнобрових палких молодиць?

Все було.
Вечорниці і гульбища.
Буйний хміль парубоцьких літ...
Пустоти не заповнив у серці
тих розваг зникаючий слід.

Що ж заповнить її?
Може, дружба?
Побратимства клятва свята?
Побратався з сусідським Іваном...
Не заповнилась пустота!

Ну, то, може, наука?
Вчився,
над книжками хмурив чоло...
Всі знання свої в серце кинув.
Знов прислухався —
не помогло!

Пустота,
пустота,
пустота! —
не зникає, а вироста.

Він дівчину зустрів біля броду.
Марив нею,
ночей не спав.
Голубину дівочу вроду,
як молитву, у серце прийняв.

Він би взяв її за дружину.
Та відчув у хвилину ту,

що й вона лише на крихтину
заповняє його пустоту.

...Все буває в серці людському –
тихий смуток і гордий гнів,
п'яне щастя і просто втома,
чорний розпач і світлий порив.
І скорбота горя найбільшого,
і гнітючий тягар гіркоти...

Та нема тягаря страшнішого
невагомої пустоти.
Що ж робити?
Як далі жити?..
Подумав-подумав...пі-і-ішов у мандри.

* * *

Який же безмежний ти,
білий світе!
О, земле,
яка неосяжна ти!
Чи ж думкою можна тебе облетіти?
Чи ж серцем можна тебе обійти?

Дороги лежать на твоєму лоні –
шляхи великі,
стежки малі, –
такі,
шо по них,
як по людській долоні,
гадати можна про долю землі.

Ось лінія віку —
од виднокола
до виднокруга, в загадку мли...
Вона не повинна урватись ніколи.
Вона почалася хтозна-коли!

Ось лінія хисту —
яскрава, нетлінна —
немов блискавиця на вічному тлі.
Від одноклітинних
аж до людини —
усе під силу створити землі!

А лінія щастя...
Покручені борозни,
обривів і зламів заплутана в'язь...

Чому ж вона горем так переорана?
Чому ж вона кров'ю так запеклась?
Дивися, дивися, душею завмерши.
Що ти бачив?
Що зрозумів?..

Зустріч перша
і розділ перший
називається —

ТІНЬ ПОЛІВ

Ішов Мандрівник у широкому полі.
Ніде ні душі...
Але що за примара?
Зненацька постала на виднокої

тінь – не тінь
і хмара – не хмара.

Згасає сонце за вечірнім пругом.
Приймає обрис дивовижна тінь –
    немов іде плугатар за плугом,
    і тягне плуга знесилений кінь.
І тінь росте, росте, наростає
заволікає далекий обрій...
Очі протер Мандрівник,
гукає:

    – Аге-ге-гей, чоловіче добрий!
Постій,
спинися хоч на хвилину!
І відгукнися, хоч кілька слів!
Скажи мені –
                    ти привид чи людина?

– Я тінь полів.
Скорбатна тінь полів.
– Старий ти,
а поле таке широке.

Втомився ти, певно, сів би спочив.
Це ж скільки років тобі?
– Скільки років?
Ти краще спитай – скільки віків?
Скільки втоми і скільки болю?
Скільки орало тут поколінь?
І кожне лишало на цьому полі
свою селянську згорьовану тінь.
Та тінь виростає з віку до віку,
блукає в полях на багряному тлі.

Узрить її той,
в кого серце велике,
хто знає, що значить труд при землі.

— І довго ж тобі за плугом ходити?
І довго ж нести віковічний тягар?

— Аж поки буде на білому світі
хоча б єдиний-один плугатар.

— А що, коли вийдуть в поля машини
і переорють людську біду?

— Тоді я спинюся.
Тоді я спочину.
На землю приляжу.
І в землю ввійду...

У серце прийнявши цю втому, цю тугу,
Мандрівник пішов у неблизький світ...

Зустріч друга
і розділ другий:

КРОВОТОЧИВИЙ ҐРАНІТ

Є тиша мудрої задуми
і недосягнутих світів.
Є тиша радості і суму.
Є тиша вічності і снів.
Але є тиша найтихіша.
Найглибша тиша —
Тиша Тиш —

породжена громами тиша
німих солдатсьх кладовищ.

Гадаєш, цвинтар це та й годі.
А під землею цілий світ –
світ недоспіваних мелодій,
світ недокреслених орбіт.
Нові міста неповторимі
із незбудованих будов.
Картини геніїв незримі
і недолюблена любов.

Усе, що в душах променилось,
жило можливістю в руках,
не втілилось
і не здійснилось,
перетворилось в марний прах...

...Колись, блукали предки в хащах,
під небом спали уночі.
І винайшли якусь там пращу,
щоб добувать собі харчі.
Коли ж навчилися кувати, –
міркує далі Мандрівник, –
то щоб на звіра полювати,
зробили перший дробовик.
І захищатися ж од звіра...

Але минав за віком вік:
проти людей пістолі і мортири,
а проти звіра – просто дробовик.
Бронею змінювались лати.
І вже до того кожен звик:
проти людини –
бомби і гармати.

А проти звіра –
той же дробовик...

Цвітуть безсмертники й волошки,
і материнка, і чебрець...
Та більш,
ніж квітів на могилах,
в мигилах сховано сердець.

Мандрівник низько поклонився
серцям убитим молодим...

І раптом вражено спинився –
що за видіння перед ним?!
Посеред райдужного цвіту,
у трав'янистому теплі,
Солдат із сірого ґраніту
стоїть по груди у землі.

Неначе вийшов із могили,
холодну землю розколов.
З його грудей закам'янілих
Сочиться пурпурова кров.
Але ж війна вже за плечима!
Хто ж цей солдат?
І кров звідкіль?..

– Скажи, хто ти?

– Ґраніт кровоточивий.

– Скажи, хто ти?

Закам'янілий біль.

– Дозволь тобі перев'язати рану!

– То не поможе, всі бинти малі.
Із неї кров іти не перестане,
аж поки буде зброя на землі.
Аж доки хтось іще на світі
комусь у груди цілитись в боях, –
буде рана моя кровоточити,
буде ятритись рана моя!..

Це було в казці.
Це побачив Мандрівник серцем.
А просто очима – це виглядало так:
до братської могили
привезли ґранітний пам'ятник –
погруддя, руку з шапкою, постать
в солдатській шинелі.
І лежало окремо все це
серед трав і духмяної м'яти...

Мандрівник прийняв його в серце.
Видіння третє:

ВІЧНА МАТИ

...Багато днів твоїй мандрівній втомі.
Ідеш... Ідеш...
А при дорозі дім.
Замерзлу шибку у чужому домі
зігрій знадвору подихом своїм.

Тоді вікно –
чуже і незнайоме –
розмерзнеться від подиху твого,

і ти побачиш теплу душу дому,
і хліб,
і сіль,
і у печі вогонь.

І ти побачиш матір яснооку,
ласкаву й щедру, як сама земля.
Немов зерно до животворних соків,
їй до грудей припало немовля.
Вона його терпляче напуває
своїм здоров'ям,
ніжністю,
життям.
І в той же час ногою колихає
колиску з другим, старшеньким, дитям.

А третє онде – лазить по долівці,
під стіл мандрує пішки.
І, мабуть,
в оцій найпершій, нескладній, мандрівці
до пізнання вже почалася путь.

Четверте плаче у запіччі:"Вава!",
бо опеклось на молоці воно.
А п'яте...п'яте вилізло на лаву
і вже нудьгує, дивиться в вікно!

Як вихор, шосте вирвалося з хати –
в мороз,
у сніг,
у казку наявну! –
розхристане, веселе і кирпате –
і ну ліпити бабу снігову!
Кричить, гасає, дітьми верховодить.

Сміються люди:
                    – Буде баламут!

А сьоме вже у школу ходить.
А восьме вже пізнало труд.

Дев'яте аж посивіло – мудрує,
все відкрива надзоряні краї.
Десяте пише, грає чи будує...

    – І всі твої, о жінко?
    – Всі мої!

– Як спромоглась ти всім їм раду дати?
– Я можу все.
                    Я – ВІЧНА МАТИ.

– Твої вуста усміхнені.
А очі...
Моря печалі очі пролили...

– Я усміхаюсь тим, що народились!
Я тих оплакую, що полягли ...

І Матір Вічну він прийняв у серце.
Тим образом ясним переболів...

Четвертий розділ
трохи дивно зветься.
Він зветься —

ВСЕДЕРЖИТЕЛІ ЗЕМЛІ

"...Куди ідеш?
Чого шукаєш?
Що знаєш ти?
І ким єси?

Не вмієш ткати,
а сорочку маєш.
Не жнеш, не сієш,
але хліб їси.

Коли у спеку селами проходив, —
тобі у кухлях подавали воду.
Ти кухоль брав,
і дякував,
і пив...

Чи думав ти —
хто кухоль цей зробив?

Коли де-небудь при гостинній хаті
росли над шляхом яблуні крислаті,
ти їв плоди серпневі, та навряд
чи думав ти —
хто посадив той сад?
Коли похмурий дядько-неотеса
тебе підвіз до міста ще за дня,
чи думав ти —
хто змайстрував колеса?

Чи думав ти –
                    хто підкував коня?

Коли рушив ти у свою мандрівку,
чи знав красу буденних таємниць –
чиї то руки виклали бруківку?
Хто збудував громаддя кам'яниць?

Хто звів заводи,
сотворив музеї,
в пісках поставив брили пірамід?
Хто збудував собори й колізеї,
вітри скорив і небо переміг?..

Ти теж не ледар.
Щось таки умієш.
Та що з уміння скудного твого,
якби не мудра ця взаємодія –
один для всіх
                    і всі – для одного?!"

Так Мандрівник говорить сам з собою...
І ось дійшов до місця у світах,
де, згідно із легендою старою,
земля
        тримається
                    на трьох китах.
Китів немає.
Замість них в тумані
лиш дві руки...
Перекричав громи:
– А де ж кити?
                    – У морі-окіяні.
– А хто ж тримає землю?
                              – Тільки ми.

– Хто ж ви?
– Не бачиш?

Ми – робочі руки.
Напруга м'язів.
Вічні мозолі.
Творці всього.
Служителі науки.
ЄДИНІ ВСЕДЕРЖИТЕЛІ ЗЕМЛІ!

Прийняв у серце образ цей незвичний.
І знову йде на білий світ дивиться...

Наступний розділ, вже реалістичний.
І зветься він:

РОЗПУСНА УДОВИЦЯ

Вечір-мисливець
підстрелене сонце
несе у сірому ягдташі.
Тягнуться хмари – скривавлені крила –
по травах,
по обрію,
по душі...

Уже сутеніє.
Туман каламутно
клубочиться в синіх ярах...
В такі хвилини
мандрівникам смутно.
Здається далеким шлях.
І роси холодні.
І втома нестерпна.

І стежка в село не пряма.
І плечі від ноші найлегшої терпнуть.
І на ніч притулку нема.

Ввижається вогник під рідною стріхою,
забуте, привітне тепло,
і мила дружина,
як зіронька тиха,
якої в житті не було...

Заводить в село степова дорога.
Ні краю їй, ні межі.
Над нею – тини, перелази, пороги.
Та все чужі і чужі.

Чужий димок над стріхою мріється,
чужі чорнобривці цвітуть,
чужі полотна на травах біляться,
і діти чужі ростуть.

Іде Мандрівник.
Іде, обминає...
І раптом спинився як стій.
У нього нічого свого немає.
Та він уже й сам не свій.

Ішов, не спіткнувся, по цілому світу,
то й тут не спіткнеться ачей...

Стоїть молодиця,
як тихе літо;
не зводить з нього очей.

А очі у неї – такі тривожні,
і голос бринить – як струна:

– Скажи мені, хто ти,
чудний подорожній? –
питає зненацька вона. –
Ти здалеку йдеш,
ти, напевно, втомився,
ти ноги об камінь побив...
Зайшов би у хату,
води напився.
Зайшов би у хату,
спочив.

– Спасибі за ласку,
за слово гостинне.
Я й справді іду вже давно...

А жінка стелить лляну скатертину
і ставить на стіл вино.
А брови у неї – такі шовкові!
Вуста у неї – такі малинові!
Руки у неї – такі тендітні!
Очі у неї – такі привітні!

І вся вона – як жаринка, глянув – і обпікся.

Е-е-е,
поки не пізно,
пора прощатись.
А то тут можна навіки зостатись.
Шапку узяв.
почав її м'яти:
– Що ж, на добраніч,
пора вирушати...

Пильно вона йому глянула в очі:
– Куди ж ти підеш супроти ночі?

– Куди завгодно, аби із двору.
Хіба не боїшся ти поговору?

– Сказати правду – вже не боюся.
Люди говорять, а я сміюся.
Бо в тому правди нема і крихти.
Як мені легко, щоб їм так дихати!
Рано я, рано зосталась вдовою,
та й попливла, як лист за водою.
Живу одна,
живу, як черниця.
А люди кажуть – розпусна вдовиця.

Кажуть, гуляю,
кажуть, чаклую,
кажуть, чужих чоловіків чарую.
Кажуть, хлопців з розуму зводжу.
Кажуть, любити щиро не можу.
Кажуть, горілку я п'ю, як воду.
Кажуть, я маю відьомську вроду.
Ледве до мене чорти не літають...
Все вони бачать!
Все вони знають!
Тільки не бачать моєї муки,
як я ночами ламаю руки!
Що ж ти притих?
Будеш спати на сіні.
Між нами будуть двері та сіни.
Та два пороги.
Та клямка й засув,
щоб я й тебе не зачарувала часом..

І засміялася гірко, невесело.
Вийшла у клуню.
Свічку світила.

Постіль на сіні пахучім стелила.
Чистим ряденцем її накривала,
білу подушку на сон підбивала...
Та й побажала спокійно спати.
Та й повернулась –
пішла до хати.
Грюкнули двері.
І зачинились...

...Зорі крізь щілини в клуню дивились
поглядом тихим, далеким, глибоким:
– Холодно в ночі усім одиноким!
Холодно...
                    Холодно...
                                        Холодно...
                                                            Холодно...

Ніч проминула.
Нічого не снилось.
Ледве на світ благословилось, –
встала вдова,
пирогів напекла,
Мандрівника до воріт провела.
До оболоні,
до шляху в поле.
Ще й уклонилась:
                                   – Щасти тобі, доле!

А сусідки на неї дивилися,
і плювалися,
і хрестилися:

      – Безсоромниця
      і розпутниця,
      вже й не криється, шалапутниця.

Бач, відплив від берега човник...
Що не ніч,
то новий полюбовник!

А Мандрівник відходив далі й далі,
благословивши людську чистоту,
прийнявши в серце ще й такі печалі...

Аж ось побачив зблизька

САМОТУ

Ішов якраз він лісами чужими.
Ні душі навкруги,
ні села.
Повечеряв грибами, ожиною
і водою запив з джерела.

Кроки глушить глицевий покрив.
Ліс над стежкою — мов стіна.
Відреченна книга, апокриф, —
таємничо мовчить глушина.

Як собор — сумовите, суворе —
чорнолісся стоїть на пісках,
засвітивши холодні зорі
на ґотичних своїх куполах.

Тихо грає вітер органний
під склепінням молитви чужі.
І вклиняють озера туманні
в темні вікна крізні вітражі.

І різьблено сяють під куполом
вівтарі беріз золотих.

Порохняві довгасті дупла –
як поморщені лики святих...

Раптом звідкись зітхання далеке
до Мандрівника донеслось...
Чи то шемріють, може, смереки?
Чи то пням тут молиться хтось?
Знов зітхає... тужливо й тихо...
Мандрівник пішов навпростець...
Бачить – хата.
Горбата стріха.
У вікні – хоч би каганець!

Він заходить навпомацки в сіни –
пустка й холод, неначе льох.
Він проводить рукою по стінах,
під рукою – пліснява й мох.

Відшукав, нарешті, одвірок.
У зловісному шурхоті крил,
наче пащу мертвого звіра,
задубілі двері відкрив.

В хаті темно, хоч виколи око.
Сірника чи що запалить?
Запалив –
і застиг на півкроку:
біля столу жінка сидить.

Сива жінка,
бліда й нерухома.
Давній розпач в застиглих очах.
На вустах – болюча судома...

Він підходить, зборовши жах.

Ось вона ворухнулась неначе.
– Що з тобою? – Мандрівник пита.
Ти жива?
Ти чуєш?
Ти бачиш?
Хто ти, жінко?

– *Я САМОТА,*
Я сліпа, бо не маю на кого
подивитись давним-давно.
Я глуха, бо не маю від кого
я почути хоч слово одно.
Я німа,
я немов без'язика,
бо не маю з ким говорити...
Тільки спазма беззвучного крику
в мене в горлі завжди стоїть.
– Павутина кутки обоснувала...
– Ні до чого рук не здійму...
– Чом ти в хаті хоч не прибрала?
– А для чого?
Навіщо?
Кому?

Ось тобі я і голову змию,
і цілісіньку ніч не посплю,
і сорочку лляну пошию,
і холодну піч протоплю.

– Хочеш, я залишусь з тобою?
Будем разом жити як слід.

– О, якби ж я була молодою!
Я стара... я стара, як світ...
Непотрібна...
неодігріта...
а не можу світ залишать,
поки буде на білому світі
хоч одна самотня душа.

Лиш коли самоти не стане, –
в небуття-забуття відійду...
Як зітхання, в повітрі розтану...
Як сльоза, у воду впаду...

І це Мандрівник взяв навічно
у серце, сповнене тривог...

Наступний розділ – символічний.
Нове видіння:

ЧОРНИЙ БОГ

Багато квітів у цілому світі.
Квіти під сонцем – такі розмаїті!

Білі лілеї.
Жовті мімози.
Чорні троянди –
роси, як сльози!..

Багато людей у цілому світі.
Під сонцем люди – теж розмаїті.

Біла раса – світу окраса.
Жовта раса – світу окраса.

Чорна раса – світу окраса!..

Котра й підкорена – невпокорена.
Добре, мабуть, на душі наболіло:
негри Бога малюють чорним,
негри чорта малюють білим.

Чуєш? – хтось у муках конає.
Чуєш? – в душі наростає тривога.
– Хто розпинає?
Кого розпинає?
– БІЛИЙ ДИЯВОЛ – ЧОРНОГО БОГА!

Проріз очей в балахоні білому.
Білий Диявол сміється:
– Стогне ще?
Факел тримає в руках – недотліту,
чадну головешку пекельного вогнища.

Рвонувся Мандрівник до нього.
Запекло
пручається Білий Диявол у злобі...

– Ану, покажися, виплодок пекла.
Та ти, я бачу, в людській подобі!
Ти білий, як я, –
а чорніший від ворона.
О, серце моє, забийся на сполох!
Люди білі,
жовті
і чорні!
Між нами ходить смертельний ворог!

І Чорний Бог простогнав:
– Нічого,

для всіх квіток ще настануть весни.
Як і належить кожному богу,
тричі розп'ятий –
я воскресну!

...О, скільки горя можна брати в душу?!
І знову – шлях.
Пекуча низка
видінь трагічних, радостей, зворушень...
Наступний розділ –

ОЧІ ВАСИЛІСКА

За тридев'ять земель і за чотири моря –
смертей людських велика косовиця.
Горять на душах доторки Горя,
ніби на соснах – сліди блискавиці.

Душі людські, ви – поля квітучі!
Душі людські, ви – німі кладовища...
Щастя вас творить.
І неминуче
горе вас косить. Горе вас нищить.

Де ти, прокляте?
Скрізь тебе бачу
в тисячах проявів, в сотнях облич.
Яку ж ти маєш личину звірячу?

Раптом почулось:
– А може, не клич?
Я всевидюще, далекозоре.
Магічна сила моїх зіниць.
Хто в них погляне, –
опечений Горем,

передо мною падає ниць!
Бачить Мандрівник:
...сіра пустеля.
В пустелі звір – як гребінчата скеля
Над звіром – страшний фосфоричний
блиск.

– Хто ти?!
– Я ГОРЕ. Я – ВАСИЛІСК!
Літ мені зроду тисячі тисяч.
Вбивчим я струмом насичений, знай.
Жити хочеш – в землю дивися.
Очей зухвалих не піднімай!

Мандрівник очі прикрив рукою –
його сліпив фосфоричний блиск.
Бачив лиш лапи, вкриті лускою,
якими в землю вп'явсь Василіск.

Трави вигоріли під пазурами.
Всохло на пні дерево-покруч.
Тільки собаки якісь плазували,
улесливо скімлили, тут же, поруч.

Кігті лизали, терпіли сопух,
і відганяли зелених мух.

А Василіск випинав свої груди.
Ніздрі його роздувались від пихи.
– Хто ви, собаки?
– Колишні люди.
Аби лихо тихо...
Аби лихо тихо...

Чудні істоти якісь без упину
качали з болота нечисту воду
і обливали звірові спину.
А він їм м'ясо шпурляв в нагороду.
І випинав кострубаті груди,
очі страшні задоволено мружив.

– Хто ви, істоти?
– А ми – напівлюди.
Живем, не тужим,
Василіскові служим.
Очей ми, правда, не піднімаєм.
Зате харчів донесхочу маєм.

А навкруги – пустир.
А довкола –
мертве, холодне, застигле поле.

В полі – сліди кривавих побоїщ,
середньовічних пекельних тортур.
Рани століть, яких не загоїш.
Чорні хрести і тюремний мур.

Сивий попіл розкидано всюди.
– Хто тут горів? Хто тут погас?

– Ми тут горіли.
Ми, справжні люди.
Очі його спопелили нас.

Ми були молоді і дужі.
Мали в грудях серця небайдужі.
з Василіском вступали в двобій.

Ми дивились йому у вічі.
Ми згорали з сторіччя в сторіччя.
Але ти згоріти не смій!

Ти не маєш права згорати,
хтось же мусить його подолати!
– Чи зумію?
Він сильний, вічний.

– Ти зумієш. І тільки ти.
В тебе погляд такий же магічний,
сильний силою доброти.
Світить серце крізь очі в тебе,
ніби сонце ясне – крізь небо.

Мандрівник голову підвів.
      І зблизька
поглянув прямо в очі Василіска.

Схрестився погляд:
      людський – і звірячий.
      Пустий, мертвотний – і живий,
                              гарячий.
Хвилина... Друга... Довші від століть...
Людина Горю так протистоїть.

І мерхне, мерхне, фосфоричний блиск!
І корчиться від люті Василіск.

І чорну землю пазурами рве.
Напівлюдей собі на поміч зве.

Вони біжать,
злітаються, мов круки.
На землю валять, крутять білі руки.

Велике серце, ніби сполох, б'ється.
Останній розділ – що зробили з ним.
В тюрмі подвійній опинилось серце.
Але у серця є ще й

ПОБРАТИМ

"... Ти в страшному злочині винен –
маєш серце велике, мабуть!"
    Напівлюди судять людину
    і в кайдани її кують.

Щоб уже довіку людині
не було вороття назад.
Щоб гаряче життя по краплині
процідити крізь решето ґрат.

Процідили, ой, процідили!
Та й немає уже його.
Десь за гранню цієї могили
залишилось його єство.

Ну, а тут тільки тіло тлінне,
голі нари, цвілий куток.
І в камінній рамі картина –
геніяльного неба шматок!

І тюремник – вуса, як віяло,
очі – ніби стояча вода,
тричі вносить у камеру пійло,
цілий день у "глазок" загляда.

– Що ж, дивися, якщо тобі звелено.
А моє життя перемелено.
Перемелено, перебито.
Хоч немарно його прожито.
Ти, тюремнику,
сторож недремний...
Йди, похмуре вайло, сюди!
Віднині я нічого не приймаю –
ні кусня хліба,
ні ковтка води!

Тривогу бийте,
у "глазок" дивіться,
але отут хай вами і не тхне.
Якщо живим не можна вийти звідси, –
вперед ногами винесуть мене!

... І прийшла в його сни мати.
– Сину мій, сину!
Де ти не є,
чую, як б'ється
серце твоє.
Щось воно стало
битися тихо.
Значить, з тобою
трапилось лихо...

– Матінко, гляньте
у вічі мені!
Де ж ваші, мамо,
очі ясні?

– Сину мій,
плакала я по ночах.
Темна вода

у моїх очах.
Ось я рукою
по тобі поведу.
Щось ти, мій сину
змарнів на виду.
В тебе ж лице,
наче сонце, було.
Зморшки тобі
поорали чоло.
В кучерях, певно,
вже є сивина.
Чую – холодні,
як озимина.
А були ж твої кучері –
любо дивиться –
теплі-тепліські,
як яра пшениця.
Так, певно, й треба.
Не жив навмання.
Людям – колосся.
Собі – стерня...

І прийшла в його сни кохана дівчина.
– Милий мій, милий!
Де ти не є,
згадую завжди
кохання твоє.
– Глянь, моя рідна,
у вічі мені.
Як ти жила
ці роки всі і дні?

– Плакала тяжко,
тужила гірко.

Чекала з ранку
до надвечірка.
Думала, де б він
так довго блукав,
якби десь іншу
не покохав?

– Бачив багато,
кохав одну.
Дай я до серця
тебе пригорну.
Як воно любить тебе, –
послухай...
– А що мені скаже моя свекруха?

– Що, зажурився? – тюремник питає. –
Це вже, либонь, твій кінець наступає.
Вже ти й за матір'ю затужив.
Вже ти й любов свою загубив.
Вибрав же, дурню, долю гірку!
А чи вона тобі до смаку?
Міг би жити, добра наживати,
вік свій, мов кусень хліба, жувати.

Вийняв з торби кусень хліба,
простягнув крізь ґрати:
– Бери,
на день довше житимеш!

О, як він пахне, житній хліб!
А вже ж не їв сімнадцять діб.

Одвернувся Мандрівник:
– Вдавився.

Тюремник дражнить:
– Хоч подивися!

Ламає хліб, зі смаком жує, плямкає.
– Слухай, – питає Мандрівник його. –
Щось я не чую серця твого.
Чую, як шлунок твій буркотить.
Чую, як чобіт у тебе рипить.
Гикавка, позіхи, – все це є.
А як виглядає серце твоє?

– Серце як серце. З лівого боку.
Добре служить мені, нівроку.
Може, воно із глини та з лепу.
Зате з таким не встрянеш в халепу.

– Душе дрімотна,
тупа загрозо!
Ну, що ти знаєш
про серце й розум?!

– Зате я знаю
про людське тіло.
Немає харчу –
пропаще діло.
Ось ти вже схожий
на жовті мощі.
До тебе розум
прийшов на прощу.
Ти вже й голосу не підводиш.
Ти вже й очима по стелі не водиш.
Ти вже по той бік,
скажу тобі чесно...
Ну, то царство тобі небесне!

Тихий дзенькіт... Останній сум...
Гострить смерть об камінь косу.
Бликає спідлоба, відьма стара.
Шамкає глухо:
— Збирайся... Пора... —
Хилиться він під косою, мов колос...
Раптом над ним пролунав чийсь голос:

— Ти міг ослабнуть.
Так, ти міг втомиться.
Та ти про це не думав, далебі:
тобі то добре —
ти умреш в темниці.
А серце ж як?
Воно умре в тобі!
І хоч воно від тебе і залежить, —
хіба ж воно лише тобі належить?

— Кому ж іще, чудний ти чоловік? —
питає ледве чутно Мандрівник.

— Тим людям, яких ти на світі бачив.
Тим думам, якими свій шлях позначив.
Всьому, що в серце прийняв ти, брате.
Яке ж воно право має вмирати?
Воно уже б'ється гучніше грому.
І порожнечі вже менше в ньому!

— Ні-і-і, я не заповнив її до краю.
А чим заповнить, — так і не знаю.

— Я розкажу, якщо ти захочеш.
Глянь лиш на мене, людисько слабе... —
Мандрівник розплющив згасаючі очі.

І раптом побачив–
Самого Себе!

Прекрасний, могутній, з чолом
променистим,
стояв він над ним же, напівживим...

– Скажи мені, хто ти?
Я ДУХ ТВІЙ НЕЗЛАМНИЙ,
Я СЕРЦЯ ТВОГО МОЛОДИЙ ПОБРАТИМ!

– Якщо ти мій Дух, то чому ж ти могутній?
Ти ж бачиш, який я...
Ослаб і погас...

– Бо я не підвладний ні втомі, ні смерті.
Бо я невразливий для болю й образ!

– Якщо ти мій Дух, то чому ж ти прекрасний?
Постарівся ж я...
Мої руки слабі...

– А я все такий же, юний і ясний,
ЯКИМ ТИ Є САМ У СОБІ!
А я такий же, палкий, стривожений.
Блукаю по світу, шукаю мету.
І я зрозумів, нарешті , чим можна
у серці
заповнити
пустоту!

Ти знаєш:
Людина – вінець природи.
Ти заглядав їй у саму душу.
Немає краще – людської вроди!

Немає вище – людського духу!

Якою людство зробило планету! –
бо щось майструє на світі кожний.
Значить, Люди –
великі поети.
Значить, Людина –
великий художник!
Чому ж на обличчі її променистім
пише Горе –
художник бездарний –
сірі тіні
і плями землисті,
зморщок лінії незугарні?!

Чом є люди, Горем опечені?
Ненароджені – й ті приречені.
І навіщо їм смерть уготована?
Апробована... Гарантована...

Чом до старості від колиски
переслідує Горе людину?
Вбивчий струм очей Василіска
може вдарити щохвилини.

Ех ви ж, люди!
Тисячі літ
підкоряли собі природу.
Є, наприклад, громовідвід...

ЧОМ НЕМАЄ ГОРЕВІДВОДУ?

– Як же можна його зробити?
Де узяти вміння і право?

– Кров'ю серця свого скріпити
неймовірні, небачені сплави!
Працювати десятки літ,
пересилити слабість і втому –

І ПОСТАВИТИ ГОРЕВІДВІД
НА ЗЕМЛІ БІЛЯ КОЖНОГО ДОМУ!

– Але я вже сили не маю...
Але я вже гину, конаю...

– Я на руки тебе візьму,
донесу до рідного краю.
Там твої земляки далекі
здобули вже собі свободу.
Збудували міцний підмурок
для Вселюдського Горевідводу.
І коли ти у цю будову
покладеш і свою цеглину, –
порожнечі в твоєму серці
не залишиться ні краплини. –
Дух Могутній над ним схилився
Як дитину, на руки підняв.
І плечем на стіну навалився.
І ногою ґрати піддав.

Впали стіни.
Валяється долі
хрестовиння іржавих ґрат...

Виніс велет в'язня на волю –
наче брата хворого брат.
Остовпіла на місці сторожа.

І тюремник ледве не впав.
Лиш промовив:
                                    – Господи Боже! –
І хреститися дрібно почав.

А в холодній сірій пустелі
ворохнувся страшний Василіск –
задвигтіла потворна скеля,
спалахнув фосфоричний блиск.

Він розходиться сизими колами.
Сипле іскрами.
Мерехтить.
І безсило мерхне над полем,
неспроможний уже спопелить...

Ген –
        під хмарами виднокраю,
за йоржистим морем стерні,
по дорозі до рідного краю
йде Мандрівник удалині.

Гучно б'ється його серце – і відгомін
розходиться над полями...

ЗОРЯНИЙ ІНТЕҐРАЛ

(Поліфонічна поема)

І. ПЕЧАЛЬНИЙ ТРАНЗИТ

Дня розпечені вулиці –
я зриваю стоп-кран –
смугляво сміється вулиця –
на весь білозубий паркан.

Проїздом – проїздом – проїздом –
мигтять полустанки хвилин –
з приїздом – з приїздом – з приїздом –
у край журавлів і калин!

Ти чий же такий небритий –
Іван, Грицько чи Семен –
ідеш по землі – розритій
для різних залізних вен?

Траншеї – траншеї – траншеї –
у вас тут великий бій –
на бронзовий стовбур шиї
одягнуто кабель-сувій.

– А що – не впізнала – здрастуй –
воно таки маратон –
на наше містечко в наступ
іде Вода й Телефон!

– Штанці на благенькій шлейці –
мале чорняве хлоп'я –
оте що тонуло – по Цельсію
п'ять градусів вище нуля?!

Років течія і заметі –
щетиною ти заріс –
В музеї моєї пам'яті –
дитинства рожевий ескіз.

Проїздом – проїздом – проїздом –
мигтів бузиновий перон –
оте що трьохпалим свистом
шугало з верби ворон?

Таки розбишацьки босе –
сорочечка дибала –
із кладки у річку шубовснуло –
а я його добула.

– Ну як виростало – виросло –
чи маєш в душі іржу –
скажи мені все по щирості?
– Я тільки одне скажу.

Потрапиш в лиху годину –
спіткнешся десь об біду –
гукни на весь світ –
Людино! –
і я звідусіль прийду.

– Спасибі –
спасибі –
спасибі –
– Спасибі –
спасибі –
спаси...!
що другом моїм красивим
у мислях своїх єси.

В краях каганця і свічки
ти кабель співучий прядеш –
бо я тебе витягла з річки –
до цього причетна теж.

На серці у мене садна –
в долонях твоїх мозолі –
над вишнями нашого саду
дзвенять голоси землі.

Проїздом – проїздом – проїздом –
увечорі зробиш візит –
транзит із дитинства – з приїздом! –
печальний – веселий транзит. –

II. МАРМУР. ДЕРЕВО. ГОРЕЛЬЄФ

Років течія і заметі...
Різець осягає натуру.
В музеї моєї пам'яті
з'явилась нова скульптура.

Крутоплечий хлопець, брови нарозліт,
глибокі очі і лоб – як сонце в зеніті.

*Могутній стовбур шиї охопили дві гілочки дитячих рук. Гарна жінка, прихилена вітром любови до його плеча. Поцілунки блукають по ній, наче соняшні бліки...
Робочий, його дружина і їхнє дитя.
Мармур.*

Вони прийшли городом, навпрошки.
Світились біло – здалеку – крізь вечір.
Черлено вишнювали вишняки,
в городах ноги гріючи старечі.

Зелений став жабами жебонів.
Стрибали сизі коники у гречку.
І жовтими зіницями вогнів
сміялося моє сліпе містечко.

Моє глухе, воно тепер гуло.
Любило цеглу, як дитина – кубик,
і лепетало радісно "алло"
у погримушки телефонних трубок.

Був лоб у хлопця – соняшний зеніт,
і розум думку рухав, наче лопать...
Філософи поясчювали світ.
Такі ось хлопці світ цей перероблять.

Хто їх вважає грубими людьми?
Який це скульптор душу їм принизив –
наставив їх суцільними штаньми
над незугарним клечанням карнизів.

З яких жінок – бува, чи не своїх? –
він брав натуру для отих баберій,

що на фасадах стали, як на сміх,
на литки осідаючи дебелі.

Вони дійшли – від плуга до ракет.
А він в житах мистецтва підпадьомкав.
Зробив своєї ницости портрет
для іронічно вдумливих потомків.

Потомки розберуться. Їм видніш
крізь кришталево-об'єктивну призму –
хто був мистцем, а хто ховав фетиш
простацтва за щитом соцреалізму.

Простацтво – це іще не простота.
Шукання форми – це іще не поза.
Лиш фанатичний пошук дороста
до простоти мистця і віртуоза.

Скінчився вік робочого тягла.
Уже немає репаних чухонців.
Цим простим хлопцям розум пройняла
енерґія розплавленого сонця.

– Спадковість?
– Совість.
– Мрія?
– Інститут.
– Любов?
– Життя.
– Зненависть?
– Трутні.
– Минуле?
– Труд.
– Позаминуле?
– Труд.

З таким минулим – можна і в майбутнє!

Ось інший зал. Затуркані роки.
Ґраніт. Дереворит. І порцеляна.
Оце його батьки.
Селяни.

Мати. Каріятида. Сірий ґраніт.
Підпирає перетрухлі балки хати.
Обімшіла стріха осіла їй на вивітрілі
плечі. Стара солома стирчить між
зашкарублими пальцями. І ластівка
звила гніздо на грудях.

Батько. Старий Атлант.
Ґраніт, шліфований гіркою працею.
Гляньте на нього збоку: він
тримає на собі світ.

А це – їх син.

Порцелянове хлоп'я
націлюється з рогатки.
Мабуть, у ворону
Чого-чого, а вороння над Україною
було досить. То велике побоїще.
То голод. – Завжди якийсь наїдок.

А ось і бузиновий перон мого дитинства.

...Кладка через вузеньку річку.
Три хисткі жердини, перев'язані
верболозом. Глинистий осув берега.
Судома голодного кореневища.

Всохла тополька з омелою на розчепірених
пальцях. Двох хлопчаків
буцаються посеред кладки.

Баран-буц!
Прогинається кладка.
Баран-буц!
Дивиться верболіз...
Як же, мамо, ви будете плакати,
очі вигорять вам від сліз!

Дереворит. На білій воді
зернятко макове – чорнява
стрижена маківка. Хлопчак переляканий –
здалеку. Дівча скидає сандалики.

Між іншим,
так я навчилася плавати:
з переляку не встигла злякатись –
і попливла.

Фігурка з чорного мармуру.
Дівча несе дитину, огорнувши її
долоньками, як мокре пташеня.
Тьмяний полиск осіннього сонця.
Сліди босих ніг на вуличній колії.

А ззаду, підтюпцем, друге хлоп'я.
В руках – по сандалику,
хлипає тужно:
– Він перший почав... Їйбогу, не я...
А тато як візьмуть пужално!

Барельєф. Простоволосі, обезумілі,

біжать три матері, вдарені вітром
у груди.

Горельєф. Баба відігріває онука
при багатті. Потріскалось дерево
від старости. Коричневі зморшки,
вузлуваті руки — стара зморщена
мати безсмертя. Двоє загинули
в громадянську. Двоє в тридцять третьому,
двоє в тридцять сьомому,
ще троє лишилося для наступної війни.
Відігріває на грудях останнє пташеня
свого роду.

А через двадцять років —

крутоплечий хлопець, брови нарозліт,
глибокі очі і лоб — як сонце в зеніті.

Благословенна будь же ти, хвилино,
коли почула я дитячий крик.
І попливла. І витягла дитину.
І виріс з неї добрий чоловік!

Б'є північ.
Гіпсова маска сонця
висить на чорній стіні ночі.
На добраніч!
Я залишаюсь одна.
Лежу горілиць,
підклавши руки під голову,
і до ранку дивлюся в склепіння своєї душі.

III. ВІТРАЖ

Червоні – жовті – оранжеві –
зелені – фіолетні кола...
Червоно – жовто – оранжево –
миготять – миготять – миготять –
кощаві руки в перетлілому лахмітті
жонґлюють фіолетово і швидко.
Сиві пасма течії збиваються
у рудий ковтун крутовороту...

Я тонула двічі.
Мене рятував рибалка.
Старий дніпровський рибалка.
А іншого разу – спортсмен.
Не пам'ятаю в обличчя.
Не сказали імен.
І тільки десь високо-високо,
під самим склепінням душі,
стобарвним перлямутровим блиском
світяться вітражі –

... коричневі руки рибалки
з розпухлими, як глобус, суглобами,
жовта геометрія ятера
і синій кобальт води...

А далі –
янтарний полиск
опуклих м'язів спортсмена,
блакитно-прозора вишка
і бенґальський вогонь стрибка.

Потім мені врятували майбутнє.
Хлопці, котрі лежать в братських могилах.

Коли смерть жонґлювала бомбами,
я чула, як один з них грав "Апассіонату".
...Високо-високо під склепінням душі –

Могильних плит чорно-білі клявіші,
землистий профіль. Грає боєць,
безсмертні руки на плити поклавши...

Кожна мить мого життя
врятована кимсь.
Інакше б я давно загинула від голоду,
холоду, самоти або чорної віспи.
Все, що я віддаю людям, –
лиш маленька часточка мого боргу.
Якщо збанкрутує мій моральний банк –
посадіть мене в боргову яму відщепенства.

Високі просвіти вітражів!

З вас дивляться очі моєї матері,
сині печальні очі душі,
моїми прикростями роз'ятреної.

А коли я додому несу неврятовану втому,
сльотаву осінь струшую із плеча –

з-за обрію порога
сходить сонце мого дому –
доня моя,
синьооке дівча.

І ти, людино з магічним обличчям,
сині тіні на сивих скронях,

скорботно і вічно дивишся в вічі.
І моя голова — на твоїх долонях...

А ще мені світиться —
золота лозина.

Вона лежала у нас на миснику.
І коли я з'являлась в синцях і сльозинках,
вона робила повчальні висновки.
В бабусині руки стрибала з полички
і говорила свистом свистячим:
— Своїх не чіпай! А стрінеш обидчика —
сама навчися давати задачі!

Ви сяєте вище смутної межі,
мої спасителі й оборонці!
Світає...
Крізь вітражі
просвічує сонце.
Над серцем бринить самоцвіття смуг —
синіх —
рожевих—
янтарних—
смарагдових, —
і білий голуб
описує круг,
програвши крилами гаму райдуги.

ІУ. МЕСІЯ. БАЛАЧКИ ДІДА МУСІЯ

Програвши гаму, голуб зголубів...
Я райдугу продовжую торкати
руками слів, тривогами віків.
Гримить орган ліричної токкати —

Сумління мир мистецтво мудрість
музичні мускули краси
усмішку розум гідність мужність
спаси, Спасителю, спаси!
Примари мури муки мору
моря кривавої роси
тюрма юрма Содом Гоморра
спаси, Спасителю, спаси!!!

Отож і було достеменно так.
Спитайте Атланта діда Мусія:
– Оногди прийшов бородатий юнак
і каже:
– Драстуйте, я – Месія.

З лиця нетутешній, кучері – в німбі.
І Богові родич. І людям брат.
А що вже панькався довго з ними!
Грішних багацько було акурат.

Служили Мамоні,
були прокажонні,
перелюб чинили,
ближніх чорнили,
землю загидили! –
отакі гидоли.

Взяли собі прямо таки за науку –
ніхто нікого спасати не мусить:
– А що, як подати ближньому руку,
а він за те тобі пальця відкусить?

Тони – потопай,
стогни – потерпай, –

руки не подасть тобі!..
Отакі гаспиди.

Отож заходився Спаситель спасати.
Ділив хлібину. Лічив од сказу.
А щоб їм ліку того прописати,
котрий зціляє в душах проказу!

А він їх навчає: не согріши.
Не возжелай, нізя, не положено.
Ні тобі вбий. Ні тобі збреши.
Курку вкрасти — і то не можна.

І впікся він святістю людям зело.
Сіяч добра. Сіє та й сіє.
Його розп'яли. Щоб його не було.
Щоб знову помріяти про Месію.

УІ. 0 – 9. ШВИДКА ДОПОМОГА

Уявляєте?
Всі вже абсолютно здорові.
Ніде ні брехні, ані помислу чорного.
Душа у кожного — першої групи крови,
і кожен може бути всесвітнім донором.
І раптом — останнім спалахом епідемії:

Людина збрехала!
0 - 9! Швидку допомогу!

І лікар — студент суспільної академії —
хапає халат і мчить якомога.

– Рятуйте людину,
душа умирає в корчах!
– Спасайте, у нього страшна інфекція:
    він зрадив!
Або –
    він видихається творчо!
Або –
    він шукає протекції!
Або –
    лікаре, він кар'єрист, не віриш?
    Одягни на нього божевільну сорочку!
Або –
    він написав халтурний вірш,
    зроби йому негайно примочку!

Чергування будуть цілодобові.
І в кожен виклик цілодобовости –
переливання душі,
    переливання крови,
        переливання совісти.
І, можливо, якийсь особливо живучий вірус
в останню хвилину
всигне убити лікаря.
Що ж,
лікар загине на посту великої віри,
білля підніжжя мети великої.

Прокреслить доля світлу траєкторію.
Веселий гнів нескорених горінь
змиває бруд із берегів історії
прибоями кипучих поколінь.

Марудна смерть, ґаздине домовита,
в твоїх коморах – невгасимий відблиск.

Якщо умрем –
то смерть динаміту,
який висаджує в повітря підлість!
Ні остраху,
ні тіні компромісу.
На кожен виклик, совісте, іди!..
В історичних льохах
відстояться вина істин.
Гірко вибродять кров'ю
правди пекучі меди.

VII. ВИЩА МАТЕМАТИКА

Плюс мінус життя.
Таблиця розмноження.
Квадратний корінь із мрій романтика.
Два пишем, три помічаєм.
Розношена
щоденна
проста
математика.
Душа підіймається до вищої.
Душа обчислює суму площ:
минуле – майбутнє – живі і знищені,
правда – поезія – атомний дощ.
Дракон – Мусій – телефон – калина,
віра – вірус – мільярди – нулі...
Життя оперує безконечно малими.
Ми всі поодинці – також малі.

Але з усмішки,
з потиску рук,
з брехні, убитої наповал,

історія — найскладніша з наук —
обчислює *ЗОРЯНИЙ ІНТЕҐРАЛ*.

Із найдрібніших зоряних крихт!

Вища математика віку:

з суми безконечно малих
виникає безконечно велике.

ЧАЙКА НА КРИЖИНІ

(Поема)

НАДБЕРЕЖЖЯ

Кораблі прихилились
бортами
до тихих причалів.
Принесли свою втому
в затоки оці голубі.

Тиша...
Тиша в порту.
Дельта Одри вливається в далі.
Коронований гриф
скам'янів
на старому гербі.

Посейдонів тризубець
уночі висріблює іній.
Вранці тануть сніги
і злітають бурульки з дахів.
Прокидається верф.
Поясами тонких ватерліній
оперізують люди
борти молодих кораблів.

Старовинного замка
суворі, похмурі стіни.
Мармурове лицарство,
повалене бомбою в пил...
Надбережжя стоїть
по коліна у власних руїнах,
в проростанні дерев,
в шурхотінні чаїних крил.

Над Валами Хробрего
розгублені меви кигичуть.
Видираються хлопці
на Башту Семи Плащів...

У Щеціна – червоне,
обвітрене морем обличчя
і схвильований голос
корабельних прощальних гудків.

КРИГА НА ОДРІ

В цьому році зима
не вдягала білої свити.
Часом вже й приміряла,
та хтось її зразу крав.
Пошукала, поплакала...
Що ж робити? –
бідувала в старій
із торішніх зів'ялих трав.

Як коли лютувала,
стелила рядно ожеледиць.
Сперечалася з морем,

несла сум'яття вітрів.
Все збиралась на силі.
Та не встигла огледіться,
як проснулись дерева
і на Одрі лід потемнів.

Крига буйно ломилась
у відкриті двері протоки.
Лід кришився, б'ючись
об каміння берегове...

І, нарешті, по Одрі –
темній, широкій –
на останній крижині
самотня чайка пливе.

– Ти куди ж розігналась?
Чи, бува, не до самого моря?
Чайки держаться гурту,
а ти відпливаєш одна.

А крижина тонка.
А крижина майже прозора...
Ну, а що, як її
розмиє вода весняна?

Ну, а що, коли їй
та удержать тебе несила?
Затріщить і підломиться...
Піде вода кругами...

– Дивна людино!
Я ж маю крила.

Нащо крилатим грунт під ногами?

КРИЛА

А й правда,
крилатим грунту не треба.

Землі немає,
то буде небо.

Немає поля,
то буде воля.

Немає пари,
то будуть хмари.

В цьому, напевно, правда пташина...

А як же людина?
А що ж людина?

Живе на землі.
Сама не літає.
А крила має.
А крила має!

Вони, ті крила,
не з пуху-пір'я,
а з правди,
чесності
і довір'я.

У кого — з вірності
у коханні.
У кого — з вічного
поривання.

У кого — з щирості
до роботи.
У кого — з щедрості
на турботи.

У кого — з пісні,
або з надії,
або з поезії,
або з мрії..

Людина нібито не літає...
А крила має.
А крила має!

ГРУНТ

О, Польщо!
Я з Придніпров'я.
Я гість у твоєму краю.
Любов'ю,
            любов'ю,
                        любов'ю
плачу за гостинність твою!

Люблю за леґенди славні,
за мову дотепну й живу.
А може, за звичаї давні.
А може, за дружбу нову.

За щирість твою без прикраси,
за горду вдачу й пісні.
А може, за все це разом
Така ти мила мені.

Я маю тут добрих друзів.
Живе тут кохання моє...

Чому ж моє серце в тузі?
Чому ж мені тяжко стає?
І з кожним днем усе тяжче!
Чудові є в світі краї...

Для мене ж той край найкращий,
де виросли крила мої.

Тому я не сплю ночами.
Тому я дивлюся на схід...

Лиш маючи грунт під ногами,
пускатися можна в політ.

ЗМІСТ

Із книжки "ВІТРИЛА" (1958)

Із книжки "МАНДРІВКИ СЕРЦЯ" (1961)

ДУМА, КАЗКИ, ПОЕМИ

Оптимістичне світовідчування, цільність спрямованого вперед погляду – ось що виразно відрізняє Ліну Костенко не тільки від попередників, а часом і від декого з її сучасників. Оптимізм, віра в перемогу добра над злом не покидають поетесу. В кінцевих акордах віршів Ліни Костенко, на цю тему ми чуємо не мінор реквієму, а перші ноти урочистого гімну вічному, нездоланному життю.

Борис Антоненко-Давидович

Сама поява таких своєрідних поетів, як І. Драч, М. Вінграновський, Л. Костенко, В. Лучук та інші, стала можливою лише внаслідок всенародного піднесення, духу свободи й розкутості, духу дерзання і творчості.

Іван Світличний

Скрізь зустрічаємося з автором, якому ненависне міщанське задоволення, обивательське благополуччя, який чимось стурбований, за щось вболіває, переживає душевний неспокій, шукає вірних життєвих шляхів і щирих друзів, приймає близько до серця і власні незгоди, і горе людства. Ліна Костенко за новаторство, за дерзання, за творчий неспокій, радить і собі, й іншим майстрам слова гартувати свої поетичні голоси "не переспівом на місці, а заспівом в дорозі нелегкій".

Йосип Кисельов

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО „СМОЛОСКИП" ім. В. СИМОНЕНКА